

národní
úložiště
šedé
literatury

Přechod absolventů středních škol na trh práce. Vzdělávací a profesní dráha absolventů SOŠ (Analýza rozhovorů)

Trhlíková, Jana
2017

Dostupný z <http://www.nusl.cz/ntk/nusl-375065>

Dílo je chráněno podle autorského zákona č. 121/2000 Sb.

Tento dokument byl stažen z Národního úložiště šedé literatury (NUŠL).

Datum stažení: 05.05.2024

Další dokumenty můžete najít prostřednictvím vyhledávacího rozhraní nusl.cz .

Přechod absolventů středních škol na trh práce
Vzdělávací a profesní dráha absolventů SOŠ
(Analýza rozhovorů)

Ing. Jana Trhlíková

Praha 2017

Obsah

Úvodem	3
1. Metodologie a sběr dat	3
2. Strategie úspěchu využívané absolventy při volbě vzdělání a přechodu na trh práce	6
3. Výsledky analýz ve vztahu ke škole, její volbě, průběhu studia a reflexe	11
3.1 Studium na střední škole.....	11
3.2 Studium na VŠ	20
3.3 Kombinace práce a studia.....	27
4. Výsledky analýz ve vztahu k pozici a uplatnění na trhu práce	30
4.1 Získání a hodnocení zaměstnání	30
4.2 Změny a přerušení na vzdělávací a profesní dráze	37
4.3 Kariérní postup absolventů	41
4.4 Nezaměstnanost	44
5. Závěry a shrnutí.....	48
Použité zdroje a literatura	53
Přílohy	54
Návod k rozhovoru.....	54
Studijní a pracovní dráhy respondentů.....	56

Přechod absolventů středních škol na trh práce - Vzdělávací a profesní dráha absolventů SOŠ (Analýza rozhovorů)

Ing. Jana Trhlíková

Vydal Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, Praha 2017

© NÚV 2018

Korektura: oddělení pro informační a publikační činnost

Úvodem

Publikace představuje výsledky analýz rozhovorů s absolventy středních odborných škol s odstupem 8 let od ukončení střední školy a mapuje jejich průchod středním, případně terciárním vzděláváním, a úspěšnost přechodu na trh práce.

Volba střední a vysoké školy i vstup na trh práce představují klíčové přechodové momenty na vzdělávací a profesní dráze. V současné době se stále častěji setkáváme s trendem, kdy se přechod absolventů do zaměstnání rozvolňuje a stává se dlouhodobějším a méně přehledným procesem. Řada žáků již během studia kombinuje různé formy práce a vzdělávání, případně se po neúspěšných studijních pokusech nebo obdobích pracovní aktivity vrací zpět ke studiu, někdy ovšem do jiného oboru nebo na jiné škole. Rovněž ekonomické cykly, jako jsou nedávná krize a opětovný hospodářský růst, vedou k významným změnám v postavení absolventů ve vztahu k zaměstnavatelům.

Národní ústav pro vzdělávání se věnuje sledování přechodu absolventů na trh práce dlouhodobě a periodicky realizuje kvantitativní průzkumy žáků a absolventů, počínaje sledováním jejich kariérového rozhodování až po úspěšnost nebo neúspěšnost vstupu do pracovního života. Tato šetření představují důležitou zpětnou vazbu pro vzdělávací systém. V souvislosti s poměrně výraznými a uvedenými komplexními změnami, ke kterým v posledních letech dochází a které zahrnují i změny životních strategií a hodnotové orientace mladé generace, se vynořují otázky, jak absolventi v současnosti vnímají svoji vzdělávací dráhu, jak probíhají jejich úvahy a rozhodování v klíčových bodech a jaké jsou jejich současné priority. Z tohoto důvodu byla předchozí kvantitativní šetření absolventů středních odborných škol doplněna o hloubkové rozhovory, jejichž cílem je rozšířit informace o přechodu absolventů na trh práce z pohledu samotných aktérů, získat hlubší vhled do jejich úvah, motivací a strategií a zjistit, jak vnímají kritické body své vzdělávací a profesní dráhy, co považují za důležité předpoklady úspěchu.

Dotazování navázalo na předchozí kvantitativní průzkumy absolventů, kdy byli znovu osloveni někteří z původních respondentů v období 8 let od ukončení studia na střední škole. Tento odstup byl zvolen z toho důvodu, že cílem rozhovorů byly již i zkušenosti z trhu práce a reflexe dosavadní vzdělávací i profesní dráhy.

Publikace obsahuje pět kapitol a rozsáhlou přílohu. První kapitola se věnuje metodologii a sběru dat. Ve druhé kapitole je pozornost zaměřena souhrnně na strategie úspěchu využívané absolventy při volbě vzdělání a přechodu na trh práce. Třetí kapitola přináší výsledky analýz ve vztahu ke škole, její volbě a reflexe průběhu studia. Čtvrtá kapitola se zaměřuje podrobně na výsledky analýz ve vztahu k pozici a uplatnění na trhu práce. Pátá kapitola přináší závěry a shrnutí nejdůležitějších zjištění. V přílohách jsou dále uvedeny zkrácené verze výpovědí jednotlivých respondentů, včetně grafického znázornění jejich individuálních vzdělávacích a profesních drah a rovněž i návod k rozhovoru.

1. Metodologie a sběr dat

Cíle a metodologický přístup

Obecným cílem realizace rozhovorů s absolventy středních škol bylo získat plastičtější obraz o vzdělávací a profesní dráze absolventů a porozumět motivaci a způsobu jejich rozhodování a identifikovat strategie, které používají.

Specifickými cíli pak bylo získání údajů pro následná další kvantitativní šetření absolventů a jejich konkrétnější zacílení, sběr informací využitelných pro další rozvoj kariérového poradenství, zmapování vzdělávacích a profesních drah s ohledem na potřebu celoživotního vzdělávání i další rozvoj systému uznávání kvalifikací v rámci NSK a rovněž i získání informací o uplatnění absolventů na trhu práce pro odbornou veřejnost, včetně garantů různých oborů.

Dotazování se zaměřilo především na následující klíčové přechodové momenty:

- Vstup na střední školu

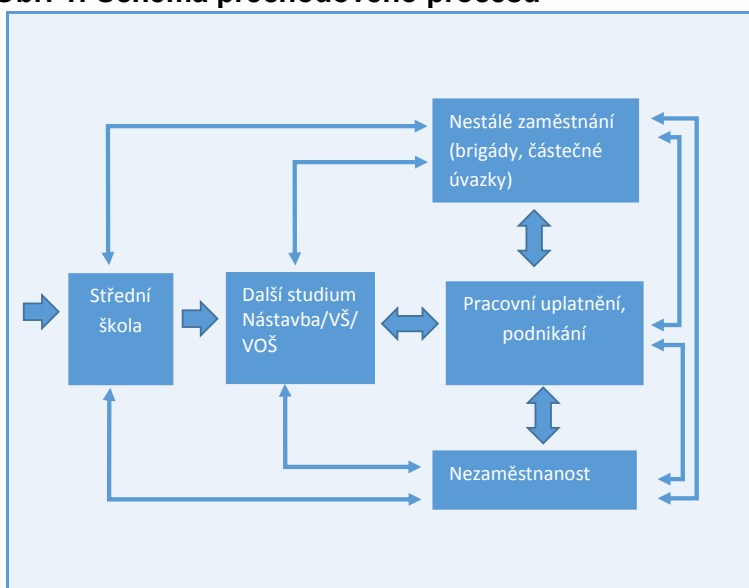
- Přejít na vysokou školu nebo do nástavbového studia
- Přejít ze školy (SŠ nebo VŠ) na trh práce
- Přejít do/z nezaměstnanosti
- Přejít v souvislosti s nestálým zaměstnáním/brigádami

Konkrétní výzkumné otázky pak sledovaly jak věcný průběh vzdělávací a profesní dráhy, tak i intencionalitu jednání. U každého přechodového momentu byly sledovány čtyři dimenze:

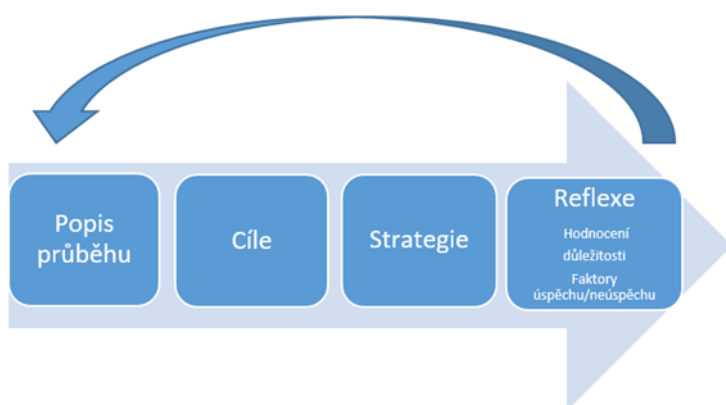
- Věcný průběh přechodu
- Cíle a motivace
- Použité strategie
- Reflexe – zhodnocení úspěšnosti/neúspěšnosti a nejdůležitějších ovlivňujících faktorů

Dotazování tak probíhalo v podstatě v určitých cyklech, které reflektovaly specifika konkrétních vzdělávacích drah respondentů.

Obr. 1: Schéma přechodového procesu

Obr. 2: Schéma průběhu dotazování

Metodou, která byla v šetření absolventů uplatněna, se stal kvalitativní výzkum. Výzkumnému cíli odpovídala volba polostrukturovaného dotazování, které se podle Hendla (2005) vyznačuje „definovaným účelem, určitou osnovou a velkou pružností celého procesu dotazování“.

Konkrétně byl z hlediska metodologie použit rozhovor s pomocí návodu (Hendl, 2005). Tato forma pomáhá udržet zaměření rozhovoru, ale dovoluje respondentovi uplatnit vlastní perspektivu a zkušenosti. Současně umožňuje realizovat více rozhovorů s několika respondenty strukturovaněji a provést jejich srovnání. Návod k rozhovoru představuje seznam okruhů a otázek, které je třeba v rámci rozhovoru probrat, přitom ovšem záleží na tazateli, jak

moc do hloubky bude otázky směřovat. Tazatel tak může reagovat na předchozí odpovědi, měnit pořadí a formulace otázek, případně některé otázky vynechat. Použitý návod k rozhovoru je uveden v příloze.

Sběr dat a struktura rozhovoru

Při úvahách nad designem průzkumu jsme vycházeli ze skutečnosti, že existuje poměrně velká variabilita mezi absolventy jak z hlediska skutečně realizovaných vzdělávacích cest, tak i jejich spokojenosti a úspěšnosti. Vzhledem k tomu, že dotazování navazovalo na kvantitativní šetření provedené v roce 2015 v rámci tzv. III etapy dotazování absolventů škol¹, mohl být na základě analýzy předchozích odpovědí proveden záměrný výběr vzorku tak, aby zahrnoval pokud možno různé profesní dráhy a pokrýval relativně široké spektrum vzdělávacích a profesních variant. Cílem bylo zahrnout do vzorku jak absolventy učebních, tak i maturitních oborů a terciárního vzdělávání a z hlediska úspěšnosti pak ty, kteří úspěšně pokračovali ve vzdělávání i na trhu práce i ty, jejichž dráhy byly složitější, potýkali se s nezaměstnaností nebo studium nedokončili.

Vzhledem k tomu, že se jedná o kvalitativní výzkum, který je v principu založen na velmi podrobném zkoumání jednotlivého nebo jen omezeného počtu případů, je tím omezena možnost zobecnění na celou populaci absolventů. Na druhou stranu výsledky analýzy hloubkových rozhovorů umožňují odhalit způsoby uvažování a rozhodování žáků a absolventů a významným způsobem tak doplnit a rozšířit již existující datové zdroje, založené na kvantitativním dotazování.

Struktura rozhovoru

Struktura rozhovoru byla připravena tak, aby co nejvíce umožňovala narativní přístup, tedy vyprávění absolventa od počátku jeho rozhodování o volbě střední školy až po vstup na trh práce. Vzhledem k poměrně vysoké variabilitě vzdělávacích a profesních drah byly ve scénáři rozpracovány různé varianty, z nichž byly využity jen ty, které se vztahovaly ke konkrétnímu respondentovi.

V rámci našeho průzkumu byla vytvořena základní kostra rozhovoru, jejímž cílem bylo zjistit věcný průběh vzdělávací a profesní dráhy. Na ně pak navazovaly otázky, které zjišťovaly další dimenze související s rozhodováním v každém klíčovém přechodovém bodě. Zejména jsme se zaměřili na cíle a motivaci, uplatněné strategie a reflexi úspěchu, či neúspěchu i faktorů, které jej ovlivnily. V takto koncipovaném rozhovoru byl tedy uplatněn postup od konkrétního k obecnějším aspektům. Dotazování přitom probíhalo v cyklech, které reflektovaly individuálně jednotlivé body přechodového procesu.

Rozhovory s absolventy byly realizovány v průběhu září – listopadu 2017. Celkově proběhlo 9 rozhovorů. Respondenti byli nejprve osloveni dopisem, který jim byl zaslán e-mailem. V něm byli seznámeni s cíli průzkumu a následně byl domluven termín rozhovoru. Dotazování byli absolventi, kteří ukončili studium na střední škole ve šk. roce 2008/9, tedy po 8 letech od studia. Jednalo se o mladé lidi, kteří již měli poměrně bohaté zkušenosti z trhu práce a byli schopni reflexe svého rozhodování na vzdělávací a profesní dráze.

Způsob vedení rozhovoru

Rozhovory probíhaly telefonicky podle návodu s tím, že respondentům byly kladeny doplňující otázky směřující k hlubšímu zamyšlení a reflexi. Každý rozhovor trval přibližně 1 - 1,5 hodiny a se souhlasem respondentů byl zaznamenán na diktafon. Zahrnoval několik fází:

- Úvod, v jehož rámci došlo k navázání kontaktu, představení tazatele a instituce. Dále byly vysvětleny cíle studie a průběh rozhovoru. Respondenti byli požádáni o souhlas s nahráváním rozhovoru a ujištění o anonymitě zpracování. Rovněž byly zodpovězeny případné dotazy.

¹ Absolventi v rámci tohoto šetření dali kontakt a souhlas s oslovením a případným rozhovorem.

- Hlavní rozhovor – pokládání otázek podle návodu
- Shrnutí, upozornění na blížící se konec rozhovoru a výzva k celkovému zhodnocení dosavadní vzdělávací a profesní dráhy a identifikace případných důležitých, dosud nezmiňovaných témat.
- Uzavření rozhovoru a poděkování, informace o zveřejnění výsledků

Metoda analýzy rozhovorů

V rámci analýzy dat byly nahrávky rozhovorů přepsány a postupně doplňovány o poznámky a kódy. Kódování bylo provedeno tak, aby mělo relevanci k výzkumným otázkám, konceptům a tématům. Kromě kódování bylo prováděno poznámkování s cílem propojovat části dat.

Následně byla jako prostředek k organizaci dat a vytvoření základního přehledu použita metoda rámcové analýzy. Schéma rámcové analýzy vychází z toho, že prvním krokem práce při systematickém zpracování kvalitativních dat je jejich organizace, tedy především roztřídění a redukce dat, druhým krokem je interpretace.

Zvolený postup rámcové analýzy byl založen na tabulkové metodě. Nejdříve byly prostudovány odpovědi a sestaven seznam hlavních témat a podtémat. V dalším kroku byla provedena indexace dat, kdy byly jednotlivé části přepisu rozhovorů označeny a přiřazeny k jednotlivým kategoriím. Ve třetím kroku byly vytvořeny tabulky, v nichž byla data roztříděna podle jednotlivých případů a témat (Hendl, 2005). Jednotlivé kategorie byly dále upravovány, rozdělovány a případně propojovány v souvislosti s hledáním vztahů mezi nimi.

V následujících kapitolách uvádíme výsledky analýz, a to v pořadí, v jakém vzdělávací a profesní dráha respondentů přirozeně probíhala.

2. Strategie úspěchu využívané absolventy při volbě vzdělání a přechodu na trh práce

Jedním z důležitých cílů realizace rozhovorů s absolventy bylo zjistit, jaké strategie a cesty se z hlediska vzdělávací dráhy a přechodu na trh práce ukázaly jako úspěšné a co bylo, podle názoru absolventů, hlavní podmínkou tohoto úspěchu. V souvislosti s tím jsme v rámci analýzy rozhovorů identifikovali poměrně širokou a pestrou škálu „faktorů úspěchu“.

Možnosti přechodu na trh práce a získání perspektivního zaměstnání obecně velmi výrazně závisí na ekonomickém růstu a na tom, zda mají firmy o absolventy zájem. V rámci rozhovorů, které mapovaly přechod na trh práce v době ekonomické krize, se řada absolventů potýkala s obdobím nezaměstnanosti a tato souvislost je zřejmá. My jsme se ovšem soustředili na ty, které zcela nebo alespoň částečně závisely na samotných absolventech a jejich aktivitě. V následujícím textu uvádíme základní „strategie a faktory úspěchu“, které se v rozhovorech objevily. Opět je třeba ale vzít v úvahu, že řada z nich se přirozeně prolíná nebo na sebe navazuje a nejedná se o ucelený výčet.

▪ Výběr kvalitní školy

Jedním z nejdůležitějších faktorů úspěchu jak pro pokračování na vzdělávací dráze, tak i při přechodu na trh práce je odborná připravenost, a to zejména v té oblasti, které se chce student nebo absolvent věnovat. V této souvislosti absolventi uváděli potřebu vybrat si „kvalitní“ školu, která jim poskytne dobrou úroveň odborných i všeobecných znalostí a řada respondentů skutečně v rámci rozhodování o střední, případně vysoké škole kvalitu školy i úroveň konkrétních vyučovaných předmětů, zejména cizích jazyků, sledovala. Kromě kvality školy bylo potřebné se skutečně aktivně vzdělávat a umět získané poznatky a dovednosti využít a předvést v praxi.

Paní B. (Doprava a cestovní ruch - učitelství obor Historie – Němčina – kurz muzejní pedagogiky a propedeutiky)

Co bylo potřeba pro úspěch – aktivita a měla jsem štěstí na střední školu, která mě dobře připravila. A celou dobu jsem byla aktivní a vzdělávala se, aktivně hledat, aktivně se snažit, umět použít, to co umím.

Důležité pak nebyly jen odborné znalosti, ale i klíčové kompetence, které absolventům umožňovaly v době krize bez velkých potíží přejít do jiného oboru, a rovněž i všeobecný rozhled v oboru.

Pan JB. (Technické lyceum - VŠ obor Energetika - aktivní účast na rozvoji nové firmy)

Člověk pro úspěch na trhu práce potřebuje celkovou orientaci, přehled. Třeba mě se při pohovoru zeptali, jak se dělá projekt, a to jsem nevěděl. Tak usoudili, že asi přehled nemám. Přitom taková blbost...

▪ **Motivace ke studiu/nebát se přijímat výzvy**

Důležitou součástí úspěchu byl i výběr „správného“ oboru, tedy oboru, který žáka zajímal. Skutečný zájem o obor se v řadě rozhovorů ukázaly jako významný faktor studijního úspěchu, často významnější než samotné studijní schopnosti hodnocené na základě známek ze ZŠ. Doporučení ze strany učitelů k volbě jednodušší varianty nebylo z pohledu další vzdělávací dráhy vždy správné a žáci, kteří byli silně motivováni a měli o obor velký zájem, se k oboru nakonec dostali a byli ve studiu úspěšní. Problémem bylo časové hledisko, kdy v případě, že se absolvent dostal k vysněnému oboru nebo profesi pozdě, musel zvažovat „utopené náklady a čas“, které věnoval budování jiné profesní dráhy. A vznikala tak otázka, zda má smysl se o „druhou kariéru“ ještě pokoušet.

▪ **Podpora rodiny při vzdělávání a v období nezaměstnanosti**

Naopak velkým přínosem pro úspěch dotazovaných absolventů byla podpora rodiny, a to jak v případě podpory až téměř „postrkávání“ ke vzdělávání, tak i v obdobích nezaměstnanosti, kdy se dotazovaní absolventi často museli spolehnout na podpůrnou síť rodiny nebo známých.

Paní J. (Pánská krejčí - práce v zakázkové výrobě – nezaměstnanost - práce v pásové výrobě - maturitní obor Asistent pedagoga)

Můj život byl vždycky trošku o náhodě...Já mám celý život dost problémy s rozhodováním, i když si mám koupit kalhoty. Takže mě vždycky k tomu posunu někdo dopomohl. Maminka mi vybrala obor pánská krejčová. Náhoda pomohla tomu, že jsem nastoupila k panu M. Kamarádka zase měla kamarádku, která pracovala v O. Takže jsem šla zase s někým. Nikdy to nebylo z mého popudu, jako že bych si řekla, teď mě to nebaví, tak s tím praštím a půjdu dělat něco jiného...Ani toho asistenta, kdyby mi maminka neřekla, to zkus, to není těžký. Kdybych měla maminku typu, jsi blbá, to nikdy nedáš, nevím, jestli bych byla schopná se vyhecovat. To bych asi opravdu vzdala předem, kdyby mě někdo takhle utloukl. Vždycky tam byl někdo druhý, do mě tak jako kopnul, a postrčil mě.

▪ **Vytěžit ze školy co nejvíce**

V rozhovorech se opakovaně objevil názor, že nezáleží jen na kvalitě školy a atraktivitě výuky, i když ta je samozřejmě důležitá, ale i na přístupu žáků a studentů, tedy toho, co si ze školy vezmou, jestli „jen tak proplují“ nebo využijí všechny příležitosti a šance ke vzdělávání a získávání znalostí a zkušeností, které jim škola nabídne.

Pan J. B. (Technické lyceum - VŠ obor Energetika - aktivní účast na rozvoji nové firmy)

To je ale na každém, jak to řešil, někdo školou prošel, a za půl roku nevěděl, která bije. Někdo si věci pamatoval... Záleží na tom, jak k tomu kdo přistoupí.

Paní Z. (Obchodní akademie - VŠ ekonomického zaměření)

„Každý je zodpovědný za to, jak tu VŠ využije, jestli se něco naučí nebo jestli tam jen tak propluje, jestli využije třeba nějakých stáží nebo studia v zahraničí. Když pak někdo se vymlouvá, že škola byla blbá, tak si myslím, že je to hodně chyba i toho absolventa. Že záleží na každém, co z toho vytěží.“

▪ **Jazyková připravenost**

Jako konkrétní důležitý faktor úspěchu se v rozhovorech ukazovala velmi dobrá znalost angličtiny. Nabídka vzdělávání a příprava v rámci standartního vzdělávacího systému nebyla

podle respondentů vždy dostačující, potřebná byla i vlastní aktivita, opravdová snaha naučit se anglicky, obklopit se cizím jazykem, hledat způsoby a cesty, jak jej trénovat, nebát se jej využívat. Pozitivní roli sehráli i rodiče, kteří rozvoj jazykových kompetencí nad rámec běžné výuky podpořili. Zkušenosti a znalost angličtiny byly rozhodující jak pro možnost absolvovat zajímavé stáže, tak i pro studium v zahraničí nebo získání pracovního uplatnění. Jazyková vybavenost absolventům přinášela jak během vzdělávání, tak i pracovní dráhy nové šance a možnosti a v některých případech byla pro úspěch zcela klíčová.

Pan M. P. (Obor IT - nezaměstnaný - práce mimo obor (produkce kulturních akcí-Rádio-OSVČ)
S angličtinou to bylo tak, že nám na základce ve 3. třídě řekli, že se budeme učit němčinu. S tím jsem byl nespokojený. Nechtěl jsem němčinu.... Ale musel jsem se ji tam učit... neměl jsem na výběr. Docházel jsem na různé soukromé kurzy angličtiny, ale angličtinu jsem se naučil převážně sám z hraní videoher a z toho, že jsem dělal na počítači. Ty počítače, když jdete do hloubky, tak je to všechno v angličtině. A co se týká výslovnosti a vět tak z filmů a videoher, seriálů a hudby. A v 9. třídě byla možnost vyjet se základkou na výměnný pobyt na měsíc. To jsem samozřejmě chtěl a jel jsem. To mě hodně posunulo, to byl můj první styk s rodilým Angličanem.... Angličtina tak byla spíš věcí mého osobního zájmu, než školy. Prostě jsem chtěl umět anglicky a nebylo to ani moc, že bych se učil, prostě jsem to nasával ze všeho kolem.

Pan M. P. (Obor IT - nezaměstnaný - práce mimo obor (produkce kulturních akcí-Rádio-OSVČ)
Stáže jsme měli každý rok kromě prvého, já jsem na ně byl vybírán přednostně jednak proto, že jsem měl poměrně dobré výsledky, a taky proto, že umím perfektně anglicky...díky tomu jsem měl přednost.

Naopak jiní uváděli situace, kdy je jazyková nepřipravenost limitovala ve výběru a v důsledku toho i k celkově nižší spokojenosti se studiem.

Paní S. (Pedag. lyceum – FF obor Čeština – dějepis - přerušení studia a práce mimo obor – kombinované mag. studium na jiné univerzitě
Já tím, že jsem měla 2 oborovou kombinaci, tak jsem volila ještě prostřední obor, a to jsem si mohla vybrat, buď jazykový blok, nebo pedagogicko-psychologický. Vzhledem k tomu, že jsem chtěla jít na navazující studium pedagogiku, tak jsem byla nucena si vybrat pedagogicko-psychologický. Taky tím, že neovládám jazyky a ta moje jazyková schopnost... To bylo docela špatné.

▪ **Aktivní řešení neúspěchu**

Jedním z důležitých faktorů úspěchu bylo nevzdat se v případě neúspěchu ve vzdělávání i při hledání pracovního uplatnění.

Paní S. (Pedag. lyceum – FF obor Čeština – dějepis - přerušení studia a práce mimo obor – kombinované mag. studium na jiné univerzitě
Neúspěch na bakaláři byl poprvé způsoben vyučující, která si striktně trvala na svém, a podruhé pak mojí psychikou. Vrátila jsem se tam potom znovu, protože jsem to chtěla dokončit. Byla v tom možná i moje ješitnost, že jsem si řekla, že na to mám. A nenechám se nikým od toho, co chci dělat, odradit. Protože jsem to opravdu studovala 3 roky absolutně bez problémů a pak na jedné jediné věci si nenechám zničit celé roky studia.

▪ **„Dizajnování“ vzdělávací a profesní dráhy**

V obecnější rovině byla podstatným faktorem úspěchu cílevědomost, snaha dizajnovat svoji vzdělávací a profesní dráhu, kdy si studenti určili cíle a priority, kde chtějí pracovat a jakému povolání se chtějí věnovat, a k tomu pak hledali vhodné vzdělávací cesty nebo hledali pracovní zkušenosti, které jim pomůžou udělat „další krok k cíli“.

Paní B. (Doprava a cestovní ruch - Učitelství – Historie - Němčina - Kurz muzejní pedagogiky a propedeutiky)
Rozhodovala jsem se na základě toho, co bych si chtěla ještě udělat. Přemýšlela jsem, co potřebuji pro to povolání jako takové. To byly jednak jazyky. A já jsem se chtěla věnovat především průvodcovské činnosti a památkám.

▪ **Rozšiřovat „vzdělanostní portfolio“ a aktivně si doplňovat chybějící znalosti**

Jednou z velmi důležitých a používaných strategií, které zvyšovaly šance na uplatnění na trhu práce, bylo rozšiřování „vzdělanostního portfolia“. Jednalo se jak o vytváření záložních plánů pro situaci ohrožení nezaměstnaností, tak i o způsob postupného propracování k pozicím nebo

oborům, v nichž měli zájem pracovat. V některých případech tyto pozice vyžadovaly jen neformální vzdělávání a stačilo se zapracovat, v jiných bylo nutné si doplnit formální vzdělání zakončené odpovídajícím certifikátem.

▪ **Aktivní řízení kariéry a vyhledávání firem, které absolventa „posunou“**

Součástí úspěchu některých dotázaných absolventů byla snaha řídit svoji kariéru tak, že si vybírali vhodné firmy, ve kterých se něco naučí, získají cenné nebo různorodé zkušenosti, které je „posunou“, otevrou jim nové možnosti a zvýší jejich „cenu“ na trhu práce. Tento posun byl přitom myšlen jak z hlediska možnosti napsat si něco do životopisu, tak i jako postupné nabalování zkušeností z různých oblastí. Takový strategický přístup v podstatě představuje „pozitivní spirálu“, kdy se na sebe znalosti a zkušenosti nabalují a vytvářejí nové a nové šance se dále profesně posouvat.

Zajímavou zkušenost uvedl respondent, který krom toho, že studoval v zahraničí, přemýšlel při „řízení své budoucí kariéry“ a postupném získávání pracovních zkušeností i o velikosti firmy, struktuře pracovních pozic i o kvalitě pracovníků, od kterých se může něco naučit.

Pan P. (Elektronické počítačové systémy - Computer science v Dánsku - IT Univerzity v Dánsku – praxe ve Velké Británii a Kanadě)

... V Manchesteru to byla malá agentura, kde nás bylo 5 dohromady, a já jsem byl jedinej, kterej dělal tuhle specializaci, takže jsem se neměl od koho učit. Sám jsem se musel naučit tutoriály a tak dále. Kdežto zkušenost z Kanady byla ta, že to byla velká firma, třeba 70 nás bylo a ta firma rostla a měl jsem kolem sebe třeba 10 kolegů, kteří dělali to samé, co jsem dělal já, ale byli o dost zkušenější nebo seniornější, takže jsem se od nich hrozně moc naučil. Když jsem něco nevěděl, tak to bylo jednodušší, prostě jsem se zeptal. A lidi v Kanadě jsou hrozně přátelštlí, takže byli ochotni pomoci. Nenechávali si informace pro sebe a byli ochotni je sdílet.

Při hledání 1. praxe jsem si nemohl vybírat a u té druhé firmy jsem měl štěstí. Chtěl jsem jít do firmy, která má nějaké renomé a pak jsem postupně zjišťoval, že jsou tam docela slušní lidi. A to bylo velký plus. Zajímalo jsem se o to, kolik tam pracuje lidí, kteří dělají to a to a zajímalo jsem se o to, co je to za lidi, našel si jejich profily. Na tom bakaláři ani ne, ale po škole, když jsem hledal práci, tak jsem se vyptával kolegů. A on mi třeba řekl, hele toho znám, ten je dobrej a dělá to a to. V téhle komunitě se lidi znají...

Na druhé straně bylo pro absolventy důležité umět včas odejít v těch případech, kdy byli zaměstnavateli využíváni, neměli dostatečnou právní ochranu, byli nuceni dělat práci na černo a bez smlouvy nebo nedostávali odpovídající plat.

▪ **Mít „kouče“**

Řada absolventů v rozhovorech zdůrazňovala, že pro jejich úspěšné zapracování bylo velmi důležité mít nějakého „kouče“, ať už ve smyslu neformálního zkušenějšího pracovníka nebo šéfa, který byl ochoten absolventovi dát šanci a podpořit ho a předávat mu zkušenosti.

Paní H. (Hotelnictví a turismus - Jazykové studium němčiny - VŠ Cestovní ruch – předčasně ukončeno – dálkové studium překladatelství)

(Moje vzdělávací dráha) Byla poměrně chaotická, vždycky jsem reagovala na tu situaci... Potom mě hodně nakoplo zaměstnání, poznala jsem úžasný lidi a motivující kolektiv. Bylo to pro mě hodně užitečný, už tady v tom kolektivu, já jsem tam nastupovala v 19 letech na brigádě a to prostředí mě vychovalo, já jsem se tam naučila strašně moc. Ta práce sama o sobě nebyla moc zajímavá, ale bylo zajímavé všechno kolem. Měl jsem úžasnou nadřízenou, to byla paní, která dokázala odhadnout člověka během chvíličky, jeho silné a slabé stránky a ona dokázala ty lidi posouvat, vypracovat je. Kdysi mě oslovila a chtěla jako svůj záskok, já jsem říkala, to já nemůžu, to nezvládnou, ale ona ne, ne, vy to zvládnete a do roka jsem ten zástup byla... Ona, když si usmyslela, že z někoho něco udělá, že někoho někam vytáhne, ono se to povedlo. Ona byla v podstatě takový kouč.

Pan V. (Obor Automechanik - nedokončené dálkové st. nástavby - autoservis - nezaměstnaný - zajímavá práce mimo obor (letišťe))

Z té školy člověk má víceméně jen opravdu úplnej základ a stejně se to musí učit pak ještě několik let. Ale je třeba najít někoho, kdo je ochotnej ho to naučit a se tomu mladýmu věnovat.

- **Aktivní využívání příležitostí ke vzdělávání i získávání zkušeností, včetně zahraničních**

K těmto nástrojům, které absolventi využili a které jim skutečně pomohly v získání zaměstnání, patřily např. stáže pro mladé nebo studijní programy v zahraničí, jazykové pobyty v zahraničí, Erasmus a podobně.

Pan P. (Elektronické počítačové systémy - Computer science v Dánsku - IT Univerzity v Dánsku – praxe ve Velké Británii a Kanadě)

Když se s lidmi bavím v hloučku, je hodně vidět, kdo byl v cizině, třeba i jeden semestr na Erasmu, tak myslím, že to má pro lidi velký přínos.

- **Získání praxe**

Nutnost praxe pro úspěšný vstup na trh práce, získávání pracovních zkušeností už během studia, a to pokud možno už v oboru, zdůrazňovali prakticky všichni dotazovaní. Získat praktické zkušenosti bylo prioritou, i za cenu prodloužení doby studia.

- **Vytváření sítí kontaktů na trhu práce**

Vytváření sítí kontaktů na trhu práce je dalším důležitým faktorem úspěchu. Řada absolventů využila při získání zaměstnání kontakty navázané již během brigád při studiu.

Pan M. P. (Obor IT - nezaměstnaný - práce mimo obor (produkce kulturních akcí-Rádio-OSVČ)

Nejdůležitější pro úspěch je znát správné lidi a být na správném místě. Pokud bych to tedy měl přeložit, co pro to člověk může udělat, tak je to aktivita. Když ty známosti nemá, tak si je musí udělat. Chodit na ty místa, být aktivní, nečekat, že mi to spadne do klína.

- **Flexibilita, ochota vzít i méně výhodnou práci**

Jako faktor úspěchu se ukázala i ochota jít flexibilně pracovat i do zaměstnání nebo na pozici, která se nezdá dostatečně perspektivní, finančně zajímavá nebo vyžaduje dojíždění. Pokud se zde absolvent „dobře zapsal“ a objevily se nové možnosti z hlediska úvazků, přeměnila se původně krátkodobá práce na stálý úvazek, případně práce alespoň poskytla další zkušenost a praxi, která byla využita později. Na druhé straně součástí úspěchu je nesetrvávat v nevýhodné práci za každou cenu.

- **Vytváření dobrých sociálních vazeb na pracovišti**

Paní H. (Hotelnictví a turismus - Jazykové studium němčiny - VŠ Cestovní ruch – předčasně ukončeno – dálkové studium překladatelství)

Co jsem udělala pro úspěch? Já jsem se strašně bála, že budu nezaměstnaná, nechtěla jsem chodit na pohovory a hledat si práci, takže jsem byla ráda, že tam pro mě to místo vytvořili a důležité pro mě bylo nezklamat, nezklamat ty lidi kolem mě, my jsme byli skoro taková rodina. Taky jsem se hodně snažila zapadnout, nejsem konfliktní člověk, nevytvářím konflikty, to byl možná jeden z důvodů, že jsem se snažila nehádat a vycházet s lidmi dobře. To bylo možná taky součástí toho, že to tak dobře šlo.

- **Aktivita a podnikavost, včetně založení vlastní firmy**

Jedním ze způsobů, jak dobře obstát na trhu práce a naplnit pracovní ambice a představy nebo vyřešit nepříznivou situaci nezaměstnanosti bylo založení vlastní firmy, ať už OSVČ nebo obchodní společnosti.

Pan J. B. (Technické lyceum - VŠ obor Energetika - aktivní účast na rozvoji nové firmy)

Chtěli bychom v budoucnu založit s.r.o. Člověk se potom může rozhodnout, které zakázky bude dělat, na čem bude pracovat. V té firmě, kde pracuji, jsou možnosti něco dělat jinak a líp, ale vedení to nevidí. To je pro mě občas frustrující, někdy je jasné, že něco nemá cenu a vedení to chce řešit za každou cenu. A...když má člověk vlastní společnost, tak si může říct ty priority, které chce řešit. Tak hlavně tady to, aby byl člověk vlastním pánem...Motivací pro založení firmy je, že vidím, že by se ty věci daly dělat líp, že ty možnosti tam jsou a bylo by to škoda to nějak nevyužít...Když by se do toho šlo, tak už to musí vyjít, musí to být tak nachystané, aby to bylo úspěšné.

Pan M. P. (Obor IT - nezaměstnaný - práce mimo obor (produkce kulturních akcí-Rádio-OSVČ)

Po pár měsících na ÚP jsem nějakou dobu žil z odstupného, pak jsem požádal o podporu, 6 měsíců. Někdo na tom je celý život, ale to bych nechtěl, tam jsem zjistil, že je ta možnost s tou dotací...Dohromady žádám o 60 tisíc, abych mohl vyrábět reportáže...Mám zpracovaný podnikatelský zájem, a jednou z podmínek té žádosti je, že

budu mít příslib práce, analýza a průzkum trhu. Samozřejmě jsem to musel doložit, že tu práci opravdu budu mít, že ty firmy budou moji práci odebírat...Naštěstí to pro mě nebylo těžké, jsou to firmy, pro které jsem brigádně dělal, jenom jsem tam přišel a zeptal se, jestli tam ta práce je v nějakém rozumném objemu...Je to jednak řešení nezaměstnanosti a je to něco, co chci dělat, na rozdíl od toho rádia je tady velký potenciál růstu a závisí to navíc na mě... Chtěl bych začít jako OSVČ, ale v budoucnu bych chtěl třeba postavit nahrávací studio, mám ambice, které se pokusím naplnit, jdu do toho s plnou vervou.

3. Výsledky analýz ve vztahu ke škole, její volbě, průběhu studia a reflexe

3.1 Studium na střední škole

3.1.1 Motivace k volbě oboru

Z hlediska statistických údajů je nejčastějším důvodem volby oboru zájem o tento obor. V rozhovorech jsme se proto zaměřili na otázku, jak zájem o obor vznikl, jak se postupně vytvářel a co bylo impulzem pro výběr oboru nebo školy. Rovněž nás zajímalo, jak konkrétní představu o své budoucí profesi v době, kdy se o oboru rozhodovali, žáci měli a jak tato představa vznikala.

V rámci našich rozhovorů se zájem o obor utvářel velmi často již v dětství, navazoval na nějaký koníček nebo byl ovlivněn zkušeností z rodiny nebo setkáním s lidmi z profese, kdy se žák identifikoval s představou, co by chtěl dělat a kým by se chtěl stát. V případě žáků, kteří směřovali do technických oborů, bylo zaujetí oborem často výrazné a navazovalo na osobní zkušenosti s koníčkem, kterému se věnovali. Někteří uváděli, že již v době rozhodování o střední škole měli určitou vizi, co budou dělat, zatímco u jiných byla tato představa spíše mlhavá a v průběhu vzdělávací a profesní dráhy se ukázalo, že příliš neodpovídala skutečnosti.

V následujícím textu uvádíme hlavní motivační faktory a způsoby, na jejichž základě si žáci vytvářeli představu o profesi.

▪ Koníček, kterému se žák aktivně věnuje

Pan P. (Elektronické počítačové systémy - Computer science v Dánsku - IT Univerzity v Dánsku - praxe ve Velké Británii a Kanadě)

...Obor elektronické počítačové systémy. To byl obor, který jsem chtěl studovat ze všeho nejvíc, protože mám od malička vášeň pro počítače.

Pan M. P. (Obor IT - nezaměstnaný - práce mimo obor (produkce kulturních akcí-Rádio-OSVČ)

IT byl můj koníček, já jsem už na základce počítačům hodně rozuměl, jakožto samouk. Mě počítače bavily, zajímaly. Nejen jako uživatele, že jsem hrál hry, ale opravdu jsem s tím uměl. To pro mě byla opravdu jasná cesta.

▪ Identifikace s lidmi z profese

Pan M. P. (Obor IT - nezaměstnaný - práce mimo obor (produkce kulturních akcí-Rádio-OSVČ)

Určitě jsem měl nějakou vizi, že bych byl ajťák. Ale ten obor je hrozně širokej. Ale vždycky, když jsem někde byl a byli tam nějaký IT servisáci nebo tehdy jsem chodil s kamarádem do jednoho krámků kupovat CD a vždycky jsme si tam s těma chlapama povídali o počítačích a oni tam rozebírali ty mašiny. Tohle to jsem tehdy viděl a říkal si, že bych to chtěl dělat. To byla moje tehdejší vize. Byli mi sympatičtí...

▪ Atraktivita oboru a setkání s lidmi, kteří profesi vykonávají

Paní B. (Doprava a cestovní ruch - učitelství obor Historie – Němčina – kurz muzejní pedagogiky a propedeutiky)

Byla to škola, kam jsem chtěla jít. Vybrala jsem si ji a řekla si: tahle a žádná jiná. Hlavní impulz bylo cestování a láska k cestování. To, že bych se mohla věnovat něčemu, co mě baví, co mě zajímá. Měla jsem už určitou vizi budoucí profese. Říkala jsem si, s touto

školou bych mohla dělat to, nebo to, nebo to. Ale ovlivnilo mě i okolí, měli jsme známou, která pracovala v cestovní kanceláři, a to se mi velice líbilo...

▪ **Vzor v rodině**

Z hlediska vzoru v rodině dotázaní uváděli jednak přímé ovlivnění některým z rodičů, tak nepřímé působení, kdy žák získal pozitivní vztah k oboru na základě společných aktivit.

Pan J. B. (Technické lyceum - VŠ obor Energetika - aktivní účast na rozvoji nové firmy)
Zájem o techniku jsem měl od mala, jelikož táta taky vystudoval techniku, elektro a celkem mě k tomu i vedl. Takže tohle dost rozhodovalo.

Paní H. (Hotelnictví a turismus - Jazykové studium němčiny - VŠ Cestovní ruch – předčasně ukončeno – dálkové studium překladatelství)
Hlásila jsem se na jednu jedinou školu, chtěla jsem studovat ten obor, líbil se mi obor, který tam nabízeli. Byl to jediný na státní škole. Obor byl hotelnictví a turismus, zajímalo mě to od malička, takže to byla pro mě jediná volba... Ovlivnila mě babička, s babičkou jsme docela cestovaly, babičku to hodně táhlo po Evropě... O jiné škole jsem neuvažovala. Z hlediska úrovně vzdělání jsem určitě chtěla maturitu, to byla jedna z priorit... Rodiče ani kamarádi do mého rozhodování nevstupovali.

Zajímavá je skutečnost, že ani fakt, že se oboru věnuje velká část rodiny, automaticky nemusí znamenat, že si žák udělá o profesi reálnou představu. Důvodem je, že ačkoli se setkává s lidmi, kteří se profesi věnují, „nevidí dovnitř“ a zkušenosti s teoreticky pojatými předměty na ZŠ mu to neumožňují.

Paní Z. (Obchodní akademie - VŠ ekonomického zaměření)
Při výběru ekonomické školy mě ovlivnila rodina. Ekonomové jsou moje maminka, dědeček, sestra... Ovlivnilo mě, že to kolem mě ostatní dělali, ale konkrétní představu jsem moc neměla. Když je vám 15 let, těžko se vysvětluje, co je to účetnictví, odpisy, ekonomika... Takže nějakou představu jsem měla, ale moc se to pak neshodovalo. Třeba na ZŠ by se třeba hodily nějaké základy ekonomiky, vysvětlit tak trošku, o čem to vlastně je.

▪ **Možnost podnikat**

Paní H. (Hotelnictví a turismus - Jazykové studium němčiny - VŠ Cestovní ruch – předčasně ukončeno – dálkové studium překladatelství)
Chtěla jsem hlavně získat zkušenosti z toho oboru a potom podnikat v hotelnictví, abych získala informace a mohla pak pokračovat buď v zaměstnání anebo sama. Plánovala jsem podnikání, mít sama firmu, to byla taková moje vize.

3.1.2 Strategie žáků při rozhodování o výběru střední školy a oboru

Žáci při rozhodování o volbě školy a oboru berou v úvahu kromě zájmu, který je nejčastější motivací, řadu dalších faktorů, jako jsou dostupnost školy a nutnost dojíždění, uplatnění na trhu práce, kvalita a pověst školy a podobně. Míra důležitosti těchto motivačních faktorů je různá a odlišné jsou i strategie rozhodování, které žáci uplatňují. V rámci rozhovorů jsme se proto zaměřili na otázku, jak konkrétně rozhodování probíhalo, jak žák uvažoval o výběru mezi všeobecným a odborným vzděláním i volbě maturitního nebo učebního oboru. Rovněž nás zajímalo, do jaké míry žák usiloval o přijetí na konkrétní obor nebo školu a zda zvažoval problém prospěchu a náročnosti školy.

Na základě odpovědí jsme identifikovali několik základních strategií. Vzhledem k tomu, že proces rozhodování ve skutečnosti zahrnuje řadu různých, často méně zřetelných úvah, je třeba uvedenou kategorizaci vnímat jako zjednodušení, jehož cílem bylo vytvořit přehlednou typologii.

▪ **Volba „srdcem“**

V případě „volby srdcem, tedy velkého zaujetí pro obor byl význam ostatních faktorů menší a žák byl často ochoten ledacos obětovat, např. bydlet na internátě nebo dojíždět. S výrazným zájmem o obor zároveň rostl i zájem o kvalitu a pověst školy, kdy žák a jeho rodiče byli ochotni hledat vhodnou školu nejen v regionu, ale i v rámci celé ČR (v případě VŠ pak případně i v zahraničí).

Pan M. P. (Obor IT - nezaměstnaný - práce mimo obor (produkce kulturních akcí-Rádio-OSVČ)
*Šel jsem na střední technickou školu... Hlásil jsem se na obor IT do osobních počítačů.
... Měl jsem zájem přímo o ten obor, kterej nebyl nikde v okolí. Jediná tahle škola to nabízela. Zahlídl jsem to v brožurce. Jinak bych šel na Mosteckou průmku. O té už jsem byl dost rozhodnutej, ale pak jsem to změnil. Průmka (původní předpokládaná volba) byla nejbližší tomu, co jsem chtěl dělat, prostě něco technickýho. Určitě něco z toho, co bych se tam učil, by mě zajímalo, ale bylo by tam i plno věcí, který by mě nebavily. IT pro mě bylo to nejdůležitější kritérium, podle kterého jsem se rozhodl.*

Pan P. (Elektronické počítačové systémy - Computer science v Dánsku - IT Univerzity v Dánsku - praxe ve Velké Británii a Kanadě)
Elektronické počítačové systémy. To byl obor, který jsem chtěl studovat ze všeho nejvíc, protože mám od malička vášeň pro počítače. A v našem kraji nebyla žádná škola zaměřená přímo na počítače. Tak jsme se dívali různě po republice a našli jsme jednu školu v Hradci Králové, ale ta byla myslím soukromá...nejsem si jistý, proč jsem tam tenkrát nepodal přihlášku. Takže jsem šel na internát do R..., kde bylo to, co jsem opravdu chtěl studovat.

Pan V. (Obor Automechanik - nedokončené dálkové studium nástavby - autoservis - nezaměstnaný - práce mimo obor na letišti)
Hlásil jsem se na automechanika na střední integrovanou školu. Byl to obor, který jsem chtěl dělat. ... Nějakým způsobem mě to k těm autům táhlo... O jiných variantách jsem ani moc neuvažoval. Řekl jsem si, že bych se chtěl věnovat těm autům, cílí jsem šel do toho.

▪ **Volba „na jistotu“**

Zvažování náročnosti studia bylo v rámci rozhovorů téměř vždy součástí úvah při výběru oboru a střední školy. Volba střední školy „na jistotu“ přitom měla více variant. V některých případech se jednalo o rozhodování mezi učebním a maturitním oborem, jindy mezi gymnáziem a odborným vzděláním a někdy i o volbu jednoduššího oboru v rámci odborného vzdělávání, často se objevoval například motiv výběru oboru s nižšími nároky v matematice.

Jednou z variant „volby na jistotu“ je volba odborného vzdělání místo gymnázia, kdy střední odborná škola byla považována za snadnější, často z důvodu užšího zaměření na humanitní nebo naopak technické předměty. Převažujícím důvodem byla snaha věnovat se předmětům, které žáka baví a zajímají na úkor předmětů, které ho nebaví, případně mu nejdou. Zajímavé je, že v kontextu další vzdělávací a profesní dráhy bylo selhávání v předmětech, které nebyly součástí odborné kvalifikace, absolventy hodnoceno jako nepodstatné. „Málem jsem propadl z dějepisu, ale to bylo tím, že mě to prostě nezajímalo“. Tyto předměty byly vnímány jako zdržující od toho, čemu se žák chtěl věnovat a na co se chtěl zaměřit. Součástí volby odborného vzdělání tedy běžně byla i snaha vyhnout se předmětům, které jsou z pohledu žáka „rizikové“ a zároveň zbytečné.

Odborné vzdělání pro žáky (i rodiče) zároveň představovalo jistější cestu k dosažení odborné kvalifikace pro přímé uplatnění na trhu práce a pojistku pro případ, kdy by žák nepokračoval v terciárním vzdělávání nebo v něm nebyl úspěšný.

Paní B. (Doprava a cestovní ruch - učitelství obor Historie – němčina – kurz muzejní pedagogiky a propedeutiky)

Zvažovala ještě jiné školy, ale neměla jsem dostatečně dobré známky z matematiky, matematika pro mě opravdu nepřípadala v úvahu, takže jsem hledala nějakou alternativu ke gymnáziu a vždycky mě bavilo cestování. Rozhodování bylo rychlé. Bylo jasné, že gymnázium nepadá v úvahu, takže nějaká praktičtější škola, ze které by bylo i přímo uplatnění. A nějaká forma cestovního ruchu. Podívala jsem se do přehledu středních škol a K... byla jasná volba. Takže jsem měla za zhruba 20 minut vybranou střední školu a rodiče s tím souhlasili.

Paní S. (Pedagogické lyceum – FF obor Čeština – dějepis - přerušení studia a práce mimo obor kombinované mag. studium na jiné univerzitě)

Už na konci základní školy jsem měla představu, že budu pracovat ve školství a technické obory mi vůbec nešly. Takže to byla moje volba. ... hlásila jsem se na pedagogické lyceum... Byla to škola, na kterou jsem chtěla jít, byl to můj primární cíl, který vyšel. Pro mě bylo prioritní, aby to byl humanitní obor a vzhledem k tomu, že jsme byli velmi silný ročník, tak jsem předpokládala, že bych se na gympl nedostala, proto jsem volila tady tuto cestu... pro mě to byla i dobrá vzdálenost.

Pan J. B. (Technické lyceum - VŠ obor Energetika - aktivní účast na rozvoji nové firmy)
O gymnáziu jsem uvažoval o osmiletém, v šesté třídě, ale pak jsem to vyhodnotil, že půjdu až na tu střední, že člověk má maturitu a má něco vystudovaného... Kdybych pak na VŠ skončil, abych měl alespoň nějakou odbornost.

Paní Z. (Obchodní akademie - VŠ ekonomického zaměření)

Obchodní akademie pro mě byla taková alternativa gymnázia...Gymnázium se zvažovalo, ale z rodiny mi to nebylo doporučeno,..., že je to příliš těžký, je tam moc matematiky, fyziky...To mi moc nešlo. Ale jinak jsem měla vyznamenání vždycky na ZŠ. Ekonomie byla jistější volba, bylo to snáze zvládnutelné. A taky pak není úplně nutné chodit na VŠ. To jsem pak ocenila až v průběhu studia vysoké školy, že jsem si říkala, že když se to nepovede, že už mám odborné vzdělání.

Paní S. (Pedagogické lyceum – FF obor Čeština – dějepis - přerušení studia a práce mimo obor kombinované mag. studium na jiné univerzitě)

Pedagogická škola byla jednak jistota a jednak by mě gymnázium asi ani tolik nebavilo. Volila jsem to, co mě bude víc bavit. Hlavní motivace pro obor byl zájem.

▪ **Volba náhradní varianty**

Zatímco u některých respondentů představovala „volba na jistotu“ zvažování různých, víceméně srovnatelných variant, u jiných se jednalo spíše o volbu „náhradní varianty“, tedy oboru, který žák původně nechtěl studovat a ke kterému byl svým způsobem okolnostmi donucen. Volba náhradní varianty přicházela v úvahu nejčastěji z důvodu horšího prospěchu, ale třeba i v případě nutnosti dojíždět nebo bydlet na internátu.

Paní J. (Pánská krejčí - práce v zakázkové výrobě – nezaměstnanost - práce v pásové výrobě - maturitní obor Asistent pedagoga)

Po ZŠ jsem šla na učební obor pánská krejčí. Měla jsem průměrné známky, trojky, takže jsem neměla šanci na maturitní obor...jediná škola, která nabízela studium pro mateřiny, byla až v K... a já jsem nechtěla dojíždět a na inter jsem taky nechtěla. Známky mi nedovolily jít, kam bych chtěla, já jsem nikdy nebyla žádný šilový student. Kdybych na to měla známky a věděla, že jsem lepší student, tak bych šla na pajdák, ale tohle byla volba na jistotu...

Zajímavé je, že v několika případech, kdy respondent volil jednodušší obor na střední nebo vysoké škole z důvodu horších známek nebo nižšího sebevědomí, došlo v průběhu profesní dráhy přehodnocení a „dodatečnému“ absolvování původně zamýšleného vzdělání. K tomuto přehodnocování docházelo nejčastěji v „pauzách“, jako jsou mateřská dovolená nebo období nezaměstnanosti. V této souvislosti se tedy opět ukazuje, jak důležitá je průchodnost vzdělávacím systémem a zachování variability vzdělávacích drah.

▪ **Volba jako výzva**

Volba jako výzva, kdy žák volil vědomě náročnější obor, případně obor, který mu nebyl rodiči nebo v rámci poradenského systému doporučen, se v rámci našich rozhovorů nevyskytla často. Volba ve smyslu výzvy byla spojená zpravidla s výrazným zaujetím pro obor nebo pokusem splnit si svůj sen a změnit profesní dráhu, která nepřinášela respondentovi pocit pracovního uspokojení.

Pan M. P. (Obor IT - nezaměstnaný - práce mimo obor (produkce kulturních akcí-Rádio-SVČ)

Z hlediska obtížnosti školy jsem měl z toho trochu strach, ale takovej ten přirozenej, zdravej, kdy se člověku chce to zkusit. Učitel mi říkal, že by mi to nedoporučoval, asi mi nevěřil, na základce nemůžu říct, že bych byl zrovna pilnej student. Naznačil, že bych se na to měl vybodnout a jít na nějakou lehčí školu, ale ne že by mě do toho tlačil. ... ne moc, jen abych se nad tím zamyslel, jestli to opravdu chci. On to nebyl špatnej učitel. Šel jsem do toho, bez rozmyšlení. Byl jsem rozhodnutý.

Paní J. (Pánská krejčí - práce v zakázkové výrobě – nezaměstnanost - práce v pásové výrobě - maturitní obor Asistent pedagoga)

Mamka měla kolegyni, která jí říkala, že nastoupila do 1. ročníku na asistenta pedagoga, a že je to strašně lehké a že neví, čeho se bojím. Ať udělám přijímačky a přihlásím se a že to bude super a že bych konečně dělala svoji vysněnou práci... Do té školy jsem nastupovala s tím, že tu maturitu neudělám. Když jsem ukončila prvák, tak mi bylo řečeno, no vidíš, jak jsi šikovná. Po 2. ročníku jsem dostala papír... To se lámalo ve školství a bylo mi řečeno, že ten papír neznamená, že můžu jít dělat tu práci, že musím mít maturitu. Tím pádem jsem věděla, že musím pokračovat a nemůžu s tím praštit po

těch 2 letech... Chtěla jsem toho v polovině pátého ročníku nechat...Byla jsem za panem ředitelem (školy, kde pracovala) a řekla jsem mu, že mám certifikát a že by mi to mělo stačit, ale ten ... řekl, tu maturitu musíte udělat. Uklidnil mě, nebudu se dívat na vysvědčení, že potřebuje ten papír. Takže ta práce mě trochu donutila to dostudovat.

▪ **Volba všeobecného vzdělání a zachování „širšího manévrovacího prostoru“**

Naopak výběr všeobecného vzdělání umožňuje odložit definitivní rozhodnutí o volbě oboru. Z pohledu strategie žáka jde o snahu vyhnout se příliš brzké specializaci a o zachování širšího „manévrovacího prostoru“ až do chvíle, kdy se jeho zájmy, případně další podmínky, vyjasní.

Pan J. B. (Technické lyceum - VŠ obor Energetik - aktivní účast na rozvoji nové firmy)
Rozhodoval jsem se mezi 2 školami, mezi střední školou v L... a průmyslovkou v Olomouci. Nakonec jsem tedy dělal přijímačky a skončil jsem na té střední technické škole v Olomouci. Tam jsem studoval technický lyceum. Jelikož vlastně jsem Olomoučák, takže bych musel být na intru v tom L... a jelikož brácha ... říkal, že si pak vlastně můžu vybrat z toho technického lycea, a jít na elektrotechniku, stávarnu nebo strojírenství. Lyceum bylo technicky zaměřené, ale obecnější, takže z něj člověk mohl jít kamkoli. V té době jsem ještě nevěděl, na jaký konkrétní obor se specializuji. Na základní škole mi šly tyhle technický předměty a po diskusi s našima jsem se rozhodl, že by to bylo vhodné řešit tím způsobem, než se člověk nějak vyhraní, a pak se potom teprve rozhodnout.

Na skutečnost, že volba odborného vzdělání může - v případě změny zájmů - představovat významné omezení, upozornila další respondentka, která studovala naopak humanitní zaměření.

Paní S. (Pedag. lyceum - FF obor Čeština - dějepis - přerušeno studia - práce mimo obor - komb. magist. st. na jiné univerzitě - Muzejní pedagogika)
Tím, že jsem netáhla k technickým oborům, tak mi to naprosto vyhovovalo, ale neumím si představit, že bych z této školy chtěla jít na učitelství technických předmětů. Měli jsme tam menší hodinové zastoupení třeba fyziky a chemie. Takže to by nebylo dobré, kdybych si vybrala tuhle školu a pak se chtěla věnovat něčemu jinému.

▪ **Volba podle kvality školy/referencí**

Žáci i rodiče si poměrně často zjišťují reference o škole a tyto informace pak v různé míře vstupují do rozhodování. V rámci našich rozhovorů volba podle kvality školy nebyla samostatnou volbou, ale až druhým nebo třetím kritériem v pořadí. Většinou byla spojená s výrazným zájmem žáka o obor, atraktivitou oboru a posouzením vzdálenosti školy. Žák tedy řešil otázku, zda mu konkrétní obor nebo kvalita školy stojí za to dojíždět nebo bydlet na internátu. V rámci kvality školy nebo vzdělání pak žáci řešili i úroveň konkrétních předmětů, zejména jazyků.

Pan J. B. (Technické lyceum - VŠ obor Energetik - aktivní účast na rozvoji nové firmy)
...Řešil jsem i kvalitu školy. Bylo o ní známo, že je kvalitní a studoval tam táta a taky dost známých od něho - a stále si tu kvalitu drží. Tak jsem šel do toho, když tam byla takhle dobrá tradice. Ten, kdo tam vystuduje, tak má dobrý potenciál řešit i zaměstnání dobře. Měl jsem reference z domova ohledně školy.

Paní Z. (Obchodní akademie - VŠ ekonomického zaměření)
Vybírala jsem si školu podle pověsti a vzdálenosti. Byla jsem se podívat na 2 školách a vybrala jsem si i podle prostředí, jak to tam na mě působilo. ... Při výběru střední školy jsem nejvíce řešila obor a taky dobrou úroveň angličtiny a jazyků.

▪ **Volba podle trhu práce a uplatnění**

Otázka uplatnění na trhu práce je rovněž součástí většiny rozhodnutí, v některých případech byla respondenty zmiňována výrazněji. Pro absolventy byla důležitá perspektiva oboru i „šíře a variabilita“ uplatnění.

Pan V. (Obor Automechanik - nedokončené dálkové st. nástavby - autoservis - nezaměstnaný - zajímavá práce mimo obor (letišťe))
Tenkrát jsem měl představu i o budoucí profesi, že bych se tomu chtěl věnovat, že by to bylo něco, co by mě mohlo bavit... a že ta budoucnost toho oboru nebo těch aut je taky dobrá.

Paní B. (Doprava a cestovní ruch - Učitelství Historie - Němčina - Kurz muzejní pedagogiky a propedeutiky)

Přišlo mi, že právě tady tenhle obor má široké spektrum uplatnění. S tímhle tím můžu dělat více věcí, říkála jsem si, v tomhle tom oboru se prostě uplatním. Nemusím zůstat jenom v cestovní kanceláři, můžu pracovat i někde jinde.

▪ **Volba podle dostupnosti školy a bydlení na internátě**

Dalším faktorem, který působil na výběr oboru a školy, byla nutnost být na internátě. Zatímco pro některé žáky bylo bydlení na internátě a odchod od rodiny považován za nepříjemnou okolnost, které bylo třeba se vyhnout, pro jiné to byla lákavá představa, cesta ke svobodě, do většího centra, které přináší více příležitostí.

Paní Z. (Obchodní akademie - VŠ ekonomického zaměření)

Taky jsem chtěla do většího města, třeba okresního. Měla jsem na výběr i 2 školy, které byly v malém městě, ale měla jsem dojem, že nejsou na tak velké úrovni jako třeba v tom okresním městě.

Paní J. (Pánská krejčí - práce v zakázkové výrobě – nezaměstnanost - práce v pásové výrobě - maturitní obor Asistent pedagoga)

...ale já jsem to odmítla, protože jediná škola, která nabízela ... byla až v K... a to já jsem zase nechtěla dojíždět a na inter jsem taky nechtěla.

3.1.3 Role rodičů při výběru školy a oboru

Rodiče hrají při výběru oboru, školy i úrovně vzdělání poměrně významnou roli, ať už se jedná o přímé nebo nepřímé ovlivňování dítěte, jeho aspirací a zájmů. V rámci rozhovorů jsme se proto podrobněji zaměřili na otázku, jakým způsobem a do jaké míry rodiče do rozhodování při výběru oboru vstupovali.

Postoje rodičů se pohybovaly na široké škále od poměrně malého zájmu, kdy byli rádi, že volbu oboru s dítětem nemusí příliš řešit, přes určitou „kontrolní roli“, kdy sledovali, jestli si dítě vybralo v rámci jimi zastávaných preferencí a limitů (např. výběr oboru zakončeného maturitou), až po poměrně silný tlak, vedení a přesvědčování dítěte. Část žáků byla přirozeně ovlivněna i prostředím rodiny a povoláním rodičů, kdy se nejednalo o přímý tlak, ale dítě se s profesí přirozeně a dlouhodobě setkávalo a pochopitelně zvažovalo i možnost se jí věnovat. V rámci rozhovorů jsme identifikovali několik typů postojů a strategií rodičů.

▪ **Strategie monitorování**

Rodiče sledovali rozhodování žáka, a v případě, že splňovalo základní kritéria, která považovali za důležitá, např. dosažení maturitního vzdělání nebo dobrou možnost uplatnění na trhu práce, tak již do rozhodování dále nezasahovali a nechali výběr samotného oboru na dítěti.

Paní S. (Pedag. lyceum - FF obor Čeština - dějepis - přerušeno studia - práce mimo obor - komb. magist. st. na jiné univerzitě - Muzejní pedagogika)

...rodiče tu volbu nechávali na mě. Když viděli, že směřuji na tu střední školu, která pak předpokládá další studium, tak se tím už moc nezabývali. Bylo pro ně podstatné, abych si vybrala nějaký maturitní obor a viděli, že ta cesta je dobrá. Tak mě v tom podporovali. Důležité pro rodiče bylo také, aby mě to bavilo.

▪ **Strategie nezasahování**

V rámci rozhovorů byla většina absolventů s postoji rodičů při volbě oboru a školy spokojena, jednalo se o vzájemnou symbiózu. Zatímco někteří žáci byli schopni se rozhodovat sami, byli si svojí volbou jisti a v zásadě jim vyhovovalo, že do jejich rozhodování nikdo příliš nevstupoval.

Pan M. P. (Obor IT - nezaměstnaný - práce mimo obor (produkce kulturních akcí-Rádio-OSVČ)

Rodiče ani kamarádi mě moc v tom neovlivňovali. Spíš vůbec. Naši byli rádi, že jsem si něco sám vybral a že mě nemuseli do ničeho tlačit. A že jsem si sám byl schopnej něco najít.

▪ **Strategie přímého ovlivňování a přesvědčování**

V některých případech dotazovaní uváděli, že rodiče na ně vyvíjeli tlak. Ten byl sice vnímán jako určitá manipulace, ale v dobrém smyslu, tedy i jako podpora vzdělávacích cest a naplnění cílů, které si respondent přál, ale ke kterým potřeboval „postrčit.“

Paní J. (Pánská krejčí - práce v zakázkové výrobě – nezaměstnanost - práce v pásové výrobě - maturitní obor Asistent pedagoga)

Mamka mi vysvětlila výhody, ušiju si na sebe, obšiju i svoje děti a tak. Neříkám, že jsem se tam těšila, ale zpětně mi to dalo hodně. O jiné volbě jsem tehdy neuvažovala.

Paní J. (Pánská krejčí - práce v zakázkové výrobě – nezaměstnanost - práce v pásové výrobě - maturitní obor Asistent pedagoga)

Rozhodování... víceméně mě k tomu donutila mamka, protože já jsem byla na mateřské a jsem vyučená pánská krejčí. A na mé mateřské se mamka o té škole dozvěděla a řekla mi, že celý život od malička jsem chtěla pracovat s dětmi v mateřinách. Tak mi řekla, zkus to, nemělo by to být až tak náročné. Tak jsem se přihlásila a udělala přijímačky.

▪ **„Tichá“ podpora a pomoc při získávání informací**

Další strategií byla pomoc a účast rodičů při získávání informací, objížďení škol, navštěvování dnů otevřených dveří a podobných akcí, kdy rodiče dítě příliš neovlivňovali, ale aktivně mu pomáhali se získáním potřebných informací...

Pan P. (Elektronické počítačové systémy - Computer science v Dánsku - IT Univerzity v Dánsku - praxe ve Velké Británii a Kanadě)

Vzor v rodině jsem vůbec neměl. Ale rodiče mě v tom podporovali, jeli jsme na ten den otevřených dveří. Bavil jsem se tam s těmi učiteli o tom, co dělám, tehdy to bylo nějaký programování stránek.

▪ **Rodinná tradice/vzor**

Některé respondenty ovlivnila přímo rodinná tradice nebo vzor v rodině.

Pan J. B. (Technické lyceum - VŠ obor Energetik - aktivní účast na rozvoji nové firmy)

S rodiči to byla taková vzájemná dohoda, mě ta technika zajímala... studoval tam táta a taky dost známých od něho a bylo známo, že si stále tu kvalitu drží. Tak jsem šel do toho, když tam byla takhle dobrá tradice. Ten kdo tam vystuduje, tak má dobrý potenciál řešit i zaměstnání dobře.

Pan V. (Obor Automechanik - nedokončené dálkové st. nástavby - autoservis - nezaměstnaný - zajímavá práce mimo obor (letišťe))

Ovlivnila mě i rodina. Strejda byl blázen do aut, vždycky mě ukazoval pěkný auta, chodili jsme spolu na závody...to byl asi ten největší impuls, proč jsem k tomu tíhnul.

3.1.4 Reflexe studia na střední škole

Důležitou oblastí, na kterou se rozhovory zaměřily, byla zpětná reflexe rozhodnutí o volbě střední školy a oboru a hodnocení studia, včetně jeho přínosu pro další vzdělávací a profesní dráhu. Většina dotázaných vyjádřila v podstatě spíše spokojenost se střední školou i se zvoleným oborem, žádný z nich nevedl, že svého rozhodnutí lituje, a to ani v případech, kdy absolventi později svoji profesní dráhu zaměřili jiným směrem a do jiných oborů.

Paní J. (Pánská krejčí - práce v zakázkové výrobě – nezaměstnanost - práce v pásové výrobě - maturitní obor Asistent pedagoga)

Můj život byl vždycky trochu o náhodě. Asi kdybych se vyhecovala dříve k tomu studiu učitelství, tak bych automaticky volila učitelství prvního stupně... Ale jinak bych to asi neměnila. S tou krejčovou to tak asi mělo být. Když jsem šla na maturitní obor v určitém věku... je to dálkové... Víc mě to donutilo se učit a být zodpovědnější.

V této souvislosti je ovšem vhodné upozornit, že takto pozitivní vztah k volbě oboru není z hlediska statistických dat reprezentativní. V rámci kvantitativních šetření procento absolventů středních škol, kteří by si vybrali stejný obor s odstupem 3 let od střední školy, činilo v roce 2014 v kategorii vyučených jen 52 % v případě absolventů středních odborných škol s maturitou (kategorie M) 72 %. (Trhlíková, 2014).

Faktory posilující spokojenost se střední školou a oborem

V rámci rozhovorů jsme se zaměřili na faktory, které pozitivně ovlivnily pocit spokojenosti žáků v průběhu středoškolského studia. Obecně lze říci, že pocit spokojenosti respondentů vyplýval zejména z toho, že výuka nebo alespoň významná část z ní žáky bavila a zajímala, že si v rámci oboru našli „něco pro sebe“. Zájem o výuku a obor pak vedl někdy i k překvapivě dobrým studijním výsledkům v porovnání s prospěchem na ZŠ, což ukazuje důležitost motivace a volby oboru podle zájmu, i fakt, že prospěch na základní škole nemusí být dobrým hodnotícím kritériem ani prognostickým faktorem z hlediska úspěšnosti absolventa v dalším profesním životě. Atraktivitu výuky výrazně zvyšovala provázanost s praxí, stáže a soutěže, zejména v zahraničí, možnost komunikace s různými firmami nebo organizacemi a široce pojatá praxe. Z hlediska zpětného hodnocení školy byl pro respondenty důležitý i pocit smysluplnosti a využitelnosti získaných poznatků, ať už v dalším studiu na VŠ nebo v zaměstnání.

▪ **Široce pojatá výuka**

Pan M. P. (Obor IT - nezaměstnaný - práce mimo obor (produkce kulturních akcí-Rádio-OSVČ)
Zcela perfektně to splnilo moje očekávání. IT tam bylo opravdu hodně širokospektrálně pojatý, oni nás tam učili od elektrotechniky přes technický vybavení, programový vybavení, operační systém, dílčí softwary. Takže každý si mohl najít, který ten podobor z IT by ho bavil nejvíc. Opravdu to bylo od A do Z všechno možný. S tou nabídkou, s tím, co nás tam učili, jsem byl perfektně spokojenej. To jsem se ani nemusel šprtát, lezlo mi to do hlavy rovnou. Ve třetíku jsem měl dokonce nejlepší průměr ze třídy.

Paní B. (Doprava a cestovní ruch - učitelství obor Historie – němčina – kurz muzejní pedagogiky a propedeutiky)

(Škola) naprosto odpovídala, dokonce ještě předčila očekávání. V mnohém jsme se jako střední škola blížily více gymnáziu. Měli jsme ten všeobecně vzdělávací základ na úrovni gymnázia, nemusela jsem vůbec litovat, že jsem se vzdala nějakých ambicí studovat na gymnáziu, v určitých oborech jsme se jim přinejmenším vyrovnali. Takže tím, že mě bavil cestovní ruch, tak to mělo tuhle přidanou hodnotu (kvalitu). Samozřejmě některé předměty mě nebavily, ale zpětně všechno, naprosto všechno, co jsme se učili, využívám a využila jsem během dalšího studia. Co se výuky týká nebo kvality vzdělání spokojenost.

▪ **Kvalitní angličtina**

▪ **Stáže a soutěže**

Pan M. P. (Obor IT - nezaměstnaný - práce mimo obor (produkce kulturních akcí-Rádio-OSVČ)
Každý rok jsme jezdili na stáže... byli jsme v Maďarsku na soutěži ve střihu videa. To mimochodem dneska dělám, to mě živí. Byli jsme na stáži v Německu, kde jsme chodili jeden tejdén do německé školy a druhý týden na praxi. Každý rok se takhle někam jelo, takže ta škola byla opravdu dobrá.

▪ **Dobrá připravenost pro VŠ**

Paní S. (Pedag. lyceum – FF obor Čeština – dějepis - přerušení studia a práce mimo obor – kombinované mag. studium na jiné univerzitě)

Škola pro mě byla obrovským přínosem, co se týká komunikačních dovedností, nebylo to jen o znalostech a můžu říct, že poté, co jsem se dostala na vysokou školu, jsem ještě hodně dlouho z toho těžila. ... Bylo to opravdu výborné. Spousta věcí, pracovali jsme s různými organizacemi, to byla opravdu skvělá životní zkušenost. V podstatě z toho čerpám až do dneška.

▪ **Realistický postoj k vlastním možnostem**

V některých případech vyplývalo kladné hodnocení i z poměrně realistického zhodnocení vlastních možností.

Paní J. (Pánská krejčí - práce v zakázkové výrobě – nezaměstnanost - práce v pásové výrobě - maturitní obor Asistent pedagoga)

Vyučení mě bavilo, nebylo to za trest, kupodivu. V té škole se toho učilo hodně po staru. Dřív se krejčovina dělala v ruce. Nemůžu říct, že bych k tomu měla odpor, nepamatuji si, že bych během těch 3 let, že bych měla odpor. Samozřejmě občas mě to nebavilo. Když to zpětně hodnotím, asi bych si znovu zvolila obor krejčová. Když vezmu spolužáky, tak tam hrozilo, že by člověk šel k soustruhu a k soustruhu jsem určitě nechtěla jít.

Příčiny nespokojenosti s výukou

Jako příčinu nespokojenosti se střední školou dotazovaní uváděli nezáživnost a neatraktivitu výuky, malé propojení s praxí a nemožnost si něco „přímo osahat“, jinými slovy výuku založenou převážně na předávání teoretických poznatků. Absolventi se z tohoto hlediska necítili být dobře připraveni pro praxi a nedostatečné praktické dovednosti a znalosti byly vnímány jako handicap, který, zejména v době ekonomické krize, prohluboval jejich znevýhodnění na trhu práce. Uváděna byla i větší potřeba výuky v projektech, důraz na týmovou spolupráci a prezentace. Významné připomínky se týkaly klasické výuky angličtiny (ve stylu dnes probereme předpřítomný čas) s malým důrazem na zvládnutí komunikace a odborné angličtiny. Respondenti upozorňovali na to, že angličtina není něčím, co je třeba se naučit navíc k odbornosti, ale měla být přímo propojena s odbornými předměty, a to jednak z důvodu pokračování na VŠ, kde je tato potřeba, jednak proto, že rozvoj samotné odbornosti u některých oborů znalost angličtiny přímo vyžaduje (např. IT obory).

▪ **Nedostatečná praktická výuka**

Pan V. (Obor Automechanik - nedokončené dálkové st. nástavby - autoservis - nezaměstnaný - zajímavá práce mimo obor (letišť))

Co se týká praktický částí výuky, tam si myslím, že by bylo hodně co zlepšovat. Tohle asi úplně nespĺnilo moje očekávání. Nemyslím, že bych byl připraven natolik, abych byl nějaký klidnější. Jasně, když člověk ze školy vyšel, tak nějaký základy měl po tý mechanický stránce, třeba co se týká podvozku... Ale ty ostatní, myslím, že by se na tom dalo zapracovat... Myslím, že by se daly vymyslet pro studenty zajímavější věci. My jsme třeba měli dílny přímo ve škole, tam by dalo pro žáky najít lepší uplatnění, třeba koupit starý auto, který by v rámci praxe měli celý rozšroubovat. Ve finále to vyjde na pár korun, ale vzali bysme si z toho strašně moc. Ale nic takového tam vůbec nebylo. ...Tenkrát škola koupila nějaký auta, že se na nich budeme učit, ..., ale na ty auta jsme nemohli moc šahat. To bylo takový, že vám někdo ukáže: „Tady je motor...“.

▪ **Nedostatečná úroveň odborných předmětů**

Paní Z. (Obchodní akademie - VŠ ekonomického zaměření)

Škola byla hodně zaměřená na účetnictví, na ekonomiku, ale teď vidím, že jsme měli nedostatečně třeba daně. Což mi přijde na ekonomické škole špatně...

▪ **Nedostatečná výuka cizích jazyků**

Paní Z. (Obchodní akademie - VŠ ekonomického zaměření)

...a nakonec ty jazyky, taky ta úroveň nebyla taková, jak škola slibovala. Ale jinak jsem se tam něco naučila, po těch letech můžu říct, že něco umím.

Pan P. (Elektronické počítačové systémy - Computer science v Dánsku - IT Univerzity v Dánsku - praxe ve Velké Británii a Kanadě)

A taky by byla přínosná angličtina. To je pro IT důležitý. My jsme tam měli klasickou výuku angličtiny, že začala hodina tak, že si teď budeme říkat předpřítomný čas. Samá gramatika a s mluvením má pak člověk problém. Taky by bylo potřeba spojení angličtiny a odborného předmětu. Každý, kdo bude pokračovat na VŠ, tak se s tou potřebou v tomhle oboru setká.

▪ **Výuka v projektech, prezentace, týmová spolupráce**

Pan P. (Elektronické počítačové systémy - Computer science v Dánsku - IT Univerzity v Dánsku - praxe ve Velké Británii a Kanadě)

Nemůžu říct, že bych byl přímo s něčím nespokojen, ale pokud to vezmu zpětně, orientoval bych to studium trošku jiným směrem. Přijde mi, že by to mohlo být víc prakticky orientovaný, nebo že by tam mohlo být víc nějakých projektů. V tom 3., 4. ročníku by to mohlo být orientovaný víc na prezentaci výsledků, práci na projektu, spolupráci ve skupině. Abychom se naučili spolupracovat, odargumentovat to.

▪ **Obtížnost předmětů**

V některých případech vyplývaly problémy a nespokojenost z obtížnosti předmětů, často zejména s matematikou, se kterou někteří zápasili jak během střední, tak i vysoké školy.

Pan M. P. (Obor IT - nezaměstnaný - práce mimo obor (produkce kulturních akcí-Rádio-OSVČ))

Byla tam brutálně těžká matematika, to jsem dal s odřenejma ušima... to tempo to se nedalo stíhat. Ale samozřejmě jsem to zvládl nějakým způsobem... Mně na matematice vadí, že se tam z čísel dostanu zase k číslu. Mě bavilo programování. Když se

programuje, tak se dopracovávám k funkčnímu výsledku. Matematika - tam nemůžu říct, že jsem si z toho odnesl hodně...samozřejmě že odnesl, ale byl to dril, jako hrozně těžkej tělocvik byla ta matematika.

▪ **Praxe na střední škole**

Pro rozvoj dovedností i pocit spokojenosti se školou byla pro absolventy podstatná i dobrá úroveň povinné školní praxe. Praxi na střední škole absolventi plnili jednak v rámci školy a školních dílen, jednak ve firmách, kdy si ji často museli najít a domluvit sami. Už v průběhu studia na střední škole žáci zpravidla pracovali ve volném čase a o prázdninách na brigádách a docházelo tak ke kombinaci pracovních aktivit a studia. Někteří z nich pak využili osobních kontaktů z brigád i k získání povinné praxe. V těchto případech se ukazovalo, že pokud byl žák pracovně aktivní už během střední školy ve svém oboru, získání praxe pro něj bylo snadnější a často i přínosnější, protože na povinnou praxi vstupoval do již známého prostředí i kolektivu a mohl navázat na předchozí zkušenosti a znalost firmy.

Pozitivně absolventi hodnotili zejména situaci, kdy jim v rámci praxe bylo umožněno postupně vykonávat plně kvalifikovanou práci a v podstatě přirozeně vplout do pracovního procesu. Důležitá byla vstřícnost pracovníků firmy, ochota žáky zaučit a nechat je, aby si práci přímo vyzkoušeli, včetně přímého kontaktu se zákazníky. Výhody praxe absolventi spatřovali nejen v oblasti odbornosti, ale i v celkovém pracovním rozvoji a získání představy o fungování firem.

Pan M. P. (Obor IT - nezaměstnaný - práce mimo obor (produkce kulturních akcí-Rádio-OSVČ)
Praxe jsme měli každý druhý týden ve čtvrtek, to jsme byli v dílnách, to byla především elektrotechnická praxe. ...A pak jsme si měli sehnat praxi v nějakém IT podniku. Samozřejmě, protože jsem z Mostu, tak jsem si vychytil tady praxi v IT. Já osobně jsem šel do firmy, kterou už jsem znal, ... takže pro mě to složitý nebylo...najít si praxi... Já jsem už na základce ty počítače skládal...Praxe pro mě byla přínosná, z hlediska znalosti počítačů trochu, to jsem už dost znal, ale spíš z hlediska pracovního procesu, že jsem mohl vidět, jak funguje firma. Já jsem byl na technickém úseku, a když tam přišel člověk, který měl jednoduchý problém, který se mi nebáli svěřit, tak mě postavili k tomu pultíku a řešil jsem to s tím člověkem já.

Paní H. (Hotelnictví a turismus - Jazykové studium němčiny - VŠ Cestovní ruch – předčasně ukončeno – dálkové studium překladatelství)

Praxe probíhaly v brněnských hotelích a v cestovních kancelářích, 1x týdně celý školní rok, 2 roky a pak byly praxe i nárazové, na veletrhu, prezentace školy, příprava různých materiálů, programů.... Povinné praxe organizovala škola, dostaly jsme seznam cestovek, ale měli jsme povinnost si každý rok sehnat i samy praxi na základě nějakých požadavků a kritérií a bylo pak už na nás, co si vybereme. Bylo to například i v administrativě, v ekonomickém úseku, ve velkých firmách na pozicích účetních a tak. To bylo na nás. Pro mě nebylo těžké najít si praxi, protože jsem měla velmi dobré vztahy v cestovce, kam jsem chodila na hlavní praxi, takže pro mě nebyl problém být tam i na vedlejší. V podstatě jsem se tam dobře zapsala, takže jsem si pak domluvila i tu mimořádnou 14 denní praxi. Přínos praxe byl dostačující, vlastně jsem začínala pomalu s provozem, a když jsem končila, tak jsem už vyřizovala zájezdy s klienty jako každý jiný zaměstnanec, takže jsem se vlastně zapracovala.

Naopak někteří absolventi hodnotili povinnou praxi spíše jako ztrátu času, kdy byli zaměstnavatelem využíváni jako levná pracovní síla k výkonu nezáživných činností bez toho, aby se dostali ke kvalifikované práci nebo ke zkušeným pracovníkům, kteří by je něco naučili.

Pan V. (Obor Automechanik - nedokončené dálkové st. nástavby - autoservis - nezaměstnaný - zajímavá práce mimo obor (letišťe)

My jsme třeba v rámci praxe byli rozházeni různě po servisech. Několika servisy jsem takhle prošel a někteří lidi si fakt myslí, že učni jsou tam vlastně proto, aby jim uklízeli. Víceméně jsem se moc nedostal ke kvalifikované práci...

3.2 Studium na VŠ

Z hlediska studia na VŠ jsme se opět zaměřili na zmapování faktického průběhu přechodu do terciárního studia, na motivaci ke studiu a strategie zvolené při výběru oboru a univerzity. Rovněž jsme v rámci reflexe absolventů zjišťovali, jak na základě svých pracovních zkušeností hodnotí úroveň školy a jaké byly a jsou podle jejich názoru kladné i záporné stránky jejich

vzdělání. Zajímala nás i otázka, do jaké míry byl přechod na vysokou školu i průběh samotného studia plynulý a bezproblémový.

3.2.1 Motivace a strategie při volbě VŠ

Podobně jako u volby střední školy, i motivace k volbě vysoké školy měla poměrně komplexní charakter. Na základě rozhovorů jsme opět identifikovali několik základních strategií při rozhodování.

▪ **Snaha prohloubit kvalifikaci a získat vyšší vzdělání**

Někteří absolventi pokračovali v podstatě bez velkých změn v původním oborovém zaměření ve snaze prohloubit a zvýšit si kvalifikaci a získat lepší pozici na trhu práce.

Paní Z. (Obchodní akademie - VŠ ekonomického zaměření)

Když jsem šla na VŠ, byla jsem určitě zvědavá, co se tam budeme dál učit. Chtěla jsem se něco naučit, získat nějakou odbornost. A taky jsem chtěla mít vyšší vzdělání a lepší možnosti práce. Vždycky jsem to tak chtěla a přišlo mi to samozřejmé. V rodině nemá nikdo vysokoškolské vzdělání a nijak na tom nelpěli. Nebylo to pro ně důležité. Spíš, aby bylo všechno v klidu.

Pan J. B. (Technické lyceum - VŠ obor Energetik - aktivní účast na rozvoji nové firmy)

Studium na střední škole bylo určující pro moji další studijní dráhu a práci, já jsem pak řešil studium v Olomouci na chemii nebo do Brna na energetiku. Nakonec jsem šel do Brna... Vlastně jsem pokračoval v tom studiu.

Zmíněna byla i situace, že některé obory středních škol neposkytují dostatečnou kvalifikaci pro dobré uplatnění na trhu práce, a je proto vhodné pokračovat na vysokou školu.

Paní S. (Pedag. lyceum – FF obor Čeština – dějepis - přerušení studia a práce mimo obor – kombinované mag. studium na jiné univerzitě)

Motivací k vysoké škole bylo, že jsem chtěla pokračovat a získat kvalifikaci, která by mi umožnila uplatnění (v pedagogice). Když se zpětně podívám na své spolužačky, které nešly na VŠ, tak nemohou sehnat práci. Nemají nikde šanci. Všude je vyžadováno nějaké odbornější vzdělání. Tady to byla nutnost ta vysoká škola.

▪ **Volba na jistotu**

Podobně jako u volby střední školy, i v případě vysoké školy někteří absolventi volili „na jistotu“. Zvažovali nejen náročnost univerzity a její pověst, ale na základě referencí i nároky v jednotlivých předmětech, např. v matematice. Většina z nich si rovněž dávala jednu přihlášku jako záchytný bod, pro případ nepřijetí na školu, ale nebylo to pravidlem.

Paní H. (Hotelnictví a turismus - Jazykové studium němčiny - VŠ Cestovní ruch – předčasně ukončeno – dálkové studium překladatelství)

Hlásila jsem se na cestovní ruch na VŠ v Jihlavě. Byla to jediná škola, na kterou jsem chtěla,... jediná volba. Ten obor byl taky v Brně na Mendelově univerzitě, kde jsem měla reference a hrozně jsem se bála matiky, tak jsem šla raději do Jihlavy. To (doporučení) jsem měla od své třídní...tak jsem to odpískala rovnou. Nezkoušela jsem se tam dostat, já jsem měla problémy s matematikou a nechtěla jsem riskovat, že by mi to ovlivnilo studium na vysoké. Takže jsem volila na jistotu. Ten obor byl v podstatě stejný... Na Jihlavu jsem měla taky reference, které byly celkem dobré. Chtěla jsem mít vzdělání, prohloubit si znalosti tímto směrem, podívat se do světa...během vysoké školy, ale nějaké konkrétní představy, co dál, jsem neměla.... Nedostala jsem se tam, tak místo abych šla někam, kam jsem nechtěla,... tak jsem šla na rok na jazykové studium němčiny, které jsem ukončila státnicemi, a pak jsem pokračovala na vysokou školu. Po druhé jsem se už dostala.

▪ **Volba dálkové/ kombinované formy studia**

V případě, že došlo k přerušení vzdělávací dráhy a prodloužení doby studia nebo absolventi již vstoupili na trh práce a začali pracovat na plný úvazek, bylo pro ně obtížné nebo nevýhodné opustit již započatou pracovní dráhu a vrátit se k dennímu studiu. Z tohoto důvodu raději volili kombinované studium. Podmínkou byla ovšem vysoká motivace k zvládnutí dvojí zátěže a rovněž podpora ze strany zaměstnavatele a vhodné pracovní podmínky.

Paní H. (Hotelnictví a turismus - Jazykové studium němčiny - VŠ Cestovní ruch – předčasně ukončeno – dálkové studium překladatelství), (o 2. pokusu o studium VŠ)

Studovala jsem ještě překladatelství němčiny na pedagogické fakultě na Masarykově univerzitě. To bylo dálkově, prezenční studium bych si nemohla dovolit, když jsem byla na plný úvazek a vzdát práce jsem se nechtěla. Skloubit to dohromady šlo dobře, měla jsem podporu nadřízených, měla jsem zkrácenou pracovní dobu, dávali mi volno, vůbec to nebyl problém... Takže jsem studovala a zároveň pracovala a pak jsem ještě souběžně studovala na mateřské, ukončila jsem jeden ročník a pak jsem přerušila... Mám 4 semestry... Předpokládám, že dostuduji bakaláře...ale přiznám se, že nevím, jestli budu studovat dál...

▪ **Představa práce a hledání cest, které k tomuto cíli vedou**

Jako významný motiv se v rozhovorech opakovaně objevilo, že absolventi již na střední škole získali přesnější představu o budoucím uplatnění a hledali způsoby, jak získat vhodné vzdělání, znalosti a dovednosti, které by je k tomuto cíli dovedly. Poměrně cílevědomě si tedy kladli otázku, co konkrétně potřebují k naplnění své vize a za tím si šli.

Paní B. (Doprava a cestovní ruch - učitelství obor Historie – němčina – kurz muzejní pedagogiky a propedeutiky)

Rozhodování o VŠ probíhalo podobně jako se střední školou. Rozhodovala jsem se na základě toho, co bych si chtěla ještě udělat. Přemýšlela jsem, co potřebuji pro to povolání jako takové. To byly jednak jazyky. A já jsem se chtěla věnovat především průvodcovské činnosti a památkám. Uvědomila jsem si, že na to potřebuji studovat kunsthistorii...

Někdy byly tyto představy spojeny i s konkrétním velkými nebo prestižními firmami nebo pozicemi na trhu práce.

Pan J. B (Technické lyceum - VŠ obor Energetika - aktivní účast na rozvoji nové firmy)

Hlavní motivací pro elektrotechniku bylo, že mě to bavilo a chtěl jsem dělat velkou energetiku. Všude jsem slyšel, nejsou lidi, nejsou lidi, budou všude shánět. ČEZ, EON a tyhle velké firmy. Tak tohle taky byl impulz k tomu, abych šel studovat tady ten obor. Co se týká představy zaměstnání, nevěděl jsem, kde zakotvím, ale měl jsem představu, že budu pracovat v energetice, v té velké, u těchto firem... Měl jsem určitou cílovou představu, vizi a hledal jsem školu, která by mi to splnila.

▪ **Volba podle kvality, pověsti univerzity**

Podobně jako v případech volby střední školy někteří respondenti neřešili volbu samotného oboru, ale v rámci oboru, který už byl jasný, vybírali město a univerzitu, na které by chtěli studovat. Roli v těchto případech hrála často i pověst, kvalita i náročnost univerzity, nabídka oborů a šance na přijetí.

Pan P. (Elektronické počítačové systémy - Computer science v Dánsku - IT Univerzity v Dánsku - praxe ve Velké Británii a Kanadě)

V Dánsku je naprosto skvělá univerzita, ...vyloženě zaměřená na IT, tak tam jsem se přihlásil... Tuto školu jsem si vybral jednak kvůli dobré pověsti a jednak proto, že byla specializovaná na obor, který jsem chtěl. Starší spolužáci šli na tuhle školu, tak už jsem věděl, že je to menší škola, která je na vysoké úrovni, co se týká vybavení, profesorů, přístupu, možností, podpory Start-upu, podpory studentů atd. To pro mě byla jasná volba, nikam jinam jsem se snad ani nehlásil.

▪ **Volba podle města nebo sídla univerzity**

Pro některé dotazované absolventy bylo prioritou setrvání v místě bydliště. Pro jiné byla naopak možnost odchodu do většího města vnímána jako šance přesunout se „do centra“ s jeho většími možnostmi, širším výběrem oborů a podobně. I v těchto případech, kdy studenti řešili poměrně významně problém dojíždění do školy nebo pobytu na koleji, hrály při rozhodování určitou roli i další faktory.

Paní S. (Pedag. lyceum - FF obor Čeština - dějepis - přerušení studia - práce mimo obor - komb. magist. st. na jiné univerzitě - Muzejní pedagogika)

Při rozhodování bylo hlavní kritérium, že jsem nechtěla být na koleji. To znamená, že jsem si vybírala vysoké školy v rámci Ostravy. Podávala jsem si 2 přihlášky... to jsem měla jako takový záložní zdroj...

Paní Z. (Obchodní akademie - VŠ ekonomického zaměření)

Po maturitě jsem pokračovala rovnou na VŠ, taky ekonomickou. Hodně určující bylo město, chtěla jsem do Brna, do většího města. Přišlo mi to úplně jasné. Přála jsem si se osamostatnit. Pocházím z malého města a to je konec světa, takže jsem chtěla do města, někde do centra. Obor byl jasný a řekla jsem to město. Řešila jsem i kvalitu školy, hlásila jsem se na Masarykovu univerzitu, která má dobré jméno, pak další možnost z veřejných škol bylo VUT, tam jsem se nehlásila, protože jsem slyšela, že je tam fyzika a matika. Pak jsem se hlásila na Mendelovu univerzitu, tam bylo velké množství oborů, asi 10 a přijímačky matika a angličtina. To pro mě bylo přijatelnější a tam jsem se nakonec i dostala. ...

▪ **Rozšiřování kvalifikace a „vzdělanostního portfolia“**

Z hlediska využívaných strategií se na jedné straně objevovala snaha o prohloubení odbornosti v určitém směru, na druhé straně pak snaha o „rozšíření vzdělanostního portfolia“. U žen se již v rámci volby oboru na vysoké škole objevovaly úvahy o vhodnosti původně předpokládané profese pro mateřství, kdy v některých případech došlo i k přehodnocení vhodnosti oboru z tohoto důvodu.

Paní B. (Doprava a cestovní ruch - učitelství obor Historie – němčina – kurz muzejní pedagogiky a propedeutiky)

...do toho výběru pak přišly 2 nebo 3 vysoké školy a já jsem se rozhodla pro Slezskou univerzitu v Opavě. Studovala jsem obor učitelství – kombinaci Historie – němčina. Potom jsem se ještě rozhodla udělat si nástavbu na pedagogiku. Během studia jsem se na brigádě při průvodcování seznámila s oborem muzejní pedagogika...Tím jsem se cestovnímu ruchu trochu vzdálila. Říkala jsem si, že cestovní ruch je zajímavý, ale přece jen pedagogika je taková jistota. Můžete nastoupit na školu a potom učit, a kdybych třeba měla děti...to by nebylo tak jednoduché, když člověk musí cestovat s dětma...kdežto kdybych učila, bylo by to pro mě jednodušší. Cestovní ruch mi v určité době přestal připadat úplně výhodný pro mě jako pro ženu a taky mě začala zajímat muzejní pedagogika...

Motivací ke snaze o „rozšiřování vzdělanostního portfolia“ byly i zkušenosti z dosavadní pracovní činnosti, získání představy o trhu práce a nabízených pozicích a snaha posouvat se k zajímavější práci a novým šancím.

Paní H. (Hotelnictví a turismus - Jazykové studium němčiny - VŠ Cestovní ruch – předčasně ukončeno – dálkové studium překladatelství)

Chtěla jsem poznávat němčinu i hlouběji, nejen mluvení, a přišlo mi to jako dobrá alternativa, že bych si rozšířila portfolio znalostí směrem k lektorství, že bych mohla sama někde vyučovat. A že bych nemusela dělat jenom tu administrativu. V práci mi to (němčina) rozšířilo možnosti. Třeba, když přijela delegace z Německa, tak to bylo fajn, protože jsem byla jediná, kdo uměl německy, dřív na to museli nabírat překladatelku... Měla jsem možnost dělat něco jiného, bylo to zpestření. V práci jsem využívala němčinu v komunikaci s dodavateli. Firma B. měla německé dodavatele, takže jsem komunikovala e-mailem nebo telefonicky. Právě ta komunikace v cizím jazyce mě bavila.

▪ **Motivace ke studiu VŠ v zahraničí**

Studium v zahraničí bylo vnímáno jako velká výzva, možnost získání zajímavých zkušeností mimo „malý český rybníček“, vhodný impuls pro vlastní rozvoj a vytvoření šancí pro budoucí úspěšnou kariéru i na mezinárodním poli. Součástí rozhodování o studiu v zahraničí bylo zvažování náročnosti a kvality školy, konkrétní země, jazyka a životních nákladů.

Pan P. (Elektronické počítačové systémy - Computer science v Dánsku - IT Univerzity v Dánsku - praxe ve Velké Británii a Kanadě)

VŠ jsem studoval v zahraničí, v Dánsku. Studoval jsem obor Computer science, ale nebylo to jen čistě IT, bylo to trošku smíchané s byznysem. Motivací bylo, že jsem předpokládal, že až se vrátím do ČR, že to bude plus. Myslím si, že jakákoli zahraniční zkušenost je u kandidátů vždycky plus. Pro mě hlavní motivací bylo, že já rád opouštím takovou tu komfortní zónu. A tím, že jsem to dokázal, se mi dařilo. To byl takový můj osobní motor. Druhý byl ten, že se mi v zahraničí líbilo. Bavilo mě poznávat nové lidi, nová města, nové kultury... To je druhá věc. A třetí věc je, že jsem věřil, že je to k něčemu dobrý, že věřím, že v tom IT mi to přinese výhodu jednoho dne. Že člověk má zkušenost ze zahraničí a taky angličtina, to hrálo velkou roli.

Při rozhodování o VŠ jsem věděl, že existuje fakulta ve Zlíně, ale taky jsem věděl, že se to hodně velké síto, že se tam hodně řeší matematika, fyzika a takový ty hardcore předměty a v tom jsem nebyl úplně silnej. To byl jeden důvod, že jsem se úplně necítil na to, že bych to zvládal. A druhý důvod byl, že jsem v 17 letech byl 3 týdny na jazykovém kurzu na Maltě, který mě inspiroval k takovému tomu mezinárodnímu prostředí. Takže to byly tyhle 2 důvody. Dánsko jsem si vybral trošku náhodou... Dánsko má tu výhodu, že to je pro studenty z EU zdarma, takže tam nebyl nějaký velký finanční závazek...

3.2.2 Hodnocení VŠ

Hodnocení VŠ bylo v rámci našich rozhovorů poměrně rozporuplné a ve srovnání s hodnocením střední školy spíše slabší. Objevily se velmi kritické názory o nízké celkové úrovni vzdělání poskytovaného na VŠ, zejména ve srovnání se znalostmi získanými na střední škole. Zajímavé je, že zatímco respondentka s jednou školou byla výrazně nespokojena, pozdější studium jiného oboru na jiné univerzitě její očekávání naprosto splnilo.

Paní H. (Hotelnictví a turismus - Jazykové studium němčiny - VŠ Cestovní ruch – předčasně ukončeno – dálkové studium překladatelství), (hodnocení 1. pokusu o VŠ)

...Po jazykovém kurzu jsem se hlásila znovu do J. a tam se už dostala. Tam jsem studovala jen 2 semestry a skončila. Tam bylo pro mě všechno špatně, takže jsem to tam ukončila. Konkrétně úroveň byla příšerná. Já jsem se vůbec nemusela učit, v podstatě jsem jen využívala maturitní skripta ze střední školy. Takže, když jsem dál sondovala, jaké je to v dalších ročnících, tak jsem to radši ukončila. To bylo hrozné, žádné znalosti se neprohlubovaly, žádné nové věci jsem se nedozvěděla... všechno bylo tak, aby to nějak bylo. I organizace taková podivná i vyučující byli někteří takoví zvláštní, nebyla s nimi dobrá spolupráce... Takže jsem to tam ukončila, měla jsem pocit, že by to pro mě nemělo žádný přínos, mně nešlo o ten titul, chtěla jsem vědomosti...

Paní H. (Hotelnictví a turismus - Jazykové studium němčiny - VŠ Cestovní ruch – předčasně ukončeno – dálkové studium překladatelství) – hodnocení 2. VŠ

...toho bakaláře bych chtěla dodělat, bylo to bezvadný, i lidi, takže bych to chtěla dodělat už kvůli tomu. Tahle škola byla někde úplně jinde, náplní, organizací, bylo to úplně super. Měla jsem tady i praxi formou náslechu na ZŠ v hodině němčiny a doufám, že až to dodělám, že budu dělat tuhle práci a budu v tomhle oboru (učit němčinu).

Kritické názory se objevily i ve smyslu zcela obecných a nepotřebných předmětů, neodpovídajícího obsahu učiva nebo nízké úrovně přednášek.

Paní S. (Pedagogické lyceum – FF obor Čeština – dějepis - přerušení studia a práce mimo obor – kombinované mag. studium na jiné univerzitě)

Vysoká škola už taková euforie nebyla. Bakalářské studium bylo tříleté, kdy ty 3 roky byly naprosto všeobecné. Byly tam předměty, které se do budoucí praxe vůbec nehodily a nepotřebné podle mého názoru.... A hlavně na té VŠ bylo špatné, konkrétně na té historii, že neodpovídalo zázemí učitelů, oni nás nebrali jako budoucí učitele, takže to neodpovídalo tomu, co jsme měli správně studovat. Byli tam velice konzervativní lidé a nebylo to podle mých představ.

Dále někteří absolventi uváděli, že ve výuce chyběly zásadní a pro praxi potřebné znalosti. Opakovaně se objevoval názor, že absolventi nezískali žádnou představu o administrativě spojené s oborem, o tom, jaké existují výkazy, normy nebo jak se konkrétně v praxi postupuje.

Paní S. (Pedag. lyceum - FF obor Čeština - dějepis - přerušení studia - práce mimo obor - komb. magist. st. na jiné univerzitě - Muzejní pedagogika)

Musela jsem se doučovat hlavně administrativu, protože o té se na VŠ vůbec nemluvílo.... Neměla jsem vůbec tušení o věcech, jako jsou tematické plány, výkazy... Tak to bylo hodně těžké ze začátku se v tom zorientovat.

Pan J. B. (Technické lyceum - VŠ obor Energetika - aktivní účast na rozvoji nové firmy)

A když člověk potom nastoupil do práce, tak to je něco úplně jiného, než se řešilo na škole. Na škole je ta teorie, exaktně a pak člověk přijde do praxe a řeší se to úplně jinak, úplně zjednodušeně. ...prostě potřebuju tenhle výrobek, tak se to tam dá a člověk nezjišťuje, jestli potřebuje jiný kabel... Ta praxe byla úplně rozdílná...VŠ pomohla na rozhled v energetice, že člověk zjistil, co a jak, kde. Když člověk něco hledá, tak vás to nasměruje, vím, o co se jedná, kde hledat... Ted' dělám projektanta osvětlení, a že by mě to moc pomohlo v tom, co ted' řeším v praxi, to se říct nedá. Člověk se ve škole naučil, jak se to vlastně počítá. Ale ty praktický věci, přímo ten projekt, který je podle nějaký normy, podle nějakých zákonů, to člověk na škole neřešil...Třeba i jak fungují

postupy, třeba když člověk musí obeslat různé orgány, organizace, řešit to se starosty... Administrativní věci nebo jak se to dělá třeba s těmi normami...

I při jinak pozitivním hodnocení studia na vysoké škole z hlediska celkového přínosu byla neznalost administrativy a konkrétních praktických znalostí, jako účetních programů, uváděna jako slabé místo výuky.

Paní B. (Doprava a cestovní ruch - učitelství obor Historie – Němčina – kurz muzejní pedagogiky a propedeutiky)

Přípravenost ze školy byla naprosto úžasná. Zhruba 75 % úkolů, se kterými jsem se v pracovním životě setkala, jsem na ně byla připravená. Problémem byla hlavně administrativa a účetnictví, práce s kasou, práce v účetních programech, s tím jsem neměla žádnou zkušenost. To jsem si musela doplňovat poměrně dlouho.

Z hodnocení zkušenosti studia na zahraniční vysoké škole vyplývá poněkud odlišný přístup k výuce a obsahu vzdělávání. Na rozdíl od většiny stížností, které uváděli absolventi na základě zkušeností se studiem v ČR, ke kterým patřilo nedostatečné zaměření na praxi a praktické dovednosti, a to i v rámci bakalářského studia, bylo studium v zahraničí hodnoceno jako velmi praktické a přínosné, absolventovi ovšem naopak chyběl dostatečný teoretický základ pro další magisterské studium.

Pan P. (Elektronické počítačové systémy - Computer science v Dánsku - IT Univerzity v Dánsku - praxe ve Velké Británii a Kanadě)

S VŠ jsem byl spokojený na 100 %. Na co jsem trošku doletěl tak ten bakalář, tam nebyla žádná matematika, fyzika, nebylo to zatížené moc teorií, nebylo tam to síto, takový to hrocení, jako v Čechách. Bylo to hodně zaměřené na praxi. Bude stačit, jak to víceméně funguje, pokud chcete nějaký algoritmus, tak už ho před vámi nejspíš někdo napsal, stačí vědět, kde to najít. To bylo dobrý i špatný. Ale dojel jsem na to pak v magisterském studiu. To už byla univerzita a už tam byla teorie, takže jsem naopak měl problémy s technickými předměty... To byla jediná nevýhoda, nicméně jsem se to doučil.

Na druhou stranu, kromě kritických hlasů na adresu univerzit, se v rámci rozhovorů objevil názor, že úroveň vzdělání, kterou žák nebo student získá, závisí nejen na kvalitě školy, ale i přístupu samotného žáka, toho jak čas ke studiu a nabízené možnosti, včetně možnosti studovat v zahraničí nebo absolvovat stáže využije, zda je aktivní.

Paní Z. (Obchodní akademie - VŠ ekonomického zaměření)

VŠ splnila moje očekávání, ale myslím, že je to taky na každém, že každý je zodpovědný za to, jak tu VŠ využije, jestli se něco naučí nebo jestli jen propluje. Jestli využije třeba nějakých stáží nebo zahraničí. Když se pak někdo vymlouvá, že škola byla blbá, tak si myslím, že je to hodně chyba i toho absolventa. Že záleží na každém, co z toho vytěží.

3.2.3 Praxe a stáže na VŠ

Kromě brigád, které studenti v průběhu vysoké školy absolvovali, zvyšovaly jejich znalosti a zkušenosti i praxe a stáže absolvované v průběhu vysoké školy. Praxe i stáže během vysoké školy byly významným zdrojem zkušeností a zvýšení kvalifikace. Zajímavé zkušenosti z praxe a způsobu jejího zajištění a organizace uvedl respondent, který studoval v zahraničí. Z příkladu je vidět velká aktivita a snaha o získání zajímavých, podnětných zkušeností, které budou dobrým základem pro další kariéru.

Pan P. (Elektronické počítačové systémy - Computer science v Dánsku - IT Univerzity v Dánsku - praxe ve Velké Británii a Kanadě)

Studoval jsem celkově 6 let. První škola, na které jsem byl, byla na úrovni VOŠ... A to spočívalo v tom, že jsme byli 2 roky ve škole a ten poslední půl rok jsme měli praxi. Šli jsme do firmy a ten 0,5 rok se tam pracovalo. Takže to, co jsme se naučili, jsme pak aplikovali. Bylo to 5 měsíců na plnej úvazek ve firmě... Škola z hlediska zajišťování praxe měla smlouvy na některé firmy, ale tam byl háček v tom, že to bylo všechno v Dánsku. A já jsem tu praxi nechtěl dělat v Dánsku, já chtěl odcestovat někam jinam, zkusit nějaký jiný prostředí. Takže tu první jsem dělal v Anglii a tu druhou na bakaláři jsem dělal v Kanadě.... Když jsem si hledal tu první, tak jsem toho moc neuměl, neuměl jsem skoro nic, ale už jsem věděl, co chci dělat, věděl jsem přesně obor a věděl jsem, že chci do Anglie. ... koupil jsem si nejlevnější sim kartu, kde bylo volání do Anglie zdarma a napsal jsem si do Googlu Manchester, vyjela mi stránka plná firem, tak jsem ztě vzal telefon a volal jsem. Bylo to o štěstí, a o tom věnovat tomu dost času. Hodně firem mě odmítlo, protože jsem neměl žádnou praxi nebo jsem nesplňoval to, co hledali. Zpětně si myslím, že mě přijali, protože já jsem za to nechtěl ani žádný peníze. Protože nám škola

z nějakého grantu dala pár stovek euro, který sotva pokryly ubytování, ale já jsem byl ochoten do toho jít. Věřil jsem, že když tam půjdu, že se mi to v dobrém vrátí. Celkově jsem obvolal nebo jinak kontaktoval, třeba přes on-line formulář asi 50 firem v Anglii.

V Kanadě jsem oslovoval podobně jako v Manchesteru firmy. Začal jsem volat přímo ředitelům firem... jsem kluk z Čech, žiju v Dánsku a chtěl bych mít u vás praxi. Oni byli překvapení, ale zajímalo je to, že jdu na to takhle přímo. Takže v podstatě stejnej scénář, akorát když porovnáám Manchester a Kanada, tak to bylo jiný v tom, že už jsem si tenkrát řekl o peníze, že chci tu práci zaplatit. ... Už jsem toho víc věděl a měl větší praxi, takže jsem pro tu firmu byl větším přínosem. Firmu v Kanadě už jsem si vybíral cíleně, věděl jsem, kterým směrem se chci ubírat v oboru a věděl jsem, že tahle firma to dělá a dělám to dodnes.

...co byl rozdíl, to byla velikost firmy. V Manchesteru to byla malá agentura, kde nás bylo 5 dohromady, a já jsem byl jediný, kterej dělal tuhle specializaci... Sám jsem se musel naučit tutoriály a tak dále. Kdežto zkušenost z Kanady byla ta, že to byla velká firma, třeba 70 nás bylo a ta firma rostla a měl jsem kolem sebe třeba 10 kolegů, kteří dělali to samé, co jsem dělal já, ale byli o dost zkušenější. Takže jsem se od nich hrozně moc naučil. Když jsem něco nevěděl, tak to bylo jednodušší, prostě jsem se zeptal. A lidi v Kanadě byli ochotni pomoci. Nenechávali si informace pro sebe a byli ochotni je sdílet.

Podobně jako pracovní aktivita nebo praxe v rámci studia, velkým přínosem pro získání znalostí, které mohou představovat významnou výhodu na trhu práce, jsou stáže. V případě stáže pro mladé byla velmi dobře hodnocena především možnost „mít mentora“. Důležitý je ovšem opět i zájem samotného studenta šanci využít, stejně jako aktivita a připravenost.

Paní Z. (Obchodní akademie - VŠ ekonomického zaměření)

Já jsem na stáži byla v poradenské firmě, která zpracovávala žádosti o dotace z evropských fondů. Bylo to přes projekt Stáže pro mladé. O tom jsem slyšela v televizi nebo na internetu, tak jsem se o to zajímala, byla nějaká nabídka těch stáží, ne moc velká, tak jsem se přihlásila na ty, co mě zajímaly, pak klasicky probíhal pohovor a dostala jsem se na jednu z nich. Bylo to zajímavá zkušenost, pronikat do nějaké firmy, vidět jak to funguje v praxi. Je to dobrá příležitost získat představu o firmě a jejím fungování. V těch stážích pro mladé měl každý stážista svého mentora, který se mu věnoval. Věnoval se mi opravdu. Ukázal mi to, pak jsem to dělala a on to ještě po mě kontroloval. Byly to dobře využité 3 měsíce. Bylo to finančně ohodnocené. Bylo asi jednodušší se tam dostat než na normální stáž nebo práci, ale že bych se tam přihlásila jediná... na některé stáže mě nevzali, musela jsem na víc pohovorů a nebyla to jasná věc.

3.2.4 Problémy v průběhu studia VŠ

V rámci rozhovorů pokračovalo 6 z 9 respondentů ve studiu na vysokou školu. Přejít na vysokou školu ani pozdější průchod terciárním vzděláváním ovšem nebyl vždy bez problémů. Někteří absolventi museli studium z různých důvodů prodloužit nebo přerušit, případně se vraceli ke studiu později v jiném oboru. Vzhledem k tomu, že tyto situace jsou obecně čím dál častější, zaměřily jsme se podrobněji na popis těchto problémů a jejich důvody.

Důvody, které respondenti uváděli v souvislosti s předčasnými odchody z terciárního vzdělávání nebo s prodlužováním doby studia, souvisely, podle jejich vyjádření, jak s nízkou úrovní nebo nesplněním očekávání na straně samotné výuky, tak pak i na straně studentů, zejména v souvislosti s nesplněním všech studijních požadavků v daném termínu nebo v souvislosti s vysokou pracovní aktivitou.

V jednom, spíše extrémním případě byl odchod z vysoké školy, podle vyjádření respondentky, důsledkem nízké úrovně poskytovaného vzdělání, kdy absolvent vyhodnotil setrvání ve studiu jako ztrátu času.

Paní H. (Hotelnictví a turismus - Jazykové studium němčiny - VŠ Cestovní ruch – předčasně ukončeno – dálkové studium překladatelství)

Tam bylo pro mě všechno špatně, takže jsem to tam ukončila. Konkrétně ta úroveň byla příšerná. Já jsem se vůbec nemusela učit, v podstatě jsem jen využívala maturitní skripta ze střední školy. Takže když jsem dál sondovala, jaké je to v dalších ročnících, tak jsem to radši ukončila...měla jsem pocit, že by to pro mě nemělo žádný přínos, mně nešlo o ten titul, chtěla jsem vědomosti, takže jsem skončila.

I v dalším případě byla kromě osobních faktorů jako součástí neúspěchu vnímána i nemoderní výuka a malé propojení výuky s praxí a s tím spojená nízká motivace a zájem. Zároveň ovšem došlo i k nesplnění studijních povinností a nucenému odchodu, resp. přerušení studia.

Paní S. (Pedag. lyceum - FF obor Čeština - dějepis - přerušení studia - práce mimo obor - komb. magist. st. na jiné univerzitě - Muzejní pedagogika)

Vysoká škola už taková euforie nebyla. Bakalářské studium bylo tříleté, kdy ty 3 roky byly naprosto všeobecné. Byly tam předměty, které se do budoucí praxe vůbec nehodily a nepotřebné podle mého názoru... Já jsem zvládla 3 roky bakaláře, ale neudělala jsem 2 krát státnice... Takže jsem šla na rok pracovat v podstatě mimo obor...

A potom jsem si podala znovu přihlášku na stejný obor a nechala jsem si tam uznat nějaké předměty, a během toho roku jsem to zvládla a šla znovu ke státnicím, které jsem už řádně splnila. Takže bakalářské studium jsem měla na 4 roky a plus tu přestávku. ...

Neúspěch na bakaláři byl poprvé způsoben vyučující, která si striktně trvala na svém, a podruhé pak mojí psychikou. Vrátila jsem se tam potom znovu, protože jsem to chtěla dokončit. Byla v tom možná i moje ješitnost, že jsem si řekla, že na to mám. A nenechám se nikým od toho, co chci dělat, odradit. Protože jsem to opravdu studovala 3 roky absolutně bez problémů a pak na jedné jediné věci si nenechám zničit celé roky studia....

Problémem školství je, že se bazíruje na věcech, které jsou už zastaralé, místo toho, aby se učily věci nové a věci, které jsou víc spojené s praxí. Hodně spolužáků nedodělalo toho bakaláře a už se nevraceli, šli úplně mimo obor...

Jedním z důvodů prodlužování doby studia je i skutečnost, že většina studentů při studiu zároveň pracuje. Na jedné straně je tato aktivita nutná pro získání pozdějšího zaměstnání, na straně druhé ovšem někdy komplikuje zvládnutí studia v termínu a vede k jeho prodloužení. Podle výpovědi respondentky je práce při studiu nezbytná a získání praxe je prioritou i za cenu prodloužení studia.

Paní Z. (Obchodní akademie - VŠ ekonomického zaměření)

Bakaláře jsem dokončila v termínu. Pak jsem nastoupila na navazující magisterské a to jsem pak dokončila o semestr později, kvůli tomu, že jsem začala pracovat. Během VŠ jsem pracovala dlouhodobě na půl úvazku, od konce čtvrtáku až do konce studia. Asi rok a tři čtvrtě. Částečně to byla už práce v oboru.... Dělala jsem bakalářku i diplomku na cestovní ruch a ta brigáda byla v informačním turistickém centru.

Prodlužovala jsem studium, protože jsem pracovala, bylo to těžké skloubit, měla jsem pak na studium méně času. Ale je potřeba během toho magisterského studia získat aspoň nějakou praxi, takže tím prochází většina, myslím 90 % studentů. Brala jsem to tak že potřebuju praxi a že to budu mít k dobru, až budu chtít jít do zaměstnání. Hlavní bylo získat praxi.

3.3 Kombinace práce a studia

V současné době je běžné, že studenti již během střední i vysoké školy pracují nebo si přivydělávají. Na jednu stranu pracovní aktivita v průběhu studia může představovat určité obohacení z hlediska zkušeností a znalostí, získání pracovních návyků a kompetencí. Na druhé straně může vést k tomu, že studentovi nezbyde dost času a energie na vlastní studium, což může vést k prodloužení studia nebo dokonce k jeho předčasnému ukončení.

V rámci našeho dotazování prakticky všichni respondenti byli v průběhu střední nebo vysoké školy ekonomicky aktivní. V průběhu střední školy převažovaly brigády, na které žáci chodili zejména z finančních důvodů a potřeby přivýdělku. Tyto brigády byly často mimo studovaný obor nebo na nekvalifikovaných pozicích. Později ve vyšších ročnících středních škol a na vysokých školách již žáci pracovali blíže oboru a získávali tak určitou praxi.

Podle respondentů ovšem i nekvalifikovaná a manuální práce pro ně představovala určitý přínos, trénink měkkých dovedností, vytváření pracovních návyků, možnost se naučit komunikovat s nadřízenými a podobně. Tyto zkušenosti žákům pomáhaly si práci „osahat“ a udělat si např. představu, jak se projekt na papíře převádí do reálné podoby.

Pan M. P. (Obor IT - nezaměstnaný - práce mimo obor (produkce kulturních akcí-Rádio-OSVČ)

Brigády jsem měl, ale všechno mimo obor. Kamarád měl tátu, který měl firmu elektro, a tak jsme chodili na stavby pomáhat tahat kabely, nic odborného.

Brigády mimo obor představovaly kromě finančního přínosu i zajímavou šanci vyzkoušet si různé druhy práce, **otestovat své možnosti a schopnosti** a zlepšit všeobecné kompetence, např. komunikační dovednosti.

Pan M. P. (Obor IT - nezaměstnaný - práce mimo obor (produkce kulturních akcí-Rádio-OSVČ)
...tehdy byl fenomén neziskových občanských sdružení, které prodávaly magnetky na podporu postižených. K tomu jsem se dostal náhodou... Tohle mi docela šlo, nevím, jak je to možný. Prostě jsem prodával magnety líp než některý pěkný holky. Dokázal jsem si za víkend vydělat poměrně slušný peníze....

Pro některé dotazované představovaly brigády v době studia zajímavou možností si nezávazně vyzkoušet různé profese a druhy práce, včetně manuálních. Práce mimo obor tak vyhledána i záměrně, jako časově limitovaná příležitost udělat si odbočku mimo studovaný obor.

Paní B. (Doprava a cestovní ruch - učitelství obor Historie – němčina – kurz muzejní pedagogiky a propedeutiky)

... Nebyl to žádný vážný úvazek...a nesouviselo to s oborem. Hlavní motivací byl přívídělek. Protože jsem se pohybovala pořád jen v jednom prostředí, chtěla jsem zjistit, jak je to jinde, dokud to jde. Podívat se, pokud to šlo, na nějaký jiný typ práce, jak se pracuje jinde, třeba i manuálně, chodit pomáhat někam do továrny nebo textilního průmyslu.

Paní B. (Doprava a cestovní ruch - učitelství obor Historie – němčina – kurz muzejní pedagogiky a propedeutiky)

Hlavní brigáda pro mě byla na univerzitě, v knihovně. Chtěla jsem si zkusit různé druhy práce spíš, než si prohlubovat znalosti z oboru.

Významnou výhodou práce při studiu byla možnost vyzkoušet si nejen práci v různých oborech, ale i v různých firmách, zjistit, jak to kde „funguje“. Zdůrazňován tak byl i přínos různorodosti pracovních zkušeností třeba z hlediska velikosti firmy, kdy v malé firmě se lze lépe naučit samostatnosti, zatímco ve velké firmě, kde je více lidí na stejné pozici, je možné se učit od zkušenějších pracovníků.

Paní Z. (Obchodní akademie - VŠ ekonomického zaměření)

V době krize bylo hodně těžké najít práci na částečný úvazek a získat praxi a myslím, že to je hodně důležité, mít práci během studia, studium samotné nestačí. Udělala jsem si v praxi představu o práci, jsem ráda, že jsem získala různé zkušenosti, protože ne všude to funguje stejně.

Ve vyšších ročnících středních škol se žáci již cíleně snažili získat práci, která by byla v oboru, a kterou by využili i jako praxi.

Paní S. (Pedag. lyceum - FF obor Čeština - dějepis - přerušení studia - práce mimo obor - komb. magist. st. na jiné univerzitě - Muzejní pedagogika)

Brigády na škole jsem měla na střední. To jsem dělala průvodkyní... Brigádu jsem si vybírala podle toho, abych měla praxi a někam mě to posunulo. Věděla jsem, že mi to pomůže. Věděla jsem, že budu mít pak ve čtvrtáku praxi, tak jsem vybírala brigádu už podle toho.

I v rámci brigád docházelo k jakémusi kariérnímu postupu, od méně kvalifikovaných prací až k pracím, které již vyžadovaly praxi a znalosti. Dotazovaní se snažili najít brigády, které by je „někam posunuly“, případně jim pomohly získat kontakty pro pozdější uplatnění na trhu práce. V zásadě tedy již v průběhu brigád během studia docházelo k vytváření podhoubí pro budoucí uplatnění a kariéru, k posunu od méně kvalifikovaných ke kvalifikovanějším činnostem, k „zaháčkování“ a vytváření sítě kontaktů ve firmách, které později řada absolventů skutečně využila.

Pan J. B. (Technické lyceum - VŠ obor Energetika - aktivní účast na rozvoji nové firmy)

Když jsem hledal brigády, snažil jsem se nějak uchytit a pak navazovat dál... Nejdřív člověk dělal nějaký uklízení a pomocný práce, pak jsem dělal s elektrikářem, tahal nějaký zásuvky, svítidla...pak když jsem dělal celoročně, tak to byla buď nějaká kancelářská práce, nebo třeba zpracovat data v Excelu... Třeba jsem dělal velkoobchod elektro,...naučil jsem se i s nějakými technickými daty, ...a pak jsem se vlastně dostal do E. ONU, tam už to bylo o hodně lepší...to se pomalu nabalovalo. Takže jsem se vlastně posouval v těch brigádách směrem ke kvalifikovanější práci. Nejdřív člověk dělal něco všeobecného mimo obor a pak přecházel k oboru blíž a blíž. Snažil jsem se vybírat firmy, které by mě mohly potenciálně posunout....

Specifickou situaci, na které je velmi dobře vidět posun od manuálních prací směrem k lepší a odbornější práci, popsal respondent, který studoval a pracoval v zahraničí. Jako důležitý motiv se zde objevuje velká iniciativa, postupné vytváření sítě známých, přesun ke

kvalifikovanější práci i ochota vzít odbornou, i když méně placenou práci, která bude přínosem pro budoucí profesní uplatnění a tedy investovat do své kariéry.

Pan P. (Elektronické počítačové systémy - Computer science v Dánsku - IT Univerzity v Dánsku - praxe ve Velké Británii a Kanadě)

Dánsko je dost drahá země... Takže jsem měl štěstí, že mě rodiče... finančně podporovali. Nicméně po 10 měsících jsem byl schopen se postavit na vlastní nohy. Začínal jsem tím, že jsem uklízel, pak jsem umýval nádobí, pracoval jako číšník, skladník, a pořád jsem si tak nějak přivydělával. Ten první rok to bylo zoufalý. Psal jsem na lístečky jméno a číslo a v naší čtvrti to házel lidem do schránky... že posekám trávu, uklidím v bytě, vyvenčím psa... Takže to bylo těžký. Ale jak jsem byl v zemi delší dobu, tak jsem si rozšiřoval okruh kamarádů. Znal jsem jednoho, kterej myl nádobí, a potřeboval někoho na výpomoc. A pak už se to nějak nabalovalo na sebe.... Později ve vyšších ročnících už se mi dařilo získat nějakou odbornější brigádu. Někdy na konci bakaláře... To se mi podařilo, že jsem pracoval v agentuře. Tady jsem už pracoval přímo jako programátor. Paradoxně to bylo za nižší mzdu, než kterou bych dostal jako číšník, ale zase, bral jsem to jako investici, že budu mít další praxi.

Přínosná byla také situace, kdy se studentům podařilo propojit pracovní aktivitu ve firmě s bakalářskou nebo diplomovou prací. Studenti si v rámci užšího zaměření při zpracování bakalářské nebo diplomové práce měli možnost ověřit, v které oblasti by se chtěli uplatnit.

Paní Z. (Obchodní akademie - VŠ ekonomického zaměření)

Částečně to byla už práce v oboru, protože já jsem se pak specializovala na cestovní ruch. Dělal jsem bakalářku i diplomku na cestovní ruch a ta brigáda byla v informačním turistickém centru. ... Na cestovní ruch jsem se chtěla orientovat, ale na škole byl velmi okrajově, věnovali jsme se managementu a ekonomice a cestovní ruch byl jen takové vedlejší specializace.

Výhodou současné kombinace práce a studia ve stejném oboru pak byla určitá synergie, kdy to, co se student učil, měl možnost si zároveň hned vyzkoušet přímo v praxi.

Paní S. (Pedag. lyceum - FF obor Čeština - dějepis - přerušení studia - práce mimo obor - komb. magist. st. na jiné univerzitě - Muzejní pedagogika)

Učili jsme se to ve škole a pak jsem to mohla zkoušet přímo v té praxi. Takže to bylo takové dvojité, že jsem v té praxi využívala to, co jsme se zrovna učili.

Potřeba práce v průběhu VŠ byla zdůrazňována jako zcela nezbytný krok pro vstup na trh práce, a to nejen pro získání odborných znalostí, ale i znalostí o fungování firem, dovednosti komunikovat s nadřízenými, přijímat úkoly a podobně, a to i v případech, kdy pracovní aktivita vedla k prodloužení doby studia.

Paní Z. (Obchodní akademie - VŠ ekonomického zaměření)

...Během VŠ jsem pracovala dlouhodobě na půl úvazku... Od konce čtvrtáku až do konce studia... bylo to těžké skloubit, měla jsem pak na studium míň času. Ale je potřeba během toho magisterského studia získat aspoň nějakou praxi, takže tím prochází většina, myslím 90 % studentů. Brala jsem to tak, že potřebuju praxi a že to budu mít k dobru, až budu chtít jít do zaměstnání.

Naopak v případě vyučení se ukazuje možnost skloubení a kombinace práce a dálkového nástavbového studia jako obtížná. Nedokončení maturitního vzdělání ovšem v případě, že absolvent získal zajímavou a dobře placenou práci, není považováno za problém.

Pan V. (Obor Automechanik - nedokončené dálkové st. nástavby - autoservis - nezaměstnaný - zajímavá práce mimo obor (letišťe))

Po vyučení jsem si začal dělat nástavbu na maturitu. Bylo to těsně předtím, než jsem nastoupil do autoservisu. No ale pak jsem to časově s tím servisem nějak nedával. Bylo toho moc, takže školy jsem nechal. A dál už jsem se k tomu pak nikdy nedostal a ani jsem to nepotřeboval... Myslím, že ta škola nedokáže připravit úplně dobře, ale že jsem se s tím popral dobře. Pro mě bylo nejdůležitější, abych měl práci a byl nezávislej.

4. Výsledky analýz ve vztahu k pozici a uplatnění na trhu práce

Z hlediska hledání prvního zaměstnání jsme opět zjišťovali jednak samotný průběh získání zaměstnání a také, zda to bylo obtížné. Dále jsme se zaměřili na strategie, např. jestli absolventi byli ochotni vzít i méně placenou nebo méně atraktivní práci, jak důležité pro ně bylo, aby zahájili pracovní dráhu ve svém oboru a které aspekty zaměstnání pro ně byly rozhodující.

Co zvyšuje šanci na získání zaměstnání?

Při hledání prvního zaměstnání bylo pro absolventy, vzhledem k probíhající ekonomické krizi, často důležité, aby vůbec práci získali. Jaké byly faktory, které zvyšovaly šanci na získání zaměstnání? Podle absolventů to byly zejména brigády při studiu a předchozí praxe, a to zejména v oboru a rovněž získání vhodných kontaktů. A dále pak vlastní aktivita a postoj k práci.

Pan J. B. (Technické lyceum - VŠ obor Energetika - aktivní účast na rozvoji nové firmy)
Ten kdo během školy nějak pracoval, měl nějakou brigádu, tak tam dokončil školu a hned byl vzatej do práce. Hodně pomohlo, když lidi už při škole pracovali. Když pracovali v nějaké firmě, kde viděli, že něco umí, že něco dělají, tak pro ně byla motivace ty lidi vzít, že je nemusí pak zaučovat... Ale jsou lidi, kteří by měli být zaměstnatelní hned, třeba se spolubydlíci se strojírenstvím a on třeba rok to řešil a rok nic nedělal. Nevím, jestli se mu nechtělo nebo neměl tu motivaci, ale nějak mu neseděly ty nabídky. A pak skončil v práci za 16 tisíc hrubého, strojírenský inženýr. Je to prostě člověk od člověka, jaký má přístup k tomu a od těch zaměstnavatelů taky... někteří by nejrady 10 let praxe a 3 světové jazyky...

Pan J. B. (Technické lyceum - VŠ obor Energetika - aktivní účast na rozvoji nové firmy)
Škola prezentovala nějaké kontakty, nějaké stánky. To bylo vždycky dobrý. Ať už pro lidi, že měli nějaký přehled o těch firmách, i to, že se tam člověk mohl pobavit přímo s nimi... Důležité je mít kontakt s firmami už během studia, něco dělat, ne aby člověk přišel po 5 letech studia a v životopisu měl, že prodával párky na ulici, aby to bylo něco aspoň trochu použitelného. Ta praxe ta udělala strašně moc, i jak jsem slyšel od spolužáků. Práce pak byla sehnatelná mnohem líp. Člověk má větší nadhled a zkušenosti, jak co funguje. Když dělá člověk třeba na dohodu 2-3 měsíce v kuse, tak už má nějaké návyky. Ve vyšších ročnících už šlo docela dobře najít si práci v oboru.

Paní Z. (Obchodní akademie - VŠ ekonomického zaměření)
Pro zvládnutí VŠ je nutná výdrž, sebedisciplína a štěstí a pro nalezení práce, to je taky hodně o štěstí a taky o vlastní aktivitě. Je to hodně individuální, někde vás vezmou, protože něco umíte, někde vás vezmou, protože tam dobře zapadnete.

Kromě praxe a praktických zkušeností byla jako jeden z aspektů úspěšného přechodu na trh práce uváděna i potřeba absolvovat takovou školu, která má vazbu na zaměstnavatelskou sféru a je jimi uznávána. Problémem je pak tedy příliš velká odtrženost a teoretické zaměření oboru.

Paní S. (Pedag. lyceum - FF obor Čeština - dějepis - přerušeno studia - práce mimo obor - komb. magist. st. na jiné univerzitě - Muzejní pedagogika)
Největší problém mých spolužáků při přechodu na trh práce byl v tom, že ti ředitelé škol tu filozofickou fakultu neuznávají. Radši berou přímo z pedagogické fakulty a je to tím, že ta pedagogická fakulta se opravdu blíž věnuje tomu školství, kdežto ta filozofická ne, a oni ty čerstvé absolventy opravdu moc nechtějí, protože nemají vůbec představu o tom školství a nemají praxi. Bojují s těmi dětmi, nevědí, co si mohou dovolit, je na ně uvalena ta administrativa. Takže vždycky upřednostní někoho, kdo má praxi. ... Podle mě by hodně pomohlo více praxe během školy, třeba i ve více institucích, nemusela by to být jenom základní škola nebo jenom střední škola, ale takové různorodé kdyby to bylo. Aby měl student přehled o více oblastech.

4.1 Získání a hodnocení zaměstnání

Hledání a získání zaměstnání

Pro studenty při hledání prvního zaměstnání, vzhledem k probíhající ekonomické krizi, bylo prioritou získat zaměstnání co nejdřív. Dotazovaní proto začínali s hledáním zaměstnání zpravidla už během studia a většina z nich poměrně cílevědomě rozvíjela i své pracovní

aktivity a budovala si kontakty. Pokud absolventi neměli zásadní problém zaměstnání získat, zvažovali při svém rozhodování celou škálu aspektů, jako je možnost profesního rozvoje, blízkost zaměstnání, dojíždění, platové podmínky a další.

▪ **Práce jako základ pro profesní růst**

Absolventi zpravidla hledali práci ve svém oboru tak, aby získali dobrý základ ve své profesi a mohli se dále odborně rozvíjet. Součástí úvah o zaměstnání tedy byla i skutečnost, zda firma nebo instituce umožňovala naučit se nové věci. Dotazovaní vnímali své první zaměstnání často jako vstupní krůček k dalšímu profesnímu rozvoji a nepředpokládali, že v něm zůstanou dlouhodobě.

Paní B. (Doprava a cestovní ruch - Učitelství Historie - němčina - Kurz muzejní pedagogiky a propedeutiky)

Zaměstnání jsem našla snadno. Já jsem si hledala zaměstnání už před koncem školy. Protože jsem chtěla v co nejkratším termínu nastoupit do zaměstnání a to se mi opravdu povedlo. ... Nastoupila jsem do kulturního a informačního centra ... jako referentka. První zaměstnání jsem si našla přes webové stránky naší fakulty. Na naší fakultě jsme měli takovou službu, kde se uváděly inzeráty z oboru... Takže tam byla i takhle možnost... Hodně mě motivovalo, že to bylo vedle mé rodné vesnice, takže jsem si říkala, že je to perfektní. Že je to blízko a nebudu muset daleko dojíždět a je to v oboru. Navíc je to malá instituce, takže jsem se tam mohla dobře naučit takové ty základy. A říkala jsem si, že mi to zaměstnání dá dobrý základ pro rozvoj v profesi a pro možnost jít pak někam dál.

▪ **Zaměstnání jako investice do budoucnosti**

V tomto období byli absolventi ochotni pracovat i za méně výhodných podmínek a za nižší plat. První zaměstnání tak tedy bylo někdy vnímáno jako investice do budoucnosti, kdy absolventi neřešili, jestli je zaměstnání na delší dobu a jestli je perspektivní.

Pan J. B. (Technické lyceum - VŠ obor Energetika - aktivní účast na rozvoji nové firmy)

Když jsem si hledal první zaměstnání, byl jsem ochoten vzít i něco horšího, říkal jsem si, že aspoň tam nějakou chvíli pobudu a budu mít tu praxi. První zaměstnání jsem měl v oboru. Všechno bylo v oboru. O práci mimo obor jsem neuvažoval, to nebyl důvod, protože jsem vystudoval energetiku, která je žádaná. Oni pořád lidi shánějí...

Paní Z. (Obchodní akademie - VŠ ekonomického zaměření)

Když jsem hledala zaměstnání, oslovovala jsem firmy přes inzeráty. Firmy jsem oslovovala spíše intuitivně, podle toho, jestli by se mi ta pozice líbila, měla jsem takové tři oblasti, dotace, účetnictví nebo ekonomika,... To byly oblasti, kterým jsem se chtěla věnovat a nějak se rozvíjet. Moc jsem neřešila ostatní věci, chtěla jsem prostě nějakou práci. Byla jsem ochotná jít pracovat i za nižší plat nebo za méně výhodných podmínek, vzhledem tomu, že doznívala krize, nemohla jsem si moc vybírat.

▪ **Přijetí dočasného nebo neperspektivního zaměstnání**

Poměrně častým případem získání zaměstnání byla situace, kdy absolvent nastoupil do zaměstnání, které se jevílo jako přechodné a ne příliš perspektivní, například i jen na částečný úvazek nebo na záskok, např. za mateřskou dovolenou nebo nemocenskou. Tato strategie vycházela z přesvědčení, že v situaci ekonomické krize je třeba vzít jakoukoli práci, která absolventovi zajistí praxi v oboru a posune ho z hlediska získání zkušeností a možnosti zapsat si praxi do životopisu. V případě našich respondentů, navzdory tomu, že vzali zaměstnání, které bylo jen dočasné, nebo museli dojíždět, se tato strategie ukázala jako úspěšná. Někteří z dotazovaných udělali na zaměstnavatele dobrý dojem, zapracovali se a v práci nakonec setrvali navzdory původně přechodnému nebo jen částečnému úvazku.

Paní S. (Pedag. lyceum – FF obor Čeština – dějepis - přerušení studia a práce mimo obor – kombinované mag. studium na jiné univerzitě)

Z hlediska získání práce se dá říct, že jsem šla po každé nabídce, která byla, neohlížela jsem se na peníze nebo na dojezd. Bylo pro mě důležité mít práci a to, že vůbec nějaká nabídka byla a že je to práce v oboru a získání praxe. Neřešila jsem, jestli mám celý úvazek nebo zkrácený, protože, když jsem měla zkrácený, tak jsem měla zase víc volna, což bylo pozitivní....

...učila jsem na základní škole. O tom místě jsem se dozvěděla náhodou, že jeden učitel je na dlouhodobé nemocenské a že hledají narychlo zástup. Řešila jsem stěhování a dojíždění do Opavy. Tři měsíce jsem tam byla na zástup. Pak jsem asi měsíc a půl

byla bez práce. ...Problém mnohých kolegů je, že dokud člověk nemá nějakou praxi napsanou v životopise, tak ho nikde nechtějí a já jsem měla štěstí, že jsem v tom životopise měla alespoň ty 3 měsíce v Opavě.

A od půlky ledna jsem dostala místo přímo v Ostravě a tam jsem až do teďka... já jsem i v té Ostravě nastupovala jako zástup za nemocenskou. Nevěděla jsem, jak dlouho tam budu, ale bylo důležité, že si to zase někam napíšu do životopisu. Bylo to dost nepříjemné, ta nejistota, protože jsem se musela každý měsíc ptát na vedení, jestli zůstávám nebo nezůstávám, protože ta paní, která byla nemocná, prodlužovala každý měsíc tu nemocenskou. Takže to bylo hodně nejisté, ale v té chvíli bylo důležité mít nějakou tu zkušenost. Bylo to asi štěstí, ale možná to bylo i tím, že jsem se v té Ostravě dobře zapsala hned od začátku a oni pak udělali všechno pro to, aby si mě tam nechali.

Na druhé straně přechodnost zaměstnání někdy absolventům vyhovovala. Počítali s tím, že v prvním zaměstnání získají zkušenosti a potom se přesunou dál. Již dopředu tedy předpokládali, že na začátku pracovní dráhy vystřídají více zaměstnání, v nichž budou nabírat postupně různorodé zkušenosti.

Paní Z. (Obchodní akademie - VŠ ekonomického zaměření)

Nastupovala jsem za mateřskou a přitom nástupu mi vedoucí říkal, že tak 5 let, takže jsem věděla, že ta paní se může vrátit třeba i za 2 roky, takže jsem to brala spíš jako krátkodobě, že získám zkušenosti a pak se když tak přesunu dál.

▪ **Získání zaměstnání na základě předchozí brigády**

Někteří z dotazovaných absolventů získali práci tak, že se z původně přechodného zaměstnání, z brigády na částečný úvazek, která probíhala v průběhu studia, stalo zaměstnání na smlouvu na celý úvazek. Po dokončení studia pak bylo úspěšným absolventům, kteří již byli z velké části zapracováni ve firmě, nabídnuta práce na plný úvazek. Přechod na trh práce tak měl v některých případech charakter postupného vrůstání do firmy. Tato situace byla zpravidla výhodná jak pro absolventy, tak i pro zaměstnavatele, protože se již vzájemně znali.

Paní H. (Hotelnictví a turismus - Jazykové studium němčiny - VŠ Cestovní ruch – předčasně ukončeno – dálkové studium překladatelství)

Já jsem hned po maturitě nastoupila na brigádu, tam jsem pracovala i při VŠ a když jsem ukončila studium, tak jsem tam zůstala na hlavní pracovní poměr. Původně to byl přívýdělek přes léto, nebylo to něco, co by mě zajímalo, peníze byly jediná motivace. Když jsem ukončila školu, tak tam byly zrovna vhodné podmínky a měli volné místo. Nebylo to extra záživné, ale nic špatného, dobrý kolektiv, dobré podmínky, úplně fantastické, takže jsem zůstala ve známém prostředí, kde jsem tu práci už měla zažitou. Zнала jsem kolektiv lidí, zázemí, věděla jsem, co mě čeká... Bylo to výhledově i zajímavé, byla tam vidina postupu. Když jsem nastoupila, nevěděla jsem, jestli tam zůstanu, slíbila jsem na rok, ...ale nakonec jsem tam zůstala...

Pan V. (Obor Automechanik - nedokončené dálkové st. nástavby - autoservis - nezaměstnaný - zajímavá práce mimo obor (letišťe))

Už během střední školy jsem chodil pomáhat, známý měl pneuservis, tak jsem tam pracoval. Takže po škole jsem byl u něho...

▪ **Zaměstnání na základě spolupráce při zpracování bakalářské nebo diplomové práce**

U některých absolventů spolupráce s firmou začala na základě diplomové nebo bakalářské práce. Opět se ale ukazuje motiv dočasnosti, kdy si absolvent kariéru plánuje v tom smyslu, že uvažuje o potřebné délce praxe, která by byla dostatečným přínosem pro hledání dalšího zaměstnání, i role dalších zvažovaných aspektů.

Pan P. (Elektronické počítačové systémy - Computer science v Dánsku - IT Univerzity v Dánsku - praxe ve Velké Británii a Kanadě)

Úplně první zaměstnání, které jsem si našel, to když jsem dělal magistra a psal jsem diplomovou práci, dělal jsem na poloviční úvazek v jedné firmě, která mně pak hnedka nabídla zaměstnání, práci na plný úvazek. To bylo ještě v Dánsku. Já jsem 31. 8. skončil a od 1. září jsem nastupoval. Věděl jsem, do čeho jdu, zaměstnavatel si mě vyzkoušel během té práce předtím. Všechno šlo hladce a bez problémů. Vlastně jsem se o té nabídce ani tenkrát moc nerozhodoval, byla to velice zajímavá nabídka a hlavně jsem tam už půl roku byl, cítil jsem se tam s tím sžitý, vyhovovalo mi to tam a ta firma měla i dobré jméno. I finančně to bylo velice zajímavé. Nehledal jsem nic jiného.

Když jsem nastoupil do zaměstnání, věděl jsem, že tam nebudu chtít zůstat dlouhodobě, budovat si pozici a tak. Tužil jsem, že vrátit se domů hned po škole by nebylo správné, že by ještě ta praxe v cizině byla přínosná. A myslím, že jsem udělal dobře. Protože ty dva roky na plný úvazek mi ještě hodně daly a navíc jsem měl štěstí na kolegy, od kterých jsem se toho hodně naučil.

▪ **Využití existujících nástrojů podpory pro získání zaměstnání**

Někteří absolventi uváděli, že k získání prvního zaměstnání jim pomohla některá z forem podpory pro mladé. V průběhu ekonomické krize firmy neměly kapacity na zaučování absolventů, na to, aby se jim někdo věnoval a dávali přednost „již hotovým“ pracovníkům. Z tohoto hlediska bylo výhodou např. i absolvování stáže pro mladé, kdy respondentka absolvováním stáže získala konkrétní znalosti, které pak mohla nabídnout na trhu práce.

Paní Z. (Obchodní akademie - VŠ ekonomického zaměření)

Bylo obtížné najít práci, i v tom Brně. Já jsem pořád, i po skončení VŠ, pracovala na ten 0,5 úvazek a práci jsem si nakonec našla brzo, asi po 2 měsících v místě původního bydliště. Měla jsem teda ten 0,5 úvazek a hledala jsem si práci na celej. Ze začátku jsem třeba obeslala 10 firem a bez odezvy, takže mi to přišlo, že to není jen tak najít si práci. Nakonec jsem si našla práci v menším městě, v oboru. Navázalo to na tu moji stáž. Byla to shoda náhod, výhodou bylo, že jsem mohla nastoupit do práce a mít už představu o té práci. Byla to firma podobně zaměřená jako ta, kde jsem byla na stáži a mohla jsem tam ty věci, které jsem se naučila, využít. Výhodou bylo, že už jsem měla tu znalost.

Dalším příkladem, kdy absolventovi významně pomohl nástroj pro podporu přechodu absolventů na trh práce, bylo využití dotace z úřadu práce.

Paní J. (Pánská krejčí - práce v zakázkové výrobě – nezaměstnanost - práce v pásové výrobě - maturitní obor Asistent pedagoga)

Po vyučení jsem nastoupila. Můj přechod na trh práce byl úplně hladký. Nemohla jsem si nic lepšího přát. Měla jsem štěstí. Oslovil nás pan podnikatel. Přišel na školu a dal nám nabídku. ... Tenkrát byla nějaká podpora pro podnikatele, že když nás vezme po vyučení, dostane na naše platy nějakou dotaci. Vzal si nás tři. Pro mě to byl lepší start ze začátku, kdy jsem dostávala dotace z ÚP, kdy bylo jedno, jestli ušiju 1 sako nebo 3. To se ostatním nelíbilo. Rekla jsem jim, že nemůžu za to, že jsem se narodila později a v jiných podmínkách, ale moc jsem se nesešla s pochopením...

Průběh a hodnocení zaměstnání

Většina absolventů v rozhovorech hodnotila 1. zaměstnání celkem pozitivně. V rámci dotazování jsme zjišťovali, jaké faktory byly důvodem spokojenosti absolventů v zaměstnání a které naopak vedly k jejich nespokojenosti, úvahám o odchodu z práce nebo i profese, případně přímo ke změně zaměstnání.

Hlavním pozitivním faktorem, který měl vliv na spokojenost absolventů v zaměstnání a setrvání v něm, byla především zajímavá a tvůrčí práce, jež se stala přínosem pro osobnostní rozvoj i růst profesních znalostí a kompetencí a vytvářela dobrý základ pro kariérní postup. V této souvislosti absolventi považovali za velkou přednost a zároveň i důležitou podmínku vlastního budoucího úspěchu, mít v zaměstnání „kouče nebo „mentora“, od kterého by se mohli učit, ať už ve smyslu pracovníka, který jim byl přidělen oficiálně, nebo čistě na bázi osobních a kolegiálních vztahů.

▪ **Zajímavá, tvůrčí a nestereotypní práce**

K faktorům, které zvyšovaly pozitivní hodnocení, patřilo zejména to, že absolventa práce bavila a zajímala a byla tvůrčí a nestereotypní. Dobrý pocit z práce umocňovala například zodpovědnost za určitou komplexní část výrobku nebo práce, možnost ovlivnit výsledek práce i nutnost „něco vymyslet“.

Paní J. (Pánská krejčí - práce v zakázkové výrobě – nezaměstnanost - práce v pásové výrobě - maturitní obor Asistent pedagoga)

Když to zpětně hodnotím, asi bych si znovu zvolila obor krejčová... Práce u Pana M. mě bavila, i když nejsem moc tvůrčí, já jsem schopná spíš vymyslet, jak tu ušít, přizpůsobit střih a tak... Líbilo se mi, že šlo o přesnost, třeba když jsme měly proužek nebo káro, aby

to lícovalo. Nebylo to jen šití, vždycky se to muselo ještě vymyslet, bylo tam něco k tomu. O změně zaměstnání jsem neuvažovala...nemám ráda změny...

Paní J. (Pánská krejčí - práce v zakázkové výrobě – nezaměstnanost - práce v pásové výrobě - maturitní obor Asistent pedagoga)

U menších dětí je to taková dopomoc, najdi si... mým úkolem není pořád u něho sedět a ušlapávat mu cestu, ale naopak si od něj postupně odsedám, čekám, jestli bude schopen pracovat samostatně... Ze začátku je to metoda pokus – omyl, co na dítě platí... Důležité je poznat rodiče. ...Baví mě komunikace s rodiči, vymýšlet, jak na dítě, co bude fungovat.

Paní S. (Pedag. lyceum – FF obor Čeština – dějepis - přerušení studia a práce mimo obor – kombinované mag. studium na jiné univerzitě)

Mě na té práci baví, že není stereotypní a že je docela nevyzpytatelná. Že ty děti jsou nepředvídatelné a že to člověku nezevšední, jako kdyby dělal pořád to stejné. Že člověk sám taky musí být pořád ve střehu. Připravovat se na to, to je to, co mě na tom baví.

▪ **Mít „kouče“, který je ochoten předávat zkušenosti**

Velmi pozitivně absolventi hodnotili skutečnost, pokud se v zaměstnání měli příležitost setkat se zkušenějším pracovníkem nebo měli šéfa, který ve vztahu k nim fungoval jako „kouč.“ Mít „kouče“, který absolventa něco naučí, bylo vnímáno jako důležitý předpoklad spokojenosti v zaměstnání i předpoklad kariérního a profesního postupu. Možnosti učit se a odborně se tak posouvat byly často i důvodem setrvávání v zaměstnání. Někteří absolventi se v tomto smyslu snažili vědomě řídit svoji profesní a kariérní dráhu směrem k nabalování zkušeností a získávání vyšší kvalifikace.

Paní J. (Pánská krejčí - práce v zakázkové výrobě – nezaměstnanost - práce v pásové výrobě - maturitní obor Asistent pedagoga)

Nebyl to nějaký ten vedoucí, který po vás jen něco chce, ale hodně mě naučil. Těch prvních 10 let jsem se pořád něco učila, vždycky mi ukázal, to takhle nemůžete, to musíte takhle, pořád bylo něco nového. Hlavní kladné stránky mého 1. zaměstnání byl lidský přístup a to, že mě hodně naučil.

▪ **Atraktivita práce a prostředí**

Motivací pro práci a setrvání ve firmě byla pro absolventy i atraktivita prostředí nebo exkluzivita práce, práce v prestižní firmě, v mezinárodním prostředí nebo možnost dostat se do kontaktu se zajímavými lidmi. Atraktivita firem přitom byla opět dávána do souvislosti i s možností osobního rozvoje a profesního růstu.

Pan M. P. (Obor IT - nezaměstnaný - práce mimo obor (produkce kulturních akcí-Rádio-OSVČ)
Ale i z hlediska oboru, já jsem se tam všechno naučil, já jsem dneska už dobrej v nahrávání, ... opravdu jsem dobrej. Byl jsem tam dlouho. Ta práce nebyla moc placená, ...takže já jsem musel pokračovat brigádně v agentuře. Takže jsem dělal v rádiu a ještě jsem chodil dělat tu produkci. V sezóně jsem natáčel maturitní plesy, svatby. Furt něco. To rádio je takový, že se člověk musel ještě kolem ohánět. Ale zapustil jsem kořeny do toho oboru opravdu hluboce. To rádio bylo zajímavá a exkluzivní práce, kolektiv, lidí, byla to neobvyklá záležitost, to nebylo dlouhý přemýšlení.

Pan M. P. (Obor IT - nezaměstnaný - práce mimo obor (produkce kulturních akcí-Rádio-OSVČ)
Zajímavé pro mě bylo, že jsem se dostal na místa, kam bych se jinak nedostal. Jednou jsme třeba zvučili Karla Gotta nebo jsme byli ve Varech v nějakém drahém hotelu, kde se dělala akce vyhlášení nejlepších sportovců. Takže jsem neměl problém se v tom rozvíjet.

Pan P. (Elektronické počítačové systémy - Computer science v Dánsku - IT Univerzity v Dánsku - praxe ve Velké Británii a Kanadě) - (o přesunu z Dánska do ČR)

Věděl jsem, že se sem chci vrátit (do ČR), tak jsem si udělal průzkum trhu...Samozřejmě už nějaký český firmy znám...Nakonec jsem si vybral firmu, ve které jsem před 2 týdny začal pracovat. Jedno z nejdůležitějších kritérií bylo, že jsem chtěl firmu, která bude mezinárodní. Tady jsou skvělé firmy český, ale jsem zvyklý na mezinárodní prostředí, jsem zvyklý se bavit anglicky...Myslím, že mezinárodní tým je přínosem pro ty firmy, že když je tam Čech, Brit, Polák, že je to pak dynamičtější. A to mám rád, proto jsem si to vybral. Nechtěl jsem být na tom našem českém dvorečku, chtěl jsem přemýšlet trochu globálněji. Myslím si, že ta firma (kterou si vybral) je pro mě perspektivní, ...že...má co nabídnout i co se týká osobního rozvoje.

▪ **Dobré a přínosné pracovní vztahy**

Pan M. P. (Obor IT - nezaměstnaný - práce mimo obor (produkce kulturních akcí-Rádio-OSVČ)
Ta práce pro mě byla velkým přínosem... Tam byla poměrně drsná šéfová, tam nás měli srovnaný. Občas chtěla blbosti, ale zkrátka mě to tam naučilo, jak vyjít s vedením... Ale jinak nás tam drželo to prostředí, naučili jsme se vycházet s tou paní vedoucí...

Paní B. (Doprava a cestovní ruch - učitelství obor Historie – němčina – kurz muzejní pedagogiky a propedeutiky)

K práci referentky v informačním centru:

Kolegové byli úžasní, a jsou stále, protože v této instituci vlastně pracuji pořád, akorát se mi měnil úvazek. Kolektiv je pro mě taky motivace. Je to moje srdeční záležitost. A je to i důvod, proč jsem se také vrátila z S. (2. zaměstnání), protože tam mi ten kolektiv tak úžasný nepřipadal.

Paní Z. (Obchodní akademie - VŠ ekonomického zaměření)

V práci jsou pro mě důležité vztahy na pracovišti, že si dokážeme vyjít vstříc a náplň práce je zajímavá, pořád se učím něco nového a posouvám se, není to rutina, pořád je co zlepšovat. O změně zaměstnání zatím nepřemýšlím. Ale možná po mateřské pak bude jiná práce, to se uvidí, podle situace.

▪ **Výhodná pracovní doba**

Důležitá byla pro některé absolventy pracovní doba, určitá volnost, případně možnost skloubit práci na částečný úvazek s jinou prací nebo s rodinou.

Pan M. P. (Obor IT - nezaměstnaný - práce mimo obor (produkce kulturních akcí-Rádio-OSVČ)
Nebylo to tak, že bych tam byl od rána do večera, od osmi, někdy do dvou, někdy do jedné. Dalo se u toho pracovat v tý agentuře... Ono je hezký mít hodně peněz a hodně pracovat, ale když se člověk pak ohlédne a člověk nikde nebyl, nic neviděl. Pro mě je volnej čas důležitěj, to kdyby mi někdo zastříhl křídla, tak to by nebylo fajn.

Paní J. (Pánská krejčí - práce v zakázkové výrobě – nezaměstnanost - práce v pásové výrobě - maturitní obor Asistent pedagoga)

Práce mi vyhovuje, že můžu přes prázdniny si pohlídat dítě sama, nemusím babičky, tábor...

Naopak k negativům, kvůli kterým absolventi uvažovali o změně zaměstnání nebo změnu opravdu realizovali, patřily nezáživná práce na pásu, práce, která neodpovídala kvalifikaci, horší finanční ohodnocení nebo situace, kdy podstatně rostl objem práce, zatímco finanční odměna stagnovala. Důvodem nespokojenosti tak nebyl jen samotný nízký plat, ale i pocit neadekvátnosti ohodnocení nebo i určitého zneužívání situace ze strany zaměstnavatele.

▪ **Jistota zaměstnání**

Jistota v zaměstnání patřila k faktorům, které byly pro absolventy v době ekonomické krize velmi podstatné. Vyplyval např. i z jistoty z hlediska právního, tedy práce na regulérní smlouvu, dodržování zákoníku práce ze strany zaměstnavatele a podobně, což není - a zvláště v situaci ekonomické krize a čerstvých absolventů - nebylo samozřejmé.

Paní H. (Hotelnictví a turismus - Jazykové studium němčiny - VŠ Cestovní ruch – předčasně ukončeno – dálkové studium překladatelství)

...Byla to příjemná jistota, dodržoval se zákoník, výplata, všechno probíhalo suprově, dodržovalo se všechno.

Jistota zaměstnání v době ekonomické krize, zejména např. po zkušenostech s krachem firmy a ztrátou zaměstnání, vedla někdy k tomu, že absolventi setrvali v zaměstnání, které jim z hlediska náplně práce nevyhovovalo.

Paní J. (Pánská krejčí - práce v zakázkové výrobě – nezaměstnanost - práce v pásové výrobě - maturitní obor Asistent pedagoga)

Potom p. M. firmu zrušil a já jsem ...přešla jsem do firmy P., tam byla obrovská dílna, kde si to lidi předávali na pásu. To se přiznám, to jsem obřečela. Na pásu mě to moc nebavilo, tam to jede a sešíváte třeba jen boční švy, pořád dokola... Ale byly tam lepší peníze a měla jsem i větší pocit jistoty zaměstnání, říkala jsem si, že taková velká firma nemůže padnout.

Pan M. P. (Obor IT - nezaměstnaný - práce mimo obor (produkce kulturních akcí-Rádio-OSVČ)
Ta práce nebyla moc placená...Proč jsem tam zůstal? Byla to určitá jistota. Tady na Mostecku je to s prací blbý, pokud nechcete jít do fabriky a to já bych oplakal. Já mám rád práci s lidmi, mám rád práci, kde to není každý den úplně stejný.

▪ **Neodpovídající náplň práce**

Paní B. (Doprava a cestovní ruch - učitelství obor Historie – němčina – kurz muzejní pedagogiky a propedeutiky) - (k práci referentky v informačním centru)

...ukázalo se, že je to problematické. Jednak vztahy s kolegyněmi a jednak práce vůbec neodpovídala tomu, co bylo deklarováno. Byla to práce v muzeu... hledali referentku muzejní sbírky. Což vypadalo krásně, práce v oboru, práce s návštěvníky... ale postupně se ukázalo, že to vůbec neodpovídá skutečnosti a reálné náplni práce. Potřebovali někoho, kdo bude pouštět návštěvníky dovnitř a ven a vybírat vstupné... pro práci se sbírkami tam nebyl prostor. V době, kdy se rekonstruovala a stěhovala expozice, tak jsme dělali stěhováky...

▪ **Nízké finanční ohodnocení**

Nízké finanční ohodnocení bylo problémem nejen pro období přechodu na trh práce, ale zejména z hlediska budoucnosti, kdy absolventi uvažovali možnost osamostatnění od rodičů a založení vlastní rodiny.

Paní B. (Doprava a cestovní ruch - učitelství obor Historie – němčina – kurz muzejní pedagogiky a propedeutiky) - (k práci referentky v informačním centru)

Jediný problém jsou finance, člověk nemůže spoléhat na to, že z tohoto výdělků zabezpečí ještě někoho jiného. Vnímám to jako velký problém i do budoucna, takže po mateřské bych se už asi vracet nechtěla a šla bych někam, kde to bude finančně zajímavější.

Pan M. P. (Obor IT - nezaměstnaný - práce mimo obor (produkce kulturních akcí-Rádio-OSVČ)

Díky tomu, jak tam ta výplata byla malá, tak jsem dost dlouho bydlel u rodičů, protože když jsem si spočítal, kolik by mi zbylo, kdybych platil nájem, tak to bylo málo, to by nebyl plnohodnotný život. My jsme měli velký byt, tak jsme si nepřekáželi. Máma s tátou byli dost v práci, tak jsem tam byl někdy sám. Teď mám už svoji rodinu.

Pro absolventy přitom nebyla podstatná jen samotná výše platu, ale i vztah mezi ohodnocením a požadovaným pracovním výkonem. V případě výrazného nárůstu práce a zakázek absolventi očekávali adekvátní růst finančního ohodnocení. Pokud rostl tlak na výkon, případně vedl i k přesčasům, a platové ohodnocení stagnovalo, rostoucí frustrace vedla absolventy k úvahám o odchodu ze zaměstnání.

Pan M. P. (Obor IT - nezaměstnaný - práce mimo obor (produkce kulturních akcí-Rádio-OSVČ)

A tam taky fungovalo to, že oni občas přibrali nějaký zakázky od zadavatelů, takže jsem pocítoval nárůst práce. Oni přiložili strašnou spoustu práce a nepřiložili skoro žádný koruny. S tímhle jsem měl velký problém, dokonce jsem tehdy přišel i s výpovědí. Samozřejmě jsme se tehdy nějak domluvili...že mi přidali, ale bylo ... dočasně. Čím dál víc i vadilo, že to nerostlo, po 6 letech jsem neměl víc než na začátku...

Paní J. (Pánská krejčí - práce v zakázkové výrobě – nezaměstnanost - práce v pásové výrobě - maturitní obor Asistent pedagoga)

Tak i když jsem dělala v úkolu a myslím, že to bylo nastavené celkem šibeničně... bylo pořád možné si vydělat, ale bylo to na úkor přesčasů. Bylo nás pak jednu dobu míň a bylo to divočejší. Věděla jsem, že musím udělat 2 saka za den a když to nestihnu, že se to projeví na výplatě. Když byl nějaký zádrhel, tak jsem musela zůstat přesčas nebo 1 sako oželet a dohnat to pak někde jinde. Tlak na výkon byl asi 2 roky, šéf začal spolupracovat s Německem a tam jsme šili šaty na tanec, latinu i standart. To bylo prostě, pokud nestihneš, nemáš vyděláno.

▪ **Nemožnost kariéry a růstu**

Pro absolventy byla dále důležitá možnost učit se nové věci, posouvat se z hlediska odbornosti a kariéry. Pokud převážil pocit stagnace, objevily se i tendence k odchodu ze zaměstnání.

Pan M. P. (Obor IT - nezaměstnaný - práce mimo obor (produkce kulturních akcí-Rádio-OSVČ)

Z hlediska pozice se to v rádiu neměnilo, tam nebyla možnost žádného kariérního růstu. Tam jsem před několika lety začal cítit, a nevím, jestli to byla vina manažerů, že to vlastně nikam nespěje. V určitém bodě mi to došlo, dost mě to mrzelo, ale pořád to byla stálá práce a stálá výplata.

Úvahy o odchodu ze zaměstnání vždy zahrnovaly řadu dalších aspektů, závisely na tom, zda byla nespokojenost a tlak na výkon dlouhodobá. Do rozhodování vstupovaly i nejistota a obavy v souvislosti s krizí a možností získat výhodnější zaměstnání.

Paní J. (Pánská krejčí - práce v zakázkové výrobě – nezaměstnanost - práce v pásové výrobě - maturitní obor Asistent pedagoga)

Neuvažovala jsem o odchodu, protože ten tlak na výkon byl v takových vlnách, když někdo onemocněl a tak, ale pak se to vždycky uklidnilo. Nikdy to nebylo tak, že by to bylo permanentní. Třeba 14 dní jsme to honili a pak byl 3 týdny klid. Kdyby to bylo dlouhodobé asi by mě to zlomilo a uvažovala bych o odchodu... Nevěřila jsem, že bych mohla dělat něco jiného... Taky když jsem viděla, jak se mají spolužačky, které pomalu musely žádat, aby mohly na záchod, tak já jsem se měla líp.

▪ **Práce na pásu**

Paní J. (Pánská krejčí - práce v zakázkové výrobě – nezaměstnanost - práce v pásové výrobě - maturitní obor Asistent pedagoga)

Potom p. M. firmu zrušil a já jsem přešla do firmy P., tam byla obrovská dílna, kde si to lidi předávali na pásu. Na pásu mě to moc nebavilo, tam to jede a sešíváte třeba jen boční švy, pořád dokola, nebo všíváte ramena. Značka na značku... Na té zakázkové výrobě to bylo víc tvůrčí, že jsem něco udělala, viděla, jak to vypadá... Sama jsem si stříhala límeček, podsádky, všechno.

▪ **Vztahy a spory na pracovišti**

Paní J. (Pánská krejčí - práce v zakázkové výrobě – nezaměstnanost - práce v pásové výrobě - maturitní obor Asistent pedagoga)

Život mi ztěžují vztahy. Nikde ty vztahy nejsou dokonalé, ani v tom O., tam mi jedna rekla, že jsem k..., že jsem to zmršila...

▪ **Boj o postavení, nejasnost v kompetencích**

Paní J. (Pánská krejčí - práce v zakázkové výrobě – nezaměstnanost - práce v pásové výrobě - maturitní obor Asistent pedagoga)

... Problém je sladění se s učitelem, vím, kam patřím, kde je moje místo, ale někteří učitelé mi to dají sežrat, já přece nemám co myslet, protože nejsem ten magistr. Já už se s těmito lidmi nebavím, abychom se nedostali do křížku. Ale někdy to nejde, je třeba to sladit, i s učitelem, i s rodičem. Někdy mi řekne učitel, jak to, že jsi mluvila s rodiči? Jsou učitelé, kteří prostě neunesli, že rodiče mají větší důvěru ke mně, že jsem s tím dítětem větší dobu... a ty informace mi rodiče předávali. Paradoxně s tím mají problém učitelé, kteří jsou staršího data. Mají pocit, že je pozorujete, že chodíte žalovat, že jste 3. oko ředitele, ale já tam jsem kvůli tomu dítěti.

4.2 Změny a přerušení na vzdělávací a profesní dráze

Jedním z důležitých témat, která vyvstávají ve vztahu k uplatnění absolventů na trhu práce, je otázka, zda se absolventi uplatňují ve vystudovaném oboru nebo odchází za prací mimo svůj obor. Výsledky kvantitativních šetření (Trhlíková, 2014) ukazují, že po ukončení střední školy dochází postupně k odlivu absolventů z vystudovaného oboru, přitom v kategorii vyučených tento podíl dosáhl po 3 letech od vyučení kolem 40 % z nich a u absolventů maturitních oborů se v době ekonomické krize pohyboval dokonce kolem 50 %.

V rámci našich rozhovorů většina absolventů zažila na své vzdělávací a profesní dráze řadu změn; přerušení studia, krátké odbočky mimo obor nebo i definitivní odchody do jiné profese. Tyto změny byly někdy plánované, jindy byly výsledkem v podstatě náhodných setkání nebo okolností. V této souvislosti nás zajímalo, jaké faktory tato přerušení a odbočky ovlivňovaly a jaké strategie absolventi volili.

Přerušení vzdělávací dráhy

Přibližně dvě třetiny našich respondentů pokračovaly dále v terciárním vzdělávání. Tento přechod nebyl vždy plynulý a docházelo k přerušení vzdělávací dráhy jak mezi střední a vysokou školou, tak i v průběhu studia na vysoké škole. Přerušením vzdělávací dráhy obecně vniká riziko, že se absolvent už k původnímu studijnímu záměru nevrátí, a to např. i z toho důvodu, že začne pracovat v jiném oboru a změna situace, nové zkušenosti a preference ho posunou jinam.

V případě nepřijetí na vysokou školu dotazovaní absolventi řešili, jak budou dále postupovat, přitom jednou ze strategií bylo absolvování ročního jazykového kurzu. Výhodou tohoto řešení je, že kromě toho, že si absolvent prohloubí jazykové znalosti, nevypadne ze školního prostředí a po roce může znovu zkusit obor, o který má zájem. Negativní stránkou tohoto přístupu je prodloužení celkové doby studia, které pak může vést k většímu tlaku na ekonomickou nezávislost studenta už před dokončením studia.

Paní H. (Hotelnictví a turismus - Jazykové studium němčiny - VŠ Cestovní ruch – předčasně ukončeno – dálkové studium překladatelství)

Nedostala jsem se na školu, na kterou jsem chtěla... Hlásila jsem se na cestovní ruch na VŠ... Byla to jediná škola, na kterou jsem chtěla, byla to jediná volba... tak místo abych šla jinam, kam jsem nechtěla, tak jsem si začala prohlubovat jazyk. Po SŠ jsem šla na rok na jazykové studium němčiny, které jsem ukončila státnicemi a pak jsem pokračovala na vysokou školu. Takže po jazykovém kurzu jsem se hlásila znovu do J. a tam se už dostala.

V případě přerušení vzdělávací dráhy mezi střední a vysokou školou a zahájení pracovní činnosti na plný úvazek, roste riziko, že absolventa pracovní prostředí „vtáhne“ a do vzdělávání se již nevrátí. Pokud se absolvent setká v tomto období s jinou, atraktivní profesí, může dojít i ke ztrátě zájmu pracovat v původní profesi. Příkladem tohoto úskalí je další respondent, který se po ukončení střední školy rozhodl, že bezprostředně po střední škole nebude pokračovat na vysokou školu.

Pan M. P. (Obor IT - nezaměstnaný - práce mimo obor (produkce kulturních akcí-Rádio-OSVČ)

Bál jsem se matematiky, měl jsem opravdu opravdu velký strach z matematiky. Chtěl jsem si dát rok pauzu, a všichni říkali, nedělej to, už se k tomu nevrátíš. A už jsem se k tomu nevrátil... Dneska to mám tak, že kdyby bylo dobře, že bych měl čas, tak bych šel na VŠ rád, ale už bych šel na nějakou filozofickou fakultu. Protože kdybych se teď znovu začal přeorientovávat na IT, bylo by to v kolizi s tím, co dělám teď, tady už mám teď vyraženou nějakou cestu a připadalo by mi nesmyslný, nelogický a nepraktický se vracet po té cestě dozadu a začít si razit cestu novou, z horšího bodu, méně pokročilého bodu než na té cestě, kde jsem teď.

Z výpovědi respondenta je dobře patrný další důležitý aspekt, který ovlivňuje definitivní odchod mimo profesi. Vzdělávací a profesní dráha je zpravidla vnímána jako „příběh“, cesta s logickým směřováním. V případě, že okolnosti nebo změna zájmů dovedou absolventa do jiného oboru, kam investoval čas i energii a dosáhl případně i odbornosti a kariérního vzestupu, návrat do původního vzdělávání nebo k profesi se stává nelogickým a nepraktickým krokem. Vedl by ke ztrátě již investovaných nákladů a navzdory formálnímu zvýšení úrovně kvalifikace by se v podstatě jednalo o „cestu zpátky“. Pokud je tedy absolvent v novém oboru úspěšný a formálně nižší vzdělání ho nějakým způsobem nelimituje, není nedosažení původních vzdělávacích aspirací hodnocen jako neúspěch nebo významná ztráta.

Určitou roli, proč se absolvent již nemůže vrátit do původní profese, hraje zřejmě i postupná ztráta kontaktu s původní profesí.

Pan M. P. (Obor IT - nezaměstnaný - práce mimo obor (produkce kulturních akcí-Rádio-OSVČ)

Nakonec mi to začalo vyhovovat (práce v produkci). Nakonec i kolektiv tam byl dobrý, peníze taky. Ale v té době, kdy jsem tam byl na brigádě, tak kdybych dostal nabídku IT, tak bych to vzal. A ne že jsem ty nabídky nehledal... Ale i z hlediska oboru, já jsem se tam všechno naučil, já jsem dneska už dobru v nahrávání, v masteringu, opravdu jsem dobru.... Já v tom IT nejsem pozadu, já občas někomu s něčím pomůžu, něco nainstaluju, nějaké poradenství, o to by nešlo. Ale já jsem chtěl programovat a teď už jsem dlouho neprogramoval a bylo by to pro mě už těžký teď. Tady v tom (novém) oboru už jsem poměrně pokročilej.

Otázka, zda se absolvent při přerušení studijní dráhy a získání zaměstnání mimo obor vrátí k původnímu studiu nebo k profesi, závisí dále zřejmě na tom, zda absolvent v mezidobě získá zajímavou pracovní příležitost nebo běžnou práci, jejíž funkcí je pouze „vyplnit“ rok do zahájení dalšího studia.

Paní S. (Pedag. lyceum - FF obor Čeština - dějepis - přerušení studia - práce mimo obor - komb. magist. st. na jiné univerzitě - Muzejní pedagogika)

Já jsem zvládla 3 roky bakaláře, ale neudělala jsem dvakrát státnice. Takže jsem šla na rok pracovat v podstatě mimo obor... Ten rok, kdy jsem byla mimo školu, jsem pracovala v elektru. Takže úplně mimo obor. Tam jsem vyřizovala faktury, reklamace, pokladnu a takové. Bylo to úplně mimo obor, nevyužila jsem tam ze střední školy nic, snad jenom komunikační dovednosti. Tuhle práci jsem si našla normálně přes inzerát na internetu a poslala jsem tam životopis a proběhlo výběrové řízení. Tam jsem se musela zapracovat do něčeho, co jsem vůbec neuměla. Že nejsem z oboru, to vůbec nevadilo. Bez problému jsem se zapracovala... A potom jsem si podala znovu přihlášku na stejný obor a nechala jsem si tam uznat nějaké předměty, a během toho roku jsem zvládla ty předměty a šla znovu ke státnicím, které jsem už řádně splnila. Takže bakalářské studium jsem měla na 4 roky a plus tu přestávku.

Nejen přerušení, ale i prodloužení doby studia je faktorem, který může vést ke změnám v oblasti studijních a pracovních záměrů. Prodlužování doby studia na vysoké škole, ať už z důvodu nezvládnutí studijních povinností v řádném termínu nebo pracovního vyčerpání, je faktorem, kvůli kterému se absolventi mohou dostat pod ekonomický tlak. Jednou ze strategií, je v této situaci přechod do kombinovaného studia, které umožňuje získat ekonomickou nezávislost na rodičích a zároveň i zahájit pracovní dráhu. Problémem je ovšem dvojí, poměrně velká zátěž.

Paní S. (Pedag. lyceum – FF obor Čeština – dějepis - přerušení studia a práce mimo obor – kombinované mag. studium na jiné univerzitě)

Šla jsem potom na navazující magisterské. Ale nechtěla jsem už zůstat v Ostravě, po těch špatných zkušenostech, tak jsem si podala přihlášku do Olomouce, kde jsem studovala magisterské studium kombinovaně. Tehdy už jsem dostala i práci ve školství. Takže jsem pracovala ve školství a zároveň jsem si dodělávala magistra učitelství. Důvodem, proč jsem si vybrala kombinované studium, bylo, že jsem nechtěla být už závislá na rodičích a podařilo se mi sehnat práci na zástup v tom školství, takže jsem chytila tu příležitost za pačesy a zkombinovala to takto se studiem, protože s mým oborem je docela problém sehnat práci.

Změny profese

Změny profese po ukončení studia probíhaly u našich respondentů jak řízeně, tedy tak, že absolvent o změnu oboru usiloval a snažil se postupně dostat k jiné profesi a najít si zde uplatnění, nebo náhodně, kdy byl k novému oboru v podstatě „dotážen“. V některých případech změny profese vyžadovaly doplnění kvalifikace nebo získání zcela nové, v jiných naopak proběhla změna hladce a bez podmínek, zejména tam, kde byla práce založena spíše na všeobecných a klíčových dovednostech, jako jsou schopnost komunikace a ochota se učit nové věci.

Pan V. (Obor Automechanik - nedokončené dálkové st. nástavby - autoservis - nezaměstnaný - zajímavá práce mimo obor (letišť))

Obtížný (změna oboru práce) to nebylo, je to taková spíš všeobecná práce.

Při „řízené změně profese“ jsme v rámci rozhovorů identifikovali dvě základní strategie. Jednou z nich byla snaha nejprve získat práci v novém oboru, „zaháčekovat se“ tu a následně si požadovanou kvalifikaci doplnit. Tato možnost závisela na vstřícnosti zaměstnavatele i ochotě absolventa se dále vzdělávat a rovněž i alespoň přibližné blízkosti oboru.

▪ Získání práce v novém oboru a následné doplnění kvalifikace

Příkladem je respondentka, která studovala původně střední školu dopravy a cestovního ruchu, poté se rozhodla, že se chce věnovat průvodcovské činnosti a památkám a zvolila obor učitelství – kombinaci Historie – němčina a nástavbu na pedagogiku. Následně ji ovlivnila zkušenost z brigády, která vedla k rozhodnutí věnovat se jinému oboru – muzejní pedagogice. V tomto oboru si našla i zaměstnání, přestože pro něj neměla přímo kvalifikaci a výkon práce vyžadoval další vzdělávání v tomto směru.

Paní B. (Doprava a cestovní ruch - učitelství obor Historie – němčina – kurz muzejní pedagogiky a propedeutiky)

Muzejní pedagogika mě zajímala a chtěla jsem se jí dlouhodobě věnovat. Muzeologii. Sehnala jsem práci právě v tom oboru a moje vedení se rozhodlo, že by bylo dobré, abych měla rozhled i tady v tom oboru, že cestovní ruch, pedagogika dobrý, ale když už je to práce přímo v oboru muzeologie, že by to mělo být připojeno. Nemůžu říct, že by to

byl nějaký velký nátlak... ale já jsem to přijala velmi ráda, protože jsem to vnímala podobně, že když už pracuju v muzeu, je potřeba vědět, co je to vlastně za instituci a jak funguje... Paní ředitelka souhlasila s tím, abych si udělala jak muzejní pedagogiku formou kurzu ..., tak i kurz muzejní propedeutiky...

▪ **Získání jiného vzdělání a následný odchod mimo původní profesi**

Na rozdíl od předchozího případu, kdy došlo nejdříve k získání zaměstnání v požadované profesi a až následně k doplnění vzdělání, v tomto případě absolventka volila strategii, kdy se nejdříve snažila získat vzdělání, resp. alespoň zahájit vzdělávání v jiném oboru, a až následně, když již částečně získala novou kvalifikaci, si začala hledat místo v tomto oboru. K této změně přitom využila určité „mezery“ na profesní dráze, kterou v jejím případě představovala mateřská dovolená a krach původní firmy. Tyto okolnosti respondentka využila ke splnění svého snu a změně profese.

Paní J. (Pánská krejčí - práce v zakázkové výrobě – nezaměstnanost - práce v pásové výrobě - maturitní obor Asistent pedagoga)

Pak jsem se vdala, otěhotněla jsem a šla na mateřskou... Na mateřské jsem pak začala mít strach, že bych se tam musela vrátit, vstávat s dítětem ve 4, to je dost šibeniční... V té době ten O. zkrachoval. Mně tam ale pořád běžela mateřská. Pak, když už bylo jasné, že to tam skončí, tak mamka měla kolegyni, která jí říkala, že nastoupila do 1. ročníku na asistenta pedagoga, a že je to strašně lehké a že neví, čeho se bojím. ... řekla mi, že celý život od malička jsem chtěla pracovat s dětmi v mateřinách... a že bych konečně dělala svoji vysněnou práci. Tak jsem se přihlásila, udělala přijímačky... Byl to pětiletý obor... Do té školy jsem nastupovala s tím, že tu maturitu neudělám... Ke konci už jsem toho měla plný zuby, už mě to nebavilo ... ve 3. ročníku už jsem nastoupila na ZŠ... Když jsem hledala práci, tak to ještě nebylo tak přísné, ale stejně mi všude řekli, že hledají někoho s maturitou... Prošla jsem ale výběrovým řízením, ale bylo jasné, že pokud se mnou nebudou spokojeni, že mě tam nebudou držet. Chtěla jsem s tím v polovině pátého ročníku praštit... šla jsem za Panem ředitelem a řekla jsem mu, že mám certifikát a že by mi to mělo stačit... ten se na mě škaředě podíval a řekl, tu maturitu musíte udělat, že potřebuje ten papír. Takže ta práce mě trochu donutila to dostudovat.

Podobně jako v předchozím případě, kromě motivace samotného absolventa ke vzdělávání v novém oboru, působil i zde tlak ze strany zaměstnavatele, aby si absolvent „papírově“ splnil potřebnou kvalifikaci.

Přestože většina absolventů uváděla v rozhovorech, že změnit profesi nebylo příliš obtížné, ukázalo se, že možnosti změn jsou určitým způsobem limitované časem. Kdy další pozdější studium a změna profese sebou nesou problém, že se už „druhá kariéra“ nestihne a otázku, jestli se studium „vyplatí“, z hlediska času, který bude možné se nové profesi věnovat.

Paní J. (Pánská krejčí - práce v zakázkové výrobě – nezaměstnanost - práce v pásové výrobě - maturitní obor Asistent pedagoga)

Maturita mi přinesla práci v lepších podmínkách, která není náročná fyzicky, ale je to psychicky náročné, rodiče hledají blechy i tam, kde nejsou... Okolí mě přemlouvá ještě, ať si dodělám speciální pedagogiku nebo učitelství 1. stupně. Příští rok chci zkusit speciální pedagogiku... A když bych se nedostala, tak bych zkusila 3 semestry, abych mohla dělat vychovatele v družině. Neumím si představit, že bych v 60 letech seděla a dělala asistenta a pak už ani dcera mě nebude tak potřebovat. Vidím to tak na 2-3 roky a pak se uvidí. Problém je, že kdybych udělala magisterské, tak bych mohla učit ve speciální třídě, ale nejsem si jistá, jestli by mě bakalář posunul... Protože já kdybych si to studium učitelství zaplatila na 5 let, tak nemám šanci na nějakou návratnost, protože bych začala hrozně pozdě, třeba do toho 200 tis. vrazím, ale pak půjdu za chvíli do důchodu.

▪ **Změna oboru v důsledku nezaměstnanosti**

Změny profesní dráhy probíhaly často ad hoc náhodně bez toho, aby byly nějakým způsobem řízené. Absolventi prostě vzali to, co se zrovna nabízelo a v rámci toho se pak snažili obstát. Jedním z důvodů byla situace nezaměstnanosti, která v podstatě rovněž představuje další typ „mezery“ na profesní dráze. Hledání pracovních příležitostí, včetně různých brigád a přivýdělků mimo obor, absolventy někdy postupně vtáhlo do nového, někdy i atraktivnějšího oboru.

Pan M. P. (Obor IT - nezaměstnaný - práce mimo obor (produkce kulturních akcí-Rádio-OSVČ)
Ty přivýdělků byly už v oboru produkce, audio, ve kterém jsem byl nedobrovolně. Vlastně dobrovolně, situace mě vedla za ručičku, že jsem skončil v audio-video. Dostal jsem se

k tomu přes nějaký známý, od kamarádů, kteří chodili na Hamr na střední školu, tam měli nějakou elektriku. Nevím, jak se k tomu dostali oni, asi se potkali v hospodě. Tam jsem postupně vplul do nové profese, nejdřív jsem to měl jako brigádu, postupně jsem se to učil, začínal jsem tomu rozumět, až mě to nakonec dostalo do toho rádia. Nebylo jednoduché se to naučit, ale dalo se to. Když vás něco zajímá je to vždycky jednodušší než, když vás to nezajímá. Zajímavé pro mě bylo, že jsem se dostal na místa, kam bych se jinak nedostal. Jednou jsme třeba zvučili Karla Gotta, nebo jsme byli ve Varech v nějakém drahém hotelu, kde se dělala akce vyhlášení nejlepších sportovců. Takže jsem neměl problém se v tom rozvíjet... Nakonec mi to začalo vyhovovat...

Využití nezaměstnanosti jako šance přejít z šedé zóny do jiné profese, která je hodnocena jako lepší z hlediska pracovní doby, jistoty i atraktivity, méně špinavá práce, v atraktivnějším prostředí, uvádí i další respondent.

Pan V. (Obor Automechanik - nedokončené dálkové st. nástavby - autoservis - nezaměstnaný - zajímavá práce mimo obor (letišťe))

...Potom jsem tam skončil (v zaměstnání) a jeden kolega, který tam pracoval, dostal práci na letišti v Brně a dával mně echo, že tam budou přibírat lidi a že na mě bude myslet, ale během toho jsem vlastně aktivně se pokoušel hledat a oslovil jsem jeden autorizovanej servis v Brně...načež...se mi ozvali, že by mě přijali... Ale v tu samou dobu ten kolega, který začal pracovat na tom letišti, tak tam se to vyvinulo pro mě dobře, že by mě taky přijali. Nakonec jsem se rozhodl pro to letiště. Tam jsem to měl daleko lepší, tam bych se musel tahat každý den přes celý Brno, a to letiště bylo blíž. A letiště mi přišlo takový zajímavější. A po těch zkušenostech z toho servisu, kdy člověk víceméně od rána do večera, že jo, začne se v osm a skončí se v pět a než se dostanu domu, celý den je zabitej, člověk je furt špinavej. Po pravdě jsem si to, když jsem šel na školu, představoval trošku jinak. Převážilo to letiště. Víc mi vyhovovala pracovní doba, chodil jsem na 12 hodinové směny, den, den, noc, noc, a pak jsem měl 4 dny volna, takže to mi připadalo zajímavý. Měl jsem víc času na osobní život... To je největší výhoda, proč tam hlavně su, a za druhý i peníze mám relativně dobrý. O změně místa zatím neuvažuju, jsem spokojenej a nemám důvod práci měnit.

Další příklad ukazuje, že pokud se absolvent během pracovní dráhy odkloní od původní profese a zanechá ho to jinam, kde je spokojený, nemusí uvažovat o návratu ani v případě, že by se nová profesní orientace ukázala jako slepá ulička. Důležitou roli v tomto případě hrají zřejmě i předchozí, nepříliš pozitivní zkušenosti se zaměstnavateli v původní profesi (automechanika).

Pan V. (Obor Automechanik - nedokončené dálkové st. nástavby - autoservis - nezaměstnaný - zajímavá práce mimo obor (letišťe))

Autoservis jsem vzal, abych měl praxi a zkušenosti, ale pak se situace změnila. A i kdyby došlo ke změně současného zaměstnání (práce na letišti), nepředpokládám, že bych se vrátil k původní profesi. Pokud bych hledal, tak asi bych jezdil s nákladákem, papíry mám, zkušenosti taky a vzhledem k poptávce na trhu to bych neměl určitě problém. Myslím, že tím, že ty bokovky dělám, takže i kdyby se něco přihodilo na letišti, dokázal bych se o sebe postarat. Jsem schopen skončit a začít dělat někde jinde.

Z vyjádření je také vidět, že pokud už absolvent jednou obor úspěšně změnil a obstál v jiné profesi, vede to patrně k určitému zvýšenému sebevědomí ohledně schopnosti začít případně znovu a v jiném oboru.

4.3 Kariérní postup absolventů

Vztah ke kariéře a kariérnímu postupu, resp. plánování budoucího pracovního uplatnění, byl pro absolventy důležitým tématem. V rámci rozhovorů jsme mapovali faktický postup v zaměstnání a přesuny ke kvalifikovanější nebo zajímavější práci. Rovněž jsme zjišťovali, do jaké míry je kariérní postup pro absolventy v zaměstnání důležitý. Otázky dále směřovaly i k představám týkajících se budoucnosti, toho, jaké strategie absolventi při plánování kariéry volili a co je motivovalo.

V našich rozhovorech většina absolventů uvažovala o své práci z hlediska perspektivy a možnosti postupu na vyšší pozici nebo zajímavější práci v rámci svého zaměstnání. Jednou z používaných strategií byla i snaha o „řízení kariéry“ výběrem firem, které umožní „nabalovat zkušenosti“ a získávat důležitou praxi do životopisu. Úvahy o kariéře a seberealizaci zahrnovali také i úvahy o založení vlastního podnikání, ať už formou OSVČ nebo obchodní společnosti.

Opět uvádíme základní strategie, které se v rámci rozhovorů vyskytly. V realitě se ovšem strategie různě prolínají a vyvíjejí v závislosti na řadě okolností, včetně rodinné situace.

▪ **Snaha vyhnout se nezajímavé práci**

Jednou z důležitých motivací k postupu, případně kariéře, bylo získat zajímavější práci. Příkladem je respondentka, která popsala svoji snahu vyhnout se monotónní nekvalifikované práci na pásu. K úspěchu vedly předchozí pracovní zkušenosti a postupné zvládnání dalších složitějších úkonů, které jí umožnily se z jednotvárné a až příliš jednoduché práce vyvázat.

Paní J. (Pánská krejčí - práce v zakázkové výrobě – nezaměstnanost - práce v pásové výrobě - maturitní obor Asistent pedagoga)

Potom pan M. firmu zrušil a já jsem přešla do firmy P., tam byla obrovská dílna, kde si to lidi předávali na pásu. To se příznám, to jsem obrečela. Na pásu mě to moc nebavilo, tam to jede a sešíváte třeba jen boční švy, pořád dokola... V tom O. se mi pak podařilo nezůstat u jedné práce, naučila jsem se všech 5 prací na pásu, a tak jsem mohla zaskakovat a nedělala jsem jen to jedno... Když zjistili, že mi to jde, tak jsem začala dělat složitější věci, kapsy a tak a to mě bavilo. To byla náhoda, když jsem nastoupila, byla tam jedna paní a já jsem jí říkala, kde jsem pracovala u pana M., a ona řekla, tak to ne, já vám dám něco jiného. Tak jsem dělala kapsáče..., kde jsem uměla všechny operace na pásu... dostala jsem šanci se posunout. Začala jsem dělat víc věcí a měla jsem to pestřejší.

▪ **Řízení budoucí kariéry na základě výběru vhodných firem**

Jako důležitá strategie, a to i vzhledem k pozdějšímu úspěchu, se ukazuje snaha „řídít kariéru“ výběrem vhodných firem, ve kterých se absolvent něco důležitého naučí, co zvýší jeho šance i hodnotu na trhu práce. Součástí této strategie bylo například i zvažování toho, jací kolegové ve firmě působí a zda jsou pro absolventa přínosem a jsou ochotni se podělit o informace, nebo zda se případně jedná o novou, rychle se rozrůstající firmu, na jejímž budování je možné se podílet a dosáhnout tedy i rychlejšího postupu.

Pan P. (Elektronické počítačové systémy - Computer science v Dánsku - IT Univerzity v Dánsku - praxe ve Velké Británii a Kanadě)

V Manchesteru to byla malá agentura, kde nás bylo 5 dohromady, a já jsem byl jedinej, kterej dělal tuhle specializaci, takže jsem se neměl od koho učit. Sám jsem se musel naučit tutoriály a tak dále. Kdežto zkušenost z Kanady byla ta, že to byla velká firma, třeba 70 nás bylo a ta firma rostla a měl jsem kolem sebe třeba 10 kolegů, kteří dělali to samé, co jsem dělal já, ale byli o dost zkušenější nebo seniornější, takže jsem se od nich hrozně moc naučil. Když jsem něco nevěděl, tak to bylo jednodušší, prostě jsem se zeptal. A lidi v Kanadě jsou hrozně přátelští, takže byli ochotni pomoci. Nenechávali si informace pro sebe a byli ochotni je sdílet.

Při hledání 1. praxe jsem si nemohl vybírat a u té druhé firmy jsem měl štěstí. Chtěl jsem jít do firmy, která má nějaké renomé a pak jsem postupně zjišťoval, že jsou tam docela slušní lidé. A to bylo velký plus. Zajímal jsem se o to, kolik tam pracuje lidí, kteří dělají to a to a zajímal jsem se o to, co je to za lidi, našel si jejich profily. Na tom bakaláři ani ne, ale po škole, když jsem hledal práci, tak jsem se vyptával kolegů. A on mi třeba řekl, hele toho znám, ten je dobrej a dělá to a to. V téhle komunitě se lidi znají, když např. hledali za mě v práci někoho, tak můj seniornější kolega, který je známý v té komunitě to prostě napsal na twitter a ozval se mu člověk, který ho zná, ví, co dělá. Než aby to šlo přes nějaký HR.

Pan P. (Elektronické počítačové systémy - Computer science v Dánsku - IT Univerzity v Dánsku - praxe ve Velké Británii a Kanadě). O přesunu z Dánska do ČR:

Nakonec jsem si vybral firmu, ve které jsem teď před 2 týdny začal pracovat. Jedno z nejdůležitějších kritérií bylo, že jsem chtěl firmu, která bude mezinárodní. Tady jsou skvělé firmy český, ale jsem zvyklý na to mezinárodní prostředí, jsem zvyklý bavit se anglicky...,

Pan J. B. (Technické lyceum - VŠ obor Energetika - aktivní účast na rozvoji nové firmy)

V prvním zaměstnání to bylo zajímavý, protože já jsem nakonec dal ještě ve zkušebce výpověď, protože kolega tam přišel s nabídkou jít do nové firmy, nově vzniklé, která měla nějaké větší zahraniční zakázky, tak tam jsem přešel. Tam teda jsem v té firmě, 2,5 roku. Motivací byla zajímavější práce, lepší plat a tak. Takže jsem si polepšil... Je to zatím menší firma a zatím se rozrůstá. Říkal jsem si, že je to utvářející se firma a že tam mám šanci, až se ta firma rozroste, dostat se někam výše. Mohl jsem se podílet i na jejím vzniku. My jsme to tam zaváděli, dělali jsme formuláře, projektový dokumentace... Tohle ve velké firmě neděláte... Je dobrý, když člověk má svoji práci a je tam za ním vidět, co udělal, že má práci, která k něčemu je.

▪ **Přechod ze zaměstnání k podnikání**

Potřeba růstu a lepší práce vedla u některých absolventů k úvahám o založení vlastního podnikání formou OSVČ nebo i obchodní společnosti. Motivací byla zejména snaha získat zajímavější, samostatnější práci, s větší osobní svobodou z hlediska nakládání s časem, ale i větší zodpovědností. Tedy v podstatě přijmout určitou výzvu a naplnit své ambice. Do rozhodování o zahájení podnikání vstupoval někdy o i pocit stagnace a rozčarování v zaměstnání nebo problém se nezaměstnaností.

Pan M. P. (Obor IT - nezaměstnaný - práce mimo obor (produkce kulturních akcí-Rádio-OSVČ)
Z hlediska pozice se to v rádiu neměnilo, tam nebyla možnost žádného kariérního růstu. Tam jsem před několika lety začal cítit, a nevím, jestli to byla vina manažerů, že to vlastně nikam nespěje. V určitém bodě mi to došlo, dost mě to mrzelo, ale pořád to byla stálá práce a stálá výplata. ...čím dál víc mi vadilo, že to nerostlo, po 6 letech jsem neměl víc než na začátku... i jsme si v tom kolektivu říkali, že bychom chtěli někam vypadnout... Já jsem si hledal kariérní postup, ale mimo to rádio, protože v něm prostě nebyl.... Pak to tam skončilo... Po pár měsících na ÚP ... jsem zjistil, že je ta možnost s dotací (na podnikání)...Mám zpracovaný podnikatelský záměr, a jednou z podmínek té žádosti je, že budu mít příslib práce...analýza a průzkum trhu. Samozřejmě jsem to musel doložit, že tu práci opravdu budu mít, že ty firmy budou moji práci odebírat. Naštěstí to pro mě nebylo těžké, jsou to firmy, pro které jsem brigádně dělal, jenom jsem tam přišel a zeptal se, jestli tam ta práce je v nějakém rozumném objemu. Je to jednak řešení nezaměstnanosti a je to něco, co chci dělat, na rozdíl od toho rádia tady je velký potenciál růstu a závisí to navíc na mě. A velmi mě baví ta představa, že nebudu muset každý ráno na budík vstávat. Protože v rádiu jsem byl někdy zbytečně, čekal jsem tam, než se začalo něco dít. Tady v tom modelu někdy vstávám, protože musím a někdy nevstávám, protože nemusím.... Jsem pánem svého času. To mě hrozně vyhovuje, svoboda, volnost. Obavy jestli budou zakázky, jsou určitá neznámá, ale nějak to dopadne... Chtěl bych začít jako OSVČ, ale v budoucnu bych chtěl třeba postavit nahrávací studio, mám ambice, které se pokusím naplnit, jdu do toho s plnou vervou.

▪ **Snaha o postup v souvislosti s rolí „tichého pozorovatele“**

Motivací k podnikání je kromě potřeby větší samostatnosti a autonomie v práci i snaha ukázat, že jde „dělat věci lépe“, tedy vlastní potenciál.

Pan J. B. (Technické lyceum - VŠ obor Energetika - aktivní účast na rozvoji nové firmy)

Ted' přemýšlím o tom, že bychom se mohli s kolegou ještě osamostatnit a založit si živnost nebo vlastní společnost. Ale to je představa asi tak za pár let... možnosti jsou, tak by to chtělo do toho jít. Ono to něco stojí, takže člověk si musí nejdřív něco našetřit, aby měl kapitál do začátku. Protože nějaký ten software, nějaké vybavení, ono to něco stojí, začít jen tak z fleku nejde. To se musí nějak nachystat. Kontakty, aby pak člověk měl nějaký zakázky.

Chtěli bychom v budoucnu založit s.r.o. Člověk se potom může rozhodnout, které zakázky bude dělat, na čem bude pracovat. V té firmě, kde pracují, jsou možnosti něco dělat jinak a líp, ale vedení to nevidí. To je pro mě občas frustrující, někdy je jasné, že něco nemá cenu a vedení to chce řešit za každou cenu. A v tomhle tom, když má člověk vlastní společnost, tak si může říct ty priority, které chce řešit. Tak hlavně tady to, aby byl člověk vlastním pánem.

Motivací pro založení firmy je, že vidím, že by se ty věci daly dělat líp, že ty možnosti tam jsou a bylo by to škoda to nějak nevyužít.

Svoboda a samostatnost je taky motivace... (k podnikání). Když to člověk řeší všechno sám a má to na svých vlastních bedrech, nemusí čekat, jestli mu to někdo schválí nebo neschválí. Člověk si to vlastně rozhoduje sám. Samozřejmě je v tom ale pak i ta odpovědnost. Člověk si musí hledat zakázky a dělat všechno ostatní. Obor je perspektivní a zakázky jsou, ale potřeba jsou nějaký kontakty. A pak už se to akorát rozjede. Když by se do toho šlo, tak už to musí vyjít, musí to být tak nachystaný, aby to bylo úspěšný.

Roli „tichého pozorovatele“ jako motivačního faktoru, kdy si pracovník uvědomuje, nebo se domnívá, že by jinou, kvalifikovanější práci zvládl lépe, uvedla i další respondentka, která na základě těchto úvah uvažuje o dalším, vysokoškolském vzdělávání.

Paní J. (Pánská krejčí - práce v zakázkové výrobě – nezaměstnanost - práce v pásové výrobě - maturitní obor Asistent pedagoga)

Vlastně, když jsem takový ten tichý pozorovatel, tak už toho hodně znám a chtěla bych si to nastavit po svém. Doufám, že kdybych si hledala práci, že by to nebylo tak moc obtížné, protože i jako asistent mám nějakou praxi a seděla jsem v nějaké hodině a ty mustry se sebou nesu.

▪ **Seberealizace a zajímavá práce jako podstatnější faktor než kariéra**

Pro část absolventů nebyla prioritou kariéra ve smyslu postupu na důležité nebo dobře placené pozice, ale především seberealizace a možnost zajímavé práce, která absolventa uspokojuje.

Paní B. (Doprava a cestovní ruch - učitelství obor Historie – němčina – kurz muzejní pedagogiky a propedeutiky)

V práci je pro mě nejdůležitější seberealizace. Seberealizace je naprosto na vrcholu pyramidy. Kariéra nebo možnost postupu mě moc nezajímá, chci dělat, co mě baví, chtěla bych tam zůstat, pokud to půjde, možná bych mohla v budoucnu kariéru postoupit, ale že bych nějak cíleně šplhala směrem vzhůru, to prostě neřeším.

Pan V. (Obor Automechanik - nedokončené dálkové st. nástavby - autoservis - nezaměstnaný - zajímavá práce mimo obor (letišťe))

V práci na letišti se mi nejvíc líbí pracovní prostředí, ty letadla, je to prostě něco jiného. Je to hodně zajímavý a baví mě to...Důležité je pro mě, že jsem schopen se o sebe postarat, že si můžu směny plánovat, když potřebuju volno, tak si ho můžu vzít. Mám ještě i další pracovní aktivity. Občas jezdím nákladákem nebo mám přivýdělek na stavbě. Současné zaměstnání mi připadá perspektivní, myslím si, že je to velká firma, stabilní. Ale o postupu neuvažuju, tyto možnosti tam nejsou. Kariéru pro mě není moc důležitéj, nechci zakrňt na nějaké pozici, ale práce mě baví. Spíš řeším peníze, aby to nestagnovalo a byl tam nějaký růst.

▪ **Snaha o skloubení práce a rodiny**

Ačkoli pro dotazované absolventy byl profesní, případně kariéru postup důležitý, často zdůrazňovali i potřebu skloubit práci s osobním životem. V případě žen docházelo v tomto smyslu jak ke změnám profese, tak i k posunům v oborovém zaměření. Potřebu souladu práce a rodiny, i za cenu možného zpomalení kariéru postupu, ovšem uváděli i muži.

Pan P. (Elektronické počítačové systémy - Computer science v Dánsku - IT Univerzity v Dánsku - praxe ve Velké Británii a Kanadě)

Jedním z důvodů, proč jsem se vrátil do Čech, je řešení soukromého života. Kdybych zůstal v Dánsku, tak vím, že po kariéru stránce by to bylo asi rychlejší, ale jeden z důvodů, proč jsem se vrátil, byla rodina a zázemí. Je to pro mě důležitý, nejsem kariérista, že bych přehlížel všechny ostatní aspekty života a to mě vedlo k tomu, že jsem se koneckonců přestěhoval. Chtěl jsem sloučit to nejlepší ze zahraničí s tím, že budu v Čechách, kde budu mít blízko k rodině a ke kultuře.

Ve vztahu k rodině se objevila u mužů i žen potřeba finančního zabezpečení rodiny, ve smyslu získání takového zaměstnání, které jim umožní uživit rodinu.

Pan M. P. (Obor IT - nezaměstnaný - práce mimo obor (produkce kulturních akcí-Rádio-OSVČ))

Díky tomu, jak tam ta výplata byla malá, tak jsem dost dlouho bydlel u rodičů, protože když jsem si spočítal, kolik by mi zbylo, kdybych platil nájem, tak to byla málo, to by nebyl plnohodnotnej život... Ted' mám už svoji rodinu.

Paní H. (Hotelnictví a turismus - Jazykové studium němčiny - VŠ Cestovní ruch – předčasně ukončeno – dálkové studium překladatelství)

Zatím mám před sebou ještě několik let na mateřské dovolené, mám druhé malé miminko, takže další práci neřeším. Až budu řešit práci, prioritou bude pracovní doba a vzdálenost, a doufám, že se mi povede najít práci v oboru. Kariéru jsem před mateřskou neřešila, měla jsem představu, že si tam udělám pozici a budu se mít kam vrátit, a že až se po mateřské vrátím, že se do toho obuju.

4.4 Nezaměstnanost

Dotazovaní absolventi vstupovali na trh práce v roce 2009, tedy v období ekonomické krize, a řada z nich prošla zkušeností s kratším nebo i delším obdobím nezaměstnanosti. V rámci rozhovorů jsme se ptali jak na faktický průběh a délku nezaměstnanosti, tak i na strategie hledání zaměstnání, na motivaci a rovněž i reflexi toho, jak toto období vnímali a co jim pomohlo situaci vyřešit.

Absolventi v rámci sledovaného vzorku se s nezaměstnaností potýkali bezprostředně po střední škole, kdy se jim po studiu nebo vyučení nepodařilo najít vhodnou práci v oboru a získání práce mimo obor bylo rovněž obtížné, tak i později v důsledku krachu firem.

Riziko nezaměstnanosti vyplývalo, podle názoru absolventů, zejména ze samotné ekonomické krize a nedostatku praxe, kdy firmy neměly prostor pro přijímání pracovníků, které by musel někdo zaučovat nebo na ně dohlížet, a kdy naopak redukovali počty zaměstnanců na nezbytné minimum.

Pan V. (Obor Automechanik - nedokončené dálkové st. nástavby - autoservis - nezaměstnaný - zajímavá práce mimo obor (letišťe))

Nějakou dobu jsem pak byl bez práce, nemohl jsem na nic narazit... Když už někdo hledal, tak jsem nesplňoval jeho předpoklady o praxi, samostatnosti a podobně... Hledal jsem aspoň menší výpomoc a přívídělek a pak jsem narazil na někoho, komu jsem se hodil jako automechanik. To byla taková spíš náhoda... I když aktivně jsem objížděl různé firmy, nechával jsem životopisy, v podstatě úplně všude, kde byla nějaká fabrika,... Rodina, pokud něco věděli, tak mi dali nějaký tip... Problém s nezaměstnaností byl hlavně z hlediska absolventa, že zaměstnavatelé chtěli hlavně praxi. Aby tam nemusel být člověk, který by se mu věnoval a mohl pracovat rovnou a dělat samostatně a byl výdělečný. To byl hlavní kámen úrazu, najít někoho, kdo si vás zapracuje.

Důvod nezaměstnanosti vyplýval, podle názoru jednoho z dotázaných, například i z momentálního nesouladu na trhu práce a přebytku absolventů v konkrétním oboru.

Pan M. P. (Obor IT - nezaměstnaný - práce mimo obor (produkce kulturních akcí-Rádio-OSVČ))
Po SŠ jsem byl rok na pracáku. VIT jsem si nedokázal najít práci, nevím, čím to je. Trošku si myslím, že jsem zaspal, že kdybych na tenhle obor šel o pět let dřív, že bych se uživil jako ajťák. Ale když jsem skončil, tak nás ajťáků bylo už všude plno. Tisíc ajťáků na jednu pozici. Tak jsem se dostal k téhle hudební produkci...

Jindy se absolventům po skončení střední školy podařilo na trhu práce uchytit, ale firma později zkrachovala nebo ukončila činnost. Absolventi se přitom setkávali jak s férovým přístupem zaměstnavatele, tak i s velmi problematickými zkušenostmi.

Paní J. (Pánská krejčí - práce v zakázkové výrobě – nezaměstnanost - práce v pásové výrobě - maturitní obor Asistent pedagoga)

...nejdřív nás bylo 6, pak 20, nakonec jsme zůstaly jenom 2. Pan M. měl jen zakázkovou výrobu, hodně klienty z bank... Jenže pak měl i vážné zdravotní problémy a to byl asi ten důvod, proč nechtěl pokračovat, i když už jsme byly jen dvě... Zrušil to a řekl, že není schopný to utáhnout... Na druhé straně pan M. nám to řekl dopředu, asi půl roku, řádná výpovědní lhůta, férový přístup... peníze neměl, tak nám odstoupné splácel asi rok. Když to skončilo, tak jsem se registrovala na ÚP asi na měsíc, ale zároveň už jsem nahlásila, že budu mít od příštího měsíce práci.

Objevil se i případ, kdy se absolventi bez práce stali obětí „podnikatele“, který využil jeho nepříznivé situace a nutil ho k práci bez smlouvy v šedé zóně. Svůj podíl na tom měla zřejmě i samotná ekonomická krize, která tyto negativní jevy ještě posílila.

Pan V. (Obor Automechanik - nedokončené dálkové st. nástavby - autoservis - nezaměstnaný - zajímavá práce mimo obor (letišťe)). Vyjádření k práci v autoservisu:

...Tam mě vzal, nedělalo mu problém, že tu praxi nemám, řekl, že by si mě zaučil. No ale z borce se pak... on, že si mě vyzkouší nejprve a pak teprve, že napíšeme smlouvu. Já jsem neměl nějak možnosti něco mu na to říct, cokoli na to říct, prostě chtěl jsem pracovat a už jsem práci potřeboval, tak jsem tam nastoupil a vydržel jsem tam nějakých 5 měsíců, ale odešel jsem odtamtud, protože jsem nedostával peníze. A navíc to bylo bez smlouvy. Sliboval, sliboval. Uběhl měsíc, no a pak už to začalo jít všechno z kopce. Měl problémy platit a říkal, že lidi neplatí jemu. Měl problémy a asi si myslel, že já jsem rád, že jsem rád, ale byli tam i další, kterým neplatil.

Strategií dotazovaných bylo intenzivní hledání a oslovování firem a institucí, zpravidla v řádu desítek až stovek firem, které nějakým způsobem kontaktovali. Rovněž se snažili osobně obcházet firmy, hledali prostřednictvím kamarádů a známých a snažili se získat alespoň částečný nebo přechodný úvazek, který by umožnil se na trhu práce „zachytit drápkem“ a rovněž snížit finanční tíseň. Problém nezaměstnanosti absolventi vnímali především v nedostatku praxe, který je na trhu práce znevýhodňoval, kdy si v situaci krize firmy nemohly dovolit přijímat pracovníky, na které by musel někdo dohlížet a zapracovávat je. Strategií

absolventů tedy bylo získat v podstatě jakoukoli praxi, která by jejich situaci na trhu práce zlepšila, a to jak ve smyslu získání znalostí a dovedností, tak i ve smyslu možnosti „napsat si něco do životopisu“. Práci hledali zpravidla jak v oboru, tak i v příbuzných oborech nebo jiných oborech, o kterých si mysleli, že by v nich měli šanci uspět.

Zkušenost s nezaměstnaností byla pro respondenty poměrně frustrující. Většina respondentů se registrovala na úřadu práce, ovšem práci si hledali spíše sami nebo s pomocí rodiny a známých, což se jim také nakonec podařilo.

Pan V. (Obor Automechanik - nedokončené dálkové st. nástavby - autoservis - nezaměstnaný - zajímavá práce mimo obor (letišťe))

Místo jsem si pak našel sám ne přes úřad práce. Sehnal jsem si tu práci, ani ne na základě nějakého inzerátu, vyloženě tak... Vyloženě, že jsem chodil a ptal jsem se, jestli...tenkrát top jsem sehnal, protože to bylo na podzim, protože jsem měl zkušenosti s pneuservisem, tak jsem obcházel autoservisy, jestli nepotřebují třeba výpomoc, protože se mělo přezouvat zase na zimu, říkal jsem no, já to umím, že bych si aspoň přivydělal, no a ten jeden říkal, že hledá automechanika.

Někteří se, v případě, že neměli nárok na podporu, na ÚP ani neregistrovali a registraci na ÚP vnímali spíše jako příliš administrativně náročnou a zdržující.

Paní S. (Pedag. lyceum - FF obor Čeština - dějepis - přerušení studia - práce mimo obor - komb. magist. st. na jiné univerzitě - Muzejní pedagogika)

Zaměstnání jsem si hledala různě. To druhé zaměření na magistru byla muzejní pedagogika, takže jsem si hledala brigády i v muzeu. Hlavně jsem aktivně rozesílala životopisy, na školy, muzea, zkoušela jsem i science centrum, potom jsem zkoušela i třeba různé administrativní místa. Různě. Většinou jsem se snažila hlavně v tom školství. Byla jsem hodně aktivní, ty místa se špatně hledala, já jsem těch základek oslovila třeba 50, 60. Hlavní motivací bylo to, že jsem byla bez financí. Hledala jsem cokoli, třeba i na nějaký částečný úvazek, to mi bylo v podstatě jedno. Na ÚP jsem se neregistrovala, protože jsem neměla nárok na žádnou podporu. Bylo pro mě zbytečné ztrácet čas běháním po úřadech a snažila jsem se hledat práci sama, stejně v tom našem oboru to není přes ÚP nějaké lepší.

Hlavní motivací pro získání zaměstnání byla finanční situace, ale často i pocit frustrace, a to i v souvislosti s nutností registrovat se na úřadu práce a s plněním dlouhé řady opakujících se administrativních povinností a opakovaných návštěv úřadu, které dotazovaní vnímali poměrně negativně. Zejména pak ve spojitosti s tím, že možnosti ÚP sehnat jim skutečně zaměstnání v období vrcholící ekonomické krize hodnotili velmi skepticky.

Paní B. (Doprava a cestovní ruch - učitelství obor Historie – němčina – kurz muzejní pedagogiky a propedeutiky)

To bylo takové období, kdy jsem neměla stálý úvazek ani úvazek vyšší než poloviční, takže jsem musela být na úřadu práce, to trvalo zhruba 4 měsíce. To jsem se snažila to dohnat různými brigádami a smlouvami o dílo. Největší motivací k tomu, aby člověk našel práci, je to, že musí být na úřadu práce. Pro mě to byla opravdu tvrdá škola. Já mám úřad práce daleko, dojíždět tam, to bylo opravdu peklo. Navíc veškerý výsledek byl, že během 2-3 minut mi paní řekla, že pro mě prostě žádnou práci nemá a že tam mám za nějakou dobu přijít zase, aby mi řekla úplně to samé. Ve výsledku já jsem měla lepší přehled o nabídce práce než paní na úřadu práce. Třeba co se týkalo mé profese. Spíš mi to přišlo, že paní si chce popovídat, co jsem zase našla já nového a co ona tam v systému ještě nemá. To pro mě bylo naprosto frustrující a ubíjející. Takže jsem se nakonec nechala přepsat na jiný úřad práce, který jsem měla blíž. Ale i tam člověk čekal velice dlouhou dobu a pak řekl, kde teda byl. Přišlo mi to naprosto zbytečné, buzerace člověka, dokládání jakéhokoli výdělku, 50 korun, které člověk mohl někde vydělat, tak se musely doložit. Navíc všechna ta omezení, co si člověk může vydělat, co není uznatelné...já jsem si musela pak platit zvlášť sociální a zdravotní. Byly s tím obrovské tlaky. Několikrát jsem dostala špatné informace, které se neshodovaly s postojem pojišťovny. Takže je to velmi dobrá motivace pro to vzít jakoukoli práci, jakýkoli obor. Mně už to pak bylo úplně jedno, byla jsem ochotná vzít cokoli, abych se s nimi nemusela každý měsíc dohadovat, jestli je ten výkaz takto dobře nebo jestli tam sedí nějaká jiná paní, která si myslí, že má být razítko na jiné straně, což se mi opravdu stalo. Stresující tedy bylo být na úřadě práce a finančně to byl výsměch. Spojoval se vlastně stres z toho, že člověk nemá stálou práci a k tomu stres z tohoto přístupu a buzerace člověka jako takového. Kvůli naprostým nesmyslům.

Zánik zaměstnání a vznik nezaměstnanosti ovšem nebyl pro všechny vždy jen negativní zkušeností. Situace nezaměstnanosti absolventy vedla ke zvažování možností, včetně změny oboru nebo zahájení podnikání; někteří z dotázaných ji vyhodnotili jako určitou šanci ke změně, kterou následně skutečně zrealizovali. Jednalo se například o využití období nezaměstnanosti ke studiu, ke změně oboru, který se nakonec ukázal jako atraktivní, nebo k zahájení podnikání. Přitom bez této „mezery“ nebo „donucení“ by se absolventi k této obměně patrně neodhodlali.

Paní J. (Pánská krejčí - práce v zakázkové výrobě – nezaměstnanost - práce v pásové výrobě - maturitní obor Asistent pedagoga)

Pak jsem se vdala, otěhotněla jsem a šla na mateřskou. V té době ten O. zkrachoval. Mě tam ale pořád běžela mateřská. Na mateřské jsem pak začala mít strach, že bych se tam musela vrátit, vstávat s dítětem ve 4, to je dost šibeniční. Pak, když už bylo jasné, že to tam skončí, tak mamka měla kolegyni, která jí říkala, že nastoupila do 1. ročníku na asistenta pedagoga, a že je to strašně lehké a že neví, čeho se bojím. Ať udělám přijímačky a přihlásím se a že to bude super a že bych konečně dělala svoji vysněnou práci.

Mamka mi říkala, že i s tím dítětem to bude jednodušší ve školství, koukej, máš 2 měsíce prázdnin, ..., říkala, zase se budeš hrbít u šití.

Ten obor byl pro romské spoluobčany... Byl to pětiletý obor. Ke konci už jsem toho měla plný zuby, už mě to nebavilo, ..., odpoledne od 12.30 do večera. Pomáhala mi manželova maminka, která hlídala malou.

Pan M. P. (Obor IT - nezaměstnaný - práce mimo obor (produkce kulturních akcí-Rádio-OSVČ)

Ty přivýdělký byly už v oboru produkce, audio, ve kterém jsem byl nedobrovolně. Vlastně dobrovolně, situace mě vedla za ručičku, že jsem skončil v audio-video. Dostal jsem se k tomu přes nějaký známý, od kamarádů, kteří chodili na Hamr na střední školu, tam měli nějakou elektriku. Nevím, jak se k tomu dostali oni, asi se potkali v hospodě. Tak jsem postupně vplul do nové profese, nejdřív jsem to měl jako brigádu, postupně jsem se to učil, začínal jsem tomu rozumět, až mě to nakonec dostalo do toho rádia. Nebylo jednoduché se to naučit, ale dalo se to. Když vás něco zajímá, je to vždycky jednodušší než, když vás to nezajímá. Zajímavé pro mě bylo, že jsem se dostal na místa, kam bych se jinak nedostal. Jednou jsme třeba zvučili Karla Gotta, nebo jsme byli ve Varech v nějakém drahém hotelu, kde se dělala akce vyhlášení nejlepších sportovců. Takže jsem neměl problém se v tom rozvíjet.

Nakonec mi to začalo vyhovovat, nakonec i kolektiv tam byl dobrý, peníze taky.

Pan M. P. (Obor IT - nezaměstnaný - práce mimo obor (produkce kulturních akcí-Rádio-OSVČ)

Po pár měsících na ÚP jsem nějakou dobu žil z odstupného, pak jsem požádal o podporu, 6 měsíců. Někdo na tom je celej život, ale to bych nechtěl, tam jsem zjistil, že je ta možnost s tou dotací, ... Dohromady žádám o 60 tisíc, abych mohl vyrábět reportáže...Mám zpracovaný podnikatelský zájem, a jednou z podmínek té žádosti je, že budu mít příslib práce, analýzu a průzkum trhu. Samozřejmě jsem to musel doložit, že tu práci opravdu budu mít, že ty firmy budou moji práci odebírat. Naštěstí to pro mě nebylo těžké, jsou to firmy, pro které jsem brigádně dělal, jenom jsem tam přišel a zeptal se, jestli tam ta práce je v nějakém rozumném objemu.

Absolventi tedy kombinovali všechny dostupné způsoby hledání zaměstnání přes úřad práce k osobnímu obcházení firem, rozesílání nabídek, odpovídání na inzeráty a rovněž i s pomocí sociálních sítí rodičů, příbuzných i známých. Na druhé straně žádný z našich dotazovaných nezvažoval přestěhování za prací. Důvodem byly silné vazby k rodině nebo i to, že absolvent již žil ve větším městě, kde v principu existovaly relativně dobré možnosti získat zaměstnání. Určitou záchrannou sítí absolventům poskytla v době nezaměstnanosti rodina a rovněž alespoň přechodné přivýdělký.

Pan V. (Obor Automechanik - nedokončené dálkové st. nástavby - autoservis - nezaměstnaný - zajímavá práce mimo obor (letišťe)

O přestěhování jsem neuvažoval, protože žiju v Brně, takže mi to přijde takový, že je to město a jsou tu příležitosti. A co se týká práce v jiném oboru, dával jsem životopisy různě do fabrik, i mimo obor, s tím jsem neměl problém...

Pan M. P. (Obor IT - nezaměstnaný - práce mimo obor (produkce kulturních akcí-Rádio-OSVČ)

O přestěhování jsem nepřemýšlel, protože jsem ještě nebyl v koncích, ještě mi neteklo do bot, nechtělo se mi od rodiny, od lidí. Pohrával jsem si spíš s myšlenkou, že bych se podíval do světa, ale dneska už mám rodinu, tak to jediné, když padne sportka. Rodina mi v době nezaměstnanosti pomáhala, pobýval jsem normálně u rodičů...Neteklo mi do bot. Já jsem chodil na brigády, podporu jsem nepobíral žádnou, na to nebyl nárok, a ty brigády člověku trochu pomohly fungovat.

5. Závěry a shrnutí

Závěrem je možné konstatovat, že dotazovaní absolventi v průběhu své vzdělávací a profesní dráhy kombinovali řadu přístupů a strategií, a to jak při výběru školy a oboru, tak i při vstupu na trh práce. V rámci shrnutí uvádíme nejdůležitější zjištění, která se vztahují ke klíčovým bodům na jejich vzdělávací i profesní cestě.

▪ **Jak vzniká zájem žáků o obor a představa o profesi?**

V rámci rozhovorů se zájem o obor utvářel často již v dětství, navazoval na nějaký koníček, např. zájem o auta, o počítače nebo techniku, cestování, péči o děti, ... a podobně. Rovněž byl ovlivněn vykonáváním profese v rámci rodiny nebo širšího okolí nebo setkáním s lidmi z profese, kdy se žák identifikoval s představou, kým by se chtěl stát. Vliv na vytváření zájmu o obor měla i obecná atraktivita oboru nebo setkání s podnikáním v oboru a další.

▪ **Strategie žáků při výběru oboru**

V rámci realizovaných rozhovorů byla identifikována **široká škála strategií, které žáci při rozhodování o volbě školy a oboru používají**. K těm nejpodstatnějším patří:

- **Volba „srdcem“** spojená s výrazným zájmem o obor a často i výběrem kvalitní školy, někdy i v rámci celé ČR.
- **„Volba jako výzva“** - vědomá volba náročného oboru nebo kvalitní školy. Jedná se o volbu podle zájmu, která je často v rozporu s doporučením ze ZŠ nebo s horším prospěchem. Následné vzdělávací nebo profesní dráhy ovšem ukazují, že výrazný zájem o obor může být pro úspěch rozhodující.
- **Volba „na jistotu“** - často představuje volbu mezi odborným vzděláním a gymnáziem, kdy si žák raději volí odborné vzdělání jako jistější variantu, která mu zajistí dosažení kvalifikace bez nutnosti pokračovat v terciárním vzdělávání. Poměrně často se jedná také o výběr méně náročného oboru v rámci odborného vzdělávání, např. z hlediska matematiky.
- **Volba „náhradní varianty“** - volba oboru, který žák původně studovat nechtěl.
- **Výběr všeobecného vzdělání** (gymnázia, případně lycea) z důvodu snahy zachovat „širší manévrovací prostor“.

Kromě těchto základních strategií rozhodování žáků zahrnovalo zpravidla i další aspekty, jako je výběr podle kvality školy, referencí, možnosti uplatnění na trhu práce, dostupnosti školy, případně bydlení na internátu.

▪ **Role rodičů a širšího okolí**

Významnou roli při výběru školy i oboru hráli rodiče nebo širší okolí. V rámci rozhovorů jsme identifikovali několik typů postojů a strategií rodičů:

- **Strategie přímého ovlivňování a přesvědčování**, kdy rodiče cíleně vedli žáka k volbě určitého oboru nebo školy.
- **Strategie monitorování**, kdy rodiče sledovali, zda si žák vybral podle jejich kritérií (např. obor s maturitou) a dál už do rozhodování nezasahovali.
- **Strategie nezasahování**, kdy rodiče byli rádi, že je dítě schopné si vybrat samo a do rozhodování nevstupovali
- **„Tichá“ podpora a pomoc při získávání informací**, kdy rodiče s dítětem aktivně navštěvovali školy a pomáhali mu v získávání informací, ale jinak do výběru nevstupovali.
- **Vliv rodinné tradice nebo vzoru**

▪ **Faktory ovlivňující spokojenost, resp. nespokojenost se střední školou a oborem**

Obecně většina respondentů byla se školou spíše spokojena. Míru spokojenosti pozitivně ovlivňovala řada faktorů, zejména to, zda výuka nebo alespoň její významná část žáka zajímala. Podstatná pro spokojenost byla i smysluplnost a využitelnost získaných poznatků, ať už v dalším studiu na VŠ nebo v zaměstnání. Atraktivitu výuky výrazně zvyšovala široce pojatá výuka, kde si každý mohl najít „něco pro sebe“, dále provázanost s praxí, stáže a soutěže, zejména v zahraničí, možnost komunikace s různými firmami nebo organizacemi. Podstatná byla i kvalita výuky, včetně jazykové a obecně připravenost pro práci i studium na VŠ.

Pro absolventy byla velmi podstatná i **dobrá úroveň povinné praxe**. Pozitivně absolventi hodnotili zejména situaci, kdy jim v rámci praxe bylo umožněno vykonávat plně kvalifikovanou práci a přirozeně vplout do pracovního procesu. Důležitá byla vstřícnost pracovníků firmy, ochota žáky zaučit a nechat je, aby si práci přímo vyzkoušeli, včetně přímého kontaktu se zákazníky. Výhody praxe absolventi spatřovali nejen v získání vyšší odbornosti, ale i v celkovém pracovním rozvoji a vytvoření si představy o fungování firem. Jako jeden z námětů uváděli potřebu realizace různorodé praxe ve větších i menších firmách, aby měli možnost zjistit, „jak to kde funguje“, a rovněž potřebu si „věci přímo osahat“, např. samostatně rozebrat auto a podobně.

Naopak jako hlavní příčinu nespokojenosti se střední školou dotazovaní uváděli **nezáživnou a neatraktivní výuku, malé propojení s praxí a nemožnost si něco „přímo osahat“, jinými slovy výuku založenou převážně na předávání teoretických poznatků**. Absolventi se z tohoto hlediska necítili být dobře připraveni pro praxi a nedostatečné praktické dovednosti a znalosti vnímali jako handicap, který, zejména v době ekonomické krize, prohluboval jejich znevýhodnění na trhu práce. **Uváděna byla i větší potřeba výuky v projektech, důraz na týmovou spolupráci a prezentace. Významné připomínky se týkaly klasické výuky angličtiny a jejího malého propojení s odbornými předměty.**

▪ **Studium na VŠ**

Podobně jako u volby střední školy, i motivace k volbě vysoké školy měla poměrně komplexní charakter. Na základě rozhovorů jsme opět identifikovali několik základních strategií při rozhodování, které se opět vzájemně prolínaly.

- **Snaha prohloubit kvalifikaci a získat vyšší vzdělání v daném oboru** (spojená převážně s pokračováním ve stejném oboru)
- **Rozšiřování „vzdělanostního portfolia“** (spojená s volbou příbuzného nebo jiného oboru nebo např. jazykového vzdělávání)
- **Volba na jistotu** – podobně jako u volby střední školy absolventi zvažovali náročnost univerzity, šance na přijetí a na základě referencí často i konkrétní nároky v jednotlivých předmětech, např. v matematice.
- **Volba dálkové/ kombinované formy studia** – souvisela poměrně často s předchozím přerušením nebo prodloužením vzdělávací dráhy, kdy studenti již potřebovali získat ekonomickou nezávislost nebo pro ně bylo nevýhodné opustit již započatou pracovní dráhu.
- **Hledání vzdělávacích cest vhodných pro výkon profese nebo pracovní pozice** (spojené s představou práce nebo pozice, např. v prestižní firmě, zajímavé práce a podobně a hledání vhodného vzdělání, které povede k naplnění tohoto cíle.
- **Volba podle kvality, pověsti, náročnosti nebo sídla univerzity**

Hodnocení VŠ

I při převážně pozitivním hodnocení studia na vysoké škole byla jako slabé místo výuky uváděna nedostatečná znalost administrativy, konkrétních praktických postupů při práci, účetních programů, norem, výkazů a podobně. V některých případech byla výuka hodnocena jako nekvalitní, příliš obecná a neodpovídající požadavkům praxe. Na druhou stranu, kromě kritických hlasů na adresu univerzit, se v rámci rozhovorů objevil názor, že úroveň vzdělání, kterou žák nebo student získá, závisí i na přístupu samotného žáka, zda čas ke studiu

a nabízené možnosti, včetně např. možnosti studovat v zahraničí nebo absolvovat stáže dostatečně využije.

▪ **Kombinace práce a studia**

Všichni dotazovaní absolventi začali vyvíjet ekonomickou aktivitu již v průběhu studia na střední, případně vysoké škole. Výsledky analýzy tak potvrdily trend vzájemného prolínání a ovlivňování práce a studia, a to jak v pozitivním, tak i v negativním smyslu. Na jednu stranu pracovní aktivita v průběhu studia představovala obohacení z hlediska zkušeností, znalostí, získání pracovních návyků a představy o fungování různých firem a byla absolventy považována za zcela nezbytnou a stěžejní pro získání praxe a rovněž i navázání pracovních kontaktů, které řada z nich skutečně po ukončení školy využila. Na druhé straně vedla pracovní aktivita v některých případech k tomu, že studentům nezbylo dost času a energie na vlastní studium, což vedlo k prodloužení nebo přerušení studia.

Rozhovory s absolventy potvrdily současný trend, kdy přechod na trh práce už není jednorázovou záležitostí, ale spíš postupným vplouváním ze školy do pracovního procesu. V průběhu střední školy převažovala práce mimo studovaný obor nebo na nekvalifikovaných pozicích, kdy se projevovala finanční motivace a potřeba přivýdělku. Významnou výhodou práce při studiu, a to i v případě nekvalifikovaných pozic, byla možnost vyzkoušet si práci v různých oborech, malých i velkých firmách, zjistit, jak to kde „funguje“. **Zdůrazňován byl i přínos různorodosti pracovních zkušeností.**

Později ve vyšších ročnících středních škol a na vysokých školách již studenti pracovali blíže oboru a získávali tak potřebnou praxi. V podstatě tak už v rámci brigád a práce na částečný úvazek docházelo k jakémusi kariéernímu postupu, **od méně kvalifikovaných prací až k pracím, které vyžadovaly odborné znalosti.** Někteří z dotazovaných se snažili už během studia získat brigády, které by je „někam posunuly“ a pomohly jim získat kontakty pro pozdější uplatnění na trhu práce. V řadě případů se také skutečně původní brigáda na částečný nebo přechodný úvazek změnila na zaměstnání na hlavní pracovní poměr.

Přínosná byla také situace, kdy se studentům podařilo propojit pracovní aktivitu ve firmě s bakalářskou nebo diplomovou prací, případně dosáhnout určité synergie, kdy to, co se student učil, měl možnost si zároveň hned vyzkoušet přímo v praxi.

▪ **Hledání a získání zaměstnání**

Při hledání prvního zaměstnání bylo pro absolventy, vzhledem k probíhající ekonomické krizi, často důležité, aby vůbec nějakou práci získali. Faktory, které zvyšovaly šance na získání zaměstnání, byly zejména brigády při studiu a předchozí praxe hlavně v oboru a rovněž vhodné kontakty. Podstatnou roli sehrála i vlastní aktivita a postoj k práci. V rámci rozhovorů byla opět identifikována celá řada přístupů a strategií k získání prvního zaměstnání:

- **Přijetí práce, která bude základem pro profesní růst**
- **Přijetí dočasného nebo neperspektivního zaměstnání, jako investice do budoucnosti**
- **Získání zaměstnání na základě předchozí brigády nebo práce na částečný úvazek**
- **Získání zaměstnání na základě spolupráce při zpracování bakalářské nebo diplomové práce**
- **Získání zaměstnání s využitím existujících nástrojů podpory pro získání zaměstnání, dotace ÚP a podobně**

▪ **Průběh a hodnocení zaměstnání**

K faktorům, které zvyšovaly spokojenost absolventů v zaměstnání a podpořily setrvání v něm, patří především **zajímavá, tvůrčí a nestereotypní práce**, která je přínosem pro osobnostní rozvoj i růst profesních znalostí a kompetencí, a vytváří dobrý základ pro kariéerní postup. V této souvislosti absolventi považovali za velkou přednost a zároveň i důležitou podmínku vlastního budoucího úspěchu, mít v zaměstnání „kouče“ nebo „mentora“, **od kterého by se mohli**

učit, ať už ve smyslu formálně přiděleného pracovníka nebo kolegy či šéfa, který je ochoten se podělit o své „know-how“. Podstatná byla dále **atraktivita práce a prostředí, práce v prestižní firmě, v mezinárodním prostředí nebo možnost dostat se do kontaktu se zajímavými lidmi. K pozitivnímu hodnocení zaměstnání přispívaly i dobré a přínosné pracovní vztahy, flexibilní pracovní doba a jistota zaměstnání.**

K faktorům, které naopak vedly k nespokojenosti, případně změně zaměstnání, patřily neodpovídající náplň práce, nízké nebo neadekvátní finanční ohodnocení, nemožnost kariéry a růstu, nezáživná, manuální práce s malou možností ovlivnit výsledek práce, vztahy a spory na pracovišti, boj o postavení, nejasnosti v kompetencích.

▪ **Změny a přerušení na vzdělávací a profesní dráze**

Jedním z důležitých témat, která vyvstávají ve vztahu k uplatnění absolventů na trhu práce, je otázka, zda se absolventi uplatňují ve vystudovaném oboru nebo odchází za prací mimo svůj obor. V rámci našich rozhovorů většina absolventů zažila na své vzdělávací a profesní dráze řadu změn; přerušení studia, krátké odbočky mimo obor nebo i definitivní odchody do jiné profese.

Z rozhovorů vyplynulo, že v **případě přerušení vzdělávací dráhy a zahájení pracovní činnosti na plný úvazek roste riziko, že absolventa pracovní prostředí „vtáhne“ a do původního vzdělávání se již nevrátí.** Pokud se absolvent setká v tomto období s jinou, atraktivní profesí, může dojít ke ztrátě zájmu o původní profesi. Odchod mimo profesi souvisí i se skutečností, že vzdělávací a profesní dráha je vnímána jako „příběh“. V případě, že okolnosti dovedou absolventa do jiného oboru, kam investoval čas i energii, eventuálně dosáhl kariéřního vzestupu, návrat do původního vzdělávání nebo k profesi se stává nelogickým krokem, spojeným se ztrátou již investovaných nákladů. V některých případech pak absolventi pokračovali s odstupem času v jiném oboru, který souvisel s novou profesí.

Přerušení nebo prodlužování doby studia na vysoké škole je také faktorem, který vede k přechodu do kombinovaného studia, v situaci, kdy potřebují získat ekonomickou nezávislost nebo již zahájili pracovní dráhu, kterou nechtějí opustit.

▪ **Změny profese**

Změny profese po ukončení studia probíhaly u našich respondentů jak řízeně, tedy tak, že absolvent o změnu oboru usiloval nebo náhodně, kdy byl k novému oboru v podstatě „dotažen“. Při „řízené změně profese“ jsme v rámci rozhovorů identifikovali dvě základní strategie. **Jednou z nich byla snaha nejprve získat práci v novém oboru, „zaháčekovat se“ a následně si požadovanou kvalifikaci doplnit. Tato možnost závisela na vstřícnosti zaměstnavatele i ochotě absolventa se dál vzdělávat a rovněž alespoň přibližné blízkosti oboru.**

Druhá strategie spočívala v tom, že absolvent se nejprve snažil získat vzdělání v jiném oboru a následně si v něm našel místo. Tato situace častěji souvisela se vznikem „mezery“ v profesní dráze, např. z důvodu mateřské dovolené nebo nezaměstnanosti. Rovněž byla spojena i nutností splnit formálními požadavky na výkon daného zaměstnání.

Kromě těchto řízených způsobů změny oboru, absolventi měnili profesi i vlivem vnějších okolností, zejména v situaci, kdy po škole nemohli najít zaměstnání v oboru, po krachu firmy a podobně. V těchto situacích absolventi často vzali prostě to, co se zrovna nabízelo, včetně různých brigád a přivýdělků mimo obor. V některých případech se pak brigáda v jiném oboru stala odbočkou na cestě k trvalé změně profese nebo zahájení kariéry ve zcela odlišném oboru.

▪ **Kariéřní postup absolventů**

Vztah ke kariéře a kariéřnímu postupu, resp. plánování budoucího pracovního uplatnění byl pro absolventy důležitým tématem. V našich rozhovorech většina absolventů uvažovala o své práci z hlediska perspektivy a možnosti postupu na vyšší pozici nebo zajímavější práci v rámci svého zaměstnání. Jednou z používaných strategií byla i snaha o „řízení kariéry“ výběrem firem, které by jim umožnily „nabalovat zkušenosti“ a získávat důležitou praxi do životopisu. Součástí této strategie bylo například i zvažování toho, jací kolegové ve firmě působí, zda jsou pro absolventa přínosem, zda jsou ochotni se podělit o informace, zda se jedná o novou, rychle

se rozrůstající firmu a podobně. Potřeba růstu a lepší práce vedla u některých absolventů k úvahám o založení vlastního podnikání formou OSVČ nebo i obchodní společnosti. Motivací byla zejména snaha získat zajímavější, samostatnější práci, s větší osobní svobodou z hlediska nakládání s časem a podobně.

▪ **Nezaměstnanost**

Dotazovaní absolventi vstupovali na trh práce v roce 2009, tedy v období ekonomické krize. Někteří se potýkali s nezaměstnaností bezprostředně po střední škole, kdy se jim po studiu nebo vyučení nepodařilo najít vhodnou práci v oboru ani mimo obor, jiní později v důsledku krachu firem. Strategii dotazovaných bylo **intenzivní hledání a oslovování firem a institucí, zpravidla v řádu desítek až stovek**. Rovněž se snažili osobně obcházet firmy, hledali prostřednictvím kamarádů a známých a snažili se získat alespoň částečný nebo přechodný úvazek, který by jim umožnil se na trhu práce alespoň „zachytit“ a rovněž snížit finanční tíseň. Problém nezaměstnanosti absolventi vnímali především v nedostatku praxe, kdy si v situaci krize firmy nemohly dovolit přijímat pracovníky, na které by musel někdo dohlížet a zapracovávat je. **Strategií absolventů proto bylo získat v podstatě jakoukoli relevantní praxi.**

Zkušenost s nezaměstnaností byla respondenty hodnocena jako velmi frustrující, a to i v souvislosti s plněním řady opakujících se administrativních povinností a návštěv ÚP, které dotazovaní vnímali poměrně negativně, zejména ve spojitosti s tím, že možnosti ÚP sehnat jim zaměstnání v období vrcholící ekonomické krize hodnotili skepticky. Většina respondentů si práci nakonec našla sama. Jeden využil dotace ÚP k zahájení podnikání.

Situace nezaměstnanosti na druhé straně vedla absolventy ke zvažování širších možností, o kterých by zřejmě jinak nepřemýšleli, včetně změny oboru nebo zahájení podnikání.

▪ **Strategie úspěchu**

Jedním z důležitých cílů realizace rozhovorů s absolventy bylo zjistit, jaké strategie se z hlediska vzdělávací dráhy a přechodu na trh práce ukázaly jako úspěšné. V souvislosti s tím jsme v rámci rozhovorů identifikovali určité „faktory úspěchu“, ke kterým patří zejména:

- **Výběr kvalitní školy**
- **Dobrá připravenost v oblasti odborných i všeobecných znalostí**
- **Motivace ke studiu/nebát se přijímat výzvy**
- **Podpora rodiny při vzdělávání a případně i v období nezaměstnanosti**
- **Vytěžit ze školy co nejvíce, využít šance, účastnit se stáží a podobně**
- **Dobrá jazyková vybavenost**
- **Aktivní řešení neúspěchu**
- **„Dizajnování“ profesní dráhy a aktivní výběr firem, které absolventa někam „posunou“**
- **Rozšiřování „vzdělanostního portfolia“ a aktivní doplňování chybějících znalostí**
- **Získání „kouče“ (zkušenějšího pracovníka, který je ochoten předávat know-how)**
- **Získání praxe**
- **Vytváření sítí kontaktů na trhu práce**
- **Flexibilita, ochota vzít i méně výhodnou práci**
- **Vytváření dobrých sociálních vazeb na pracovišti**
- **Aktivita a podnikavost, včetně ochoty založit vlastní firmu**

Na závěr můžeme shrnout, že rozhovory ukázaly komplexnost a vzájemnou provázanost rozhodování žáků a absolventů v průběhu vzdělávací i profesní dráhy a umožnily podrobněji nahlédnout do jejich motivace i procesů rozhodování a rovněž i popsat a identifikovat značnou

šíři strategických přístupů, které absolventi využívají. Svým obsahem a zaměřením rozhovory navázaly na celou řadu kvantitativních šetření absolventů středních škol prováděných v NÚV. **Získané údaje tak mohou být využity především v dalších etapách kvantitativních výzkumů absolventů středních škol, pro zkvalitnění těchto šetření a hlubší interpretaci kvantitativních dat.** Zjištění z rozhovorů dále představují důležitý zdroj informací i pro kariérové poradenství, zejména tím, jak podrobně mapují vytváření zájmu o obor a představy o profesi, jak do hloubky zkoumají motivaci žáků při výběru oboru i školy i používané strategie.

Výsledky analýzy rozhovorů potvrzují současný trend, kdy přechod ze školy na trh práce už není jednorázovou záležitostí, ale spíš postupným vplouváním do pracovního procesu, kdy kombinace pracovních a studijních aktivit, které se vzájemně ovlivňují a prolínají, ať už v pozitivním nebo negativním smyslu (např. prodlužováním doby studia), se stává běžnou, a trhem práce v podstatě vyžadovanou normou. Rovněž se ukazuje, že vzdělávací dráha v současnosti běžně obsahuje řadu různých přerušení a odboček. Podstatným zjištěním je i skutečnost, že vzdělávání nekončí závěrem studia a potřeba celoživotního vzdělávání se stala součástí běžné reality. **Z analýzy vzdělávacích a profesních drah absolventů je zřejmé, že potřeba formálního nebo neformálního vzdělávání pokračovala i po skončení školy, ať už se jednalo o doplňování znalostí z jiné profese v důsledku nezaměstnanosti nebo o pozdější opětovný vstup do formálního vzdělávání v souvislosti s potřebou splnit kvalifikačních požadavky pro výkon nové profese.**

Z uvedených výsledků je zřejmá potřeba zachování otevřenosti a průchodnosti vzdělávacího systému a rovněž i vytváření širšího vzdělávacího základu, včetně jazykové vybavenosti, která by absolventům umožnila flexibilně reagovat na změny na trhu práce. Rovněž se v souvislosti s uvedenými zjištěními ukazuje i potřeba dalšího rozvoje nástrojů a širšího využívání profesních kvalifikací v rámci NSK.

Použití zdroje a literatura

Hendl, J.: *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum, 1997.

Hendl, J.: *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005.

Trhlíková, J.: *Přechod absolventů středních škol na trh práce – srovnání situace absolventů učebních a maturitních oborů*, Praha: NÚV, 2014.

www.infoabsolvent.cz

Přílohy

Návod k rozhovoru

Bod přechodu	Dimenze	Téma	Otázky	
Úvod			<ul style="list-style-type: none"> • Představení instituce • Cíle výzkumu • Informace o průběhu dotazování • Souhlas s nahráváním 	
Vstup na střední školu	Faktický průběh	Přijetí na SŠ	<ul style="list-style-type: none"> • Na jakou střední školu jste se hlásil? Kam jste byl přijat? 	
	Hlavní téma		<ul style="list-style-type: none"> • Co bylo hlavním hlavní otázkou, kterou jste řešil při výběru školy/oboru? (přijímačky, kvalita školy, blízkost školy, uplatnění,...). 	
	Cíle a motivace	Motivace k volbě oboru/školy	<ul style="list-style-type: none"> • Co vás nejvíce motivovalo při výběru oboru a školy? (zájem o obor, úroveň vzdělání, profese, finance, trh práce,...) • Jaký byl konkrétní impulz k volbě školy/oboru? • Měl jste již představu o budoucí profesi a zaměstnání? 	
	Strategie	Přizpůsobení/omezení		<ul style="list-style-type: none"> • Musel jste se při výběru školy/oboru přizpůsobit nějakým omezením (prospěch, vzdálenost školy, finance,...)?
			Rozhodování	<ul style="list-style-type: none"> • Rozhodoval jste se mezi učebním a maturitním oborem? • Rozhodoval/a jste se mezi více různými obory? Byl jste si volbou oboru/školy jistý? • Rozhodoval jste se mezi volbou „na jistotu“ a volbou podle zájmů, případně volbou mezi přáním a možnostmi/prospěchem?
		Vliv rodičů/kamarádů		<ul style="list-style-type: none"> • Jak do vašeho rozhodování vstupovali rodiče/kamarádi?
	Reflexe	Finanční situace		<ul style="list-style-type: none"> • Omezovala vás nějak finanční situace? (dojíždění, doba studia, možnost přivýdělku,...)
			Spokojenost	<ul style="list-style-type: none"> • Jak jste byl se zvolenou střední školou spokojen? (důvody nespokojenosti,...)
		Vztah k oboru		<ul style="list-style-type: none"> • Jaký je váš současný vztah k oboru? Změnil se po zkušenostech se studiem?
		Význam pro další studium/práci		<ul style="list-style-type: none"> • Byla střední škola určující pro vaše další studium nebo práci?
	Problém		<ul style="list-style-type: none"> • Co pro vás bylo hlavním problémem při výběru/studiu střední školy? 	
Přechod ze SŠ na VŠ/VOŠ/nást.	Faktický průběh	Pokračování ve studiu	<ul style="list-style-type: none"> • Pokračoval jste ve studiu na VŠ/VOŠ/nástavbě? • Studoval jste stejný/obdobný/jiný obor jako na střední škole? Pokud ne, proč? • Studoval jste plynule jeden obor bez přerušení? Pokud ne, proč? 	
	Motivace	Motivace	<ul style="list-style-type: none"> • Proč jste si vybral právě ten daný obor/školu? (zaměření, prohloubení znalostí, trh práce...) 	
	Strategie	Výběr škola/obor/forma vzdělání	<ul style="list-style-type: none"> • Uvažoval jste o jiných variantách – např. studium nebo práce v zahraničí, dálková forma studia, VŠ x VOŠ? 	
	Reflexe	Přínos	<ul style="list-style-type: none"> • Bylo pro vás studium přínosem a v čem? (Zlepšilo možnosti na trhu práce, umožnilo dělat profesi, kterou chtěl, lepší plat, prestiž,...). 	
Práce při studiu	Faktický průběh	Práce při studiu	<ul style="list-style-type: none"> • Pracoval už v průběhu studia na SŠ/VOŠ/VŠ...? • Jakou práci jste si našel? Souvisela se studovaným oborem? 	
	Motivace		<ul style="list-style-type: none"> • Co při vás bylo nejdůležitější (finance, získání praxe, ...)? 	
	Strategie		<ul style="list-style-type: none"> • Řešil jste časovou možnost skloubit práci se studiem, vazbu na obor,...nebo jiné problémy? 	

	Reflexe		<ul style="list-style-type: none"> Ovlivnily vaše pracovní aktivity v době studia zvládání studia, změnu oboru, hledání zaměstnání apod. (pozitivně/negativně)?
Přechod na trh práce – 1. zaměstnání	Faktický průběh	Získání zaměstnání	<ul style="list-style-type: none"> Našel jste si po ukončení studia hned zaměstnání? Nebo jste byl mezi školou a prací nezaměstnaný? Bylo to pro vás získat zaměstnání snadné/obtížné? Jakým způsobem jste zaměstnání získal? Začal jste pracovat v oboru? Začal jste pracovat na odpovídající pozici?
	Strategie		<ul style="list-style-type: none"> Vybral/a jste si první zaměstnání (i pokud nebylo úplně vyhovující) nebo jste nabídky odmítl/a? Zvažoval/a jste práci mimo obor, příp. změnil obor a proč? Zvažoval/a jste stěhování za prací, příp. se přestěhoval/a, proč?
	Motivace		<ul style="list-style-type: none"> Co pro vás bylo při výběru první práce nejpodstatnější (plat, obor, blízkost práce, získání praxe, pracovní doba, možnost sladění práce s volným časem, charakter zaměstnavatele-korporace, atd.). Byl jste ochoten jít pracovat za nižší plat nebo za méně výhodných podmínek? Počítal/a jste s tím, že budete v práci dlouhodobě (postup na firmě) nebo jste spíše chtěl/a získat zkušenosti (a jít dál), vyzkoušet více zaměstnání? Jaký máte vztah k firmě (zaměstnání, profesi), čeho chcete dosáhnout? Co vás motivuje?
	Reflexe		<ul style="list-style-type: none"> Splnilo vaše 1. zaměstnání vaše finanční a další očekávání? Byl jste ze školy pro výkon práce dobře připraven?
Současné zaměstnání	Faktický průběh		<ul style="list-style-type: none"> Pracujete stále ve svém prvním zaměstnání nebo jste práci změnil a proč? Co je pro vás v současnosti v práci nejdůležitější (kariéra, seberealizace, možnost postupu, finance, pohoda, vztahy, možnost skloubení se soukromým životem, volný čas...) Které benefity jsou pro vás důležité? Jak si představujete svoji budoucí práci, kariéru? Chcete v zaměstnání zůstat nebo vystřídat více zaměstnání a proč? Máte obavu z nezaměstnanosti?
Postavení absolventů	Hodnocení		<ul style="list-style-type: none"> Jak celkově hodnotíte svůj přechod ze školy na trh práce? Domníváte se, že byl úspěšný? A v čem? Co podle vás bylo pro úspěch/neúspěch nejdůležitější? Jaké je podle vás postavení absolventů na trhu práce?
Situace nezaměstnanosti	Faktický průběh		<ul style="list-style-type: none"> Byl jste v období od ukončení střední školy/VŠ, nástavby nezaměstnaný? Jak dlouho? Jak jste si našel práci?
	Strategie		<ul style="list-style-type: none"> Jakou strategii jste v době nezaměstnanosti zvolil (hledání práce, další vzdělávání, zapojení do rodinné firmy, OSVČ, krátkodobé práce,...)
	Motivace		<ul style="list-style-type: none"> Co vás nejvíce motivovalo situaci nezaměstnanosti řešit (peníze, rodina, postavení, obavy,...)
	Hodnocení		<ul style="list-style-type: none"> Co podle vás bylo hlavním důvodem, proč jste nemohl získat práci (krize, region, obor, nedostatek praxe). Co vám pomohlo situaci vyřešit?

Studijní a pracovní dráhy respondentů

V této části přílohy přinášíme ukrácený popis studijních a pracovních drah respondentů s důrazem na základní zlomové body a motivační faktory, které jednotlivé respondenty ovlivňovaly.

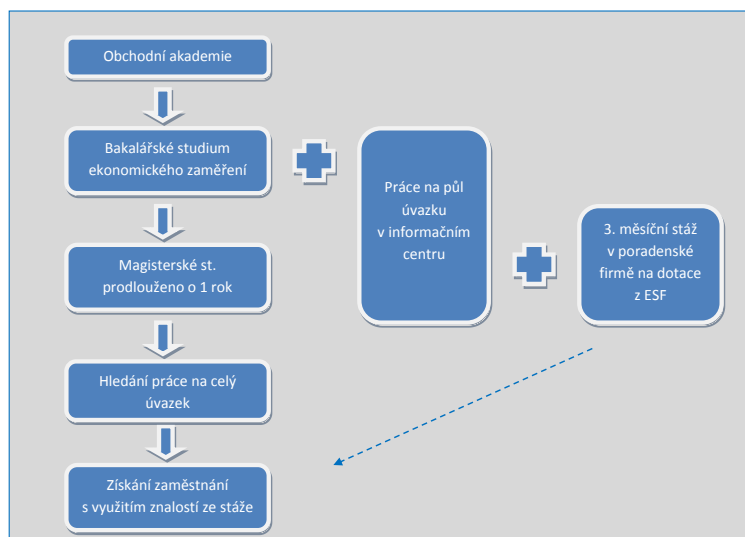
Paní Z.

Přihlásila se na **Obchodní akademii**, což byl obor, který si přála. Původně uvažovala o 2 ekonomických školách. **Nakonec si vybrala školu v okresním městě, protože předpokládala, že škola ve větším městě bude na vyšší úrovni.** Při výběru řešila zejména obor a dobrou úroveň angličtiny. **Volbu oborového zaměření ovlivnila i rodina;** ekonomové jsou maminka, dědeček i sestra. Navzdory tomu, že se oboru věnuje velká část rodiny, neměla o něm příliš konkrétní představu. „*Když je vám 15 let, těžko se vysvětluje, co je to účetnictví, odpisy, ekonomika. Takže nějakou představu jsem měla, ale moc se to pak neshodovalo.*“ Obchodní akademie představovala zároveň alternativu ke gymnáziu, které jí rodiče nedoporučili z důvodu těžké matematiky a fyziky. Ekonomii považovali za jistější volbu, snáze zvládnutelnou, která navíc nevyžaduje pokračování na VŠ.

S úrovní i průběhem střední školy vyjádřila respondentka celkem spokojenost, jako nedostačující hodnotila neznalost daňové problematiky a úroveň jazyků, o kterých se na základě referencí a pověsti školy domnívala, že budou na vyšší úrovni.

Po maturitě pokračovala rovnou na VŠ, rovněž ekonomického zaměření. Pro výběr univerzity bylo hodně určující opět město, jejím záměrem bylo jít do většího města. Přála si osamostatnit se a dostat se do většího centra. V rámci rozhodování řešila i kvalitu školy, nabídku oborů a předmětů, ze kterých je přijímací řízení. Podávala si i „záchrannou přihlášku“, ale nakonec se dostala na Mendelovu univerzitu v Brně, kam chtěla jít studovat. Pokračovat na vysokou školu jí připadalo přirozené a samozřejmé, i když rodiče vysokou školu nemají. „*Chtěla*

Obr. 1: Vzdělávací a profesní dráha paní Z.

jsem se něco naučit, získat nějakou odbornost. A taky jsem chtěla mít vyšší vzdělání a lepší možnosti práce. Bakalářské studium dokončila v termínu, navazující magisterské pak o semestr později, než je standartní doba studia. Důvodem prodloužení studia bylo, že již od konce 4. ročníku dlouhodobě pracovala na půl úvazku v informačním turistickém centru a bylo obtížné to skloubit dohromady. Zároveň ovšem považuje nutnost získat praxi již během studia za zásadní a potřebnou. ...tím prochází většina, myslím 90 % studentů. Brala jsem to tak že potřebuju praxi a že to budu mít k dobru, až budu chtít jít do zaměstnání. Hlavní bylo získat praxi.“ Vzhledem k tomu, že bakalářskou a diplomovou práci dělala v oblasti cestovního ruchu, byla tato práce již částečně v oboru. Cestovní ruch byl oblastí, na kterou se chtěla orientovat, protože jí to připadalo zajímavé a také jednodušší než jiné předměty. Ve škole byl ovšem tento obor zastoupen spíše okrajově.

Kromě dlouhodobé brigády během studia absolvovala v rámci Projektu pro mladé 3 měsíční stáž v poradenské firmě, která zpracovává žádosti o dotace z evropských fondů. O projektu slyšela v televizi a zaujalo jí to. Podala si žádosti na několik stáží, poté proběhl pohovor a podařilo se jí jednu ze stáží získat. Zkušenost hodnotí jako velmi zajímavou. Jako stážistka měla svého mentora, který se jí individuálně věnoval, ukázal, jak se co dělá a potom to rovněž i kontroloval. Umožnilo jí to proniknout do firmy, vidět, jak to funguje v praxi.

VŠ splnila její očekávání. Zároveň ovšem upozorňuje, že nezáleží jen na kvalitě školy, ale i na samotných studentech, jak dobu studia využijí a co si odnesou. „*Každý je zodpovědný za*

to, jak tu VŠ využije, jestli se něco naučí nebo jestli tam jen tak propluje, jestli využije třeba nějakých stáží nebo studia v zahraničí. Když pak někdo se vymlouvá, že škola byla blbá, tak si myslím, že je to hodně chyba i toho absolventa. Že záleží na každém, co z toho vytěží.“

I po skončení VŠ pracovala dál na půl úvazku v informačním turistickém centru a hledala si práci na celý úvazek. Oslovovala firmy přes inzeráty, intuitivně, podle toho, jak se jí líbila pozice. Měla tři oblasti, kterým se chtěla věnovat a rozvíjet se v nich - dotace, účetnictví a ekonomika. Vzhledem k tomu, že v té době ještě doznívala krize, byla ochotná jít pracovat i za nižší plat nebo za méně výhodných podmínek. Obeslala 10 firem a nedostala žádnou odpověď, ale **nakonec si našla práci ve firmě, která byla podobně zaměřená jako ta, kde byla na stáži. Zkušenost ze stáže se tak ukázala jako klíčová výhoda, protože zde mohla využít věci, které se tam naučila.** Práce byla na odpovídající pozici, ovšem pouze dočasná, zástup na mateřskou dovolenou. Předpokládala, že zde získá zkušenosti a pak se přesune dál.

Zaměstnání dosud nezměnila, je v něm spokojena. Jako důležité hodnotí vztahy na pracovišti a zajímavou náplň práce. „*Pořád se učím něco nového a posouvám se, není to rutina, pořád je co zlepšovat.*“

Za důležité faktory úspěchu na vzdělávací a profesní dráze považuje výdrž, sebedisciplinu, štěstí a vlastní aktivitu. **Důležité je mít práci již během studia a získávat různorodé zkušenosti.**

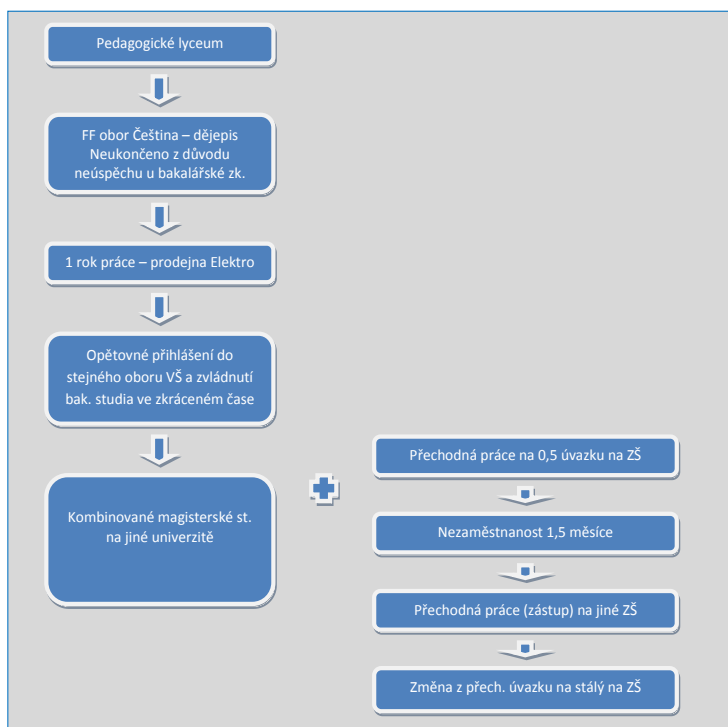
Paní S.

Hlásila se jen na jednu střední školu - pedagogické lyceum. Prioritní bylo, aby to byl humanitní obor, technické obory jí moc nešly, přitom předpokládala, že na gymnázium by se nedostala. Hlavní motivací pro studium pedagogického zaměření byl zájem o tento obor. Už na konci základní školy měla představu, že bude pracovat ve školství. Rovněž už v době rozhodování o střední škole počítala s tím, že bude třeba pokračovat na vysokou školu, protože střední pedagogickou školu nepovažuje pro uplatnění na trhu práce za dostačující. V rodině neměla z hlediska oboru žádný vzor; všichni jsou technicky orientovaní. Pro rodiče bylo podstatné, aby si vybrala maturitní obor a aby ji to bavilo, jinak volbu nechávali na ní.

Střední školu posuzuje jako velmi přínosnou jak z hlediska znalostí, tak i komunikačních dovedností. Na vysoké škole dlouho těžila ze znalostí získaných během střední školy v pedagogických a psychologických předmětech. Jako výbornou zkušenost hodnotí spolupráci školy s různými organizacemi. V podstatě z toho čerpá až do dneška. Během střední školy vlivem jedné z učitelek změnila názor na předměty, ve kterých se chtěla původně profilovat, a rozhodla se pro kombinaci čeština-dějepis.

Při rozhodování o studiu VŠ bylo hlavním kritériem, že nechtěla být na koleji, proto si vybírala vysoké školy v rámci Ostravy. Vybrala si filozofickou fakultu, kombinaci Čeština - dějepis, protože pedagogická neumožňovala studium historie. Motivací k vysoké škole bylo, že chtěla pokračovat a získat kvalifikaci, která by jí pomohla k uplatnění v oboru. Bakalářské studium hodnotí jako příliš všeobecné. *Byly tam předměty, které se do budoucí praxe vůbec nehodily a nepotřebné podle mého názoru.* Ve výběru specializace ji omezila nedostatečná úroveň angličtiny, takže si musela zvolit pedagogicko-psychologický blok. V závěru bakalářského studia neudělala dvakrát státní

Obr. 2: Vzdělávací a profesní dráha paní S.

zkoušku. Neúspěch na bakaláři přisuzuje poprvé vyučující a obtížné komunikací s ní (*Striktně si trvala na svém*), a podruhé pak horší psychikou.

Po tomto neúspěchu pracovala rok v elektře, mimo obor, kde vyřizovala faktury, reklamace a podobně. Poté si podala znovu přihlášku na stejný obor, nechala si uznat předměty a během roku šla znovu ke státnicím, které řádně splnila. Ke studiu se vrátila, protože celé 3 roky studovala bez problémů a rozhodla se, že si kvůli jedné věci nenechá zničit celé roky studia.

Po ukončení bakalářského studia pokračovala v magisterském studiu, ovšem na základě předchozích negativních zkušeností a problémů si podala přihlášku na jinou univerzitu (do Olomouce). Vzhledem k prodloužení doby studia a snaze o ekonomickou nezávislost, a rovněž i proto, že se jí v té době podařilo získat práci ve školství, rozhodla se pro kombinované studium.

V průběhu magisterského kombinovaného studia začala učit na základní škole. Jednalo se o zástup za dlouhodobě nemocného učitele. Přijala toto místo, přestože to bylo narychlo a na přechodnou dobu a navzdory tomu, že musela řešit dojíždění. *Brala jsem to tak, že mi to dá nějaké plusové body pro hledání dalšího zaměstnání.* Poté byla přechodně 1,5 měsíce bez práce, než se jí znovu podařilo získat další pracovní uplatnění. Jednalo se opět o zástup za nemocnou učitelku v jiné škole v Ostravě. Nejistotu v zaměstnání na záskok hodnotí jako nepříjemnou, ale důležité bylo získat praxi a „*mocť si něco napsat do životopisu*“. **Zaměstnavatel jí při studiu vyšel vstříc a vzhledem k tomu, že se zde dobře zapsala, nabídl jí později stálé místo. K hledání práce přistupovala tak, že šla po každé nabídce, která byla. *Neohlížela jsem se na peníze nebo na dojezd. Bylo pro mě důležité mít práci a to, že vůbec nějaká nabídka byla a že je to práce v oboru a získání praxe. Neřešila jsem, jestli je na celý úvazek nebo zkrácený, protože, když byl zkrácený, tak jsem měla zase víc volna, což bylo pozitivní.* V době hledání zaměstnání byla velice aktivní, oslovila kolem 50 – 60 základních škol.**

Výhodou kombinovaného studia bylo, že zároveň pracovala i studovala v oboru, takže to, co se učila, si mohla vyzkoušet v praxi. V práci je spokojená a plánuje zde zůstat, vyhovuje jí, že není stereotypní a že je docela nevyzpytatelná, že děti jsou nepředvídatelné a člověku to nezevšední. *Člověk sám taky musí být pořád ve střehu. Připravovat se na to, to je to, co mě na tom baví.*

Hlavním faktorem úspěchu v tomto případě byla schopnost „se kousnout“, tedy dokončit vysokou školu navzdory problémům a původnímu neúspěchu u bakalářské zkoušky, a dále ochota přijmout i méně výhodnou a přechodnou práci, tedy využít všechny šance, které se nabízely, i když zpočátku nevypadaly výhodně.

Paní H.

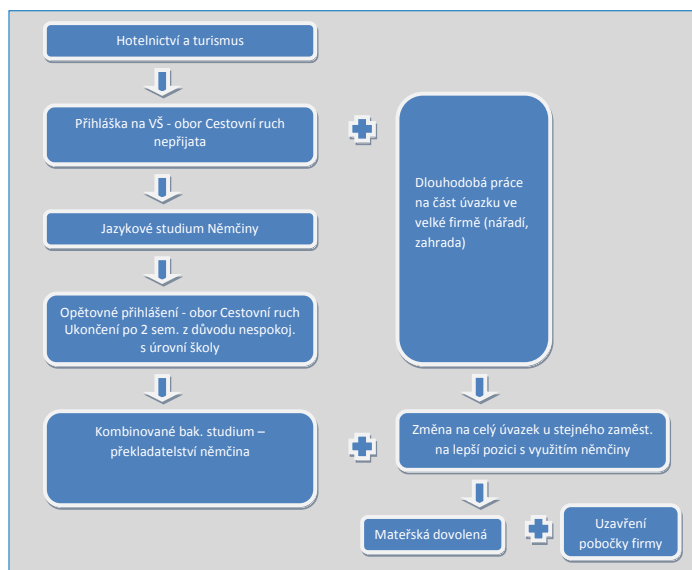
Hlásila se na jednu jedinou školu, obor Hotelnictví a turismus. Tento obor ji zajímal od malička, takže to pro ni byla jediná volba. Ovlivnila ji babička, se kterou hodně cestovala po Evropě. Z hlediska úrovně vzdělání představovala prioritu maturita. **V době rozhodování o střední škole měla představu, že až skončí školu a získá praxi, začne podnikat v hotelnictví. *Plánovala jsem podnikání, mít sama firmu, to byla taková moje vize.***

Střední škola ji nadchla a obor ji velmi bavil. Znalosti z oboru ale později moc neuplatnila. Během střední školy absolvovala praxe v brněnských hotelích a v cestovních kancelářích. Získat praxi pro ni nebylo těžké, protože měla velmi dobré vztahy v cestovce, kam chodila na hlavní praxi, takže si zde domluvila i další praxe. Praxi hodnotí jako přínosnou. *Vlastně jsem začínala pomalu s provozem, a když jsem končila, tak jsem vyřizovala zájezdy s klienty jako každý jiný zaměstnanec, takže jsem se vlastně zapracovala.*

Po střední škole se hlásila na vysokou školu na obor Cestovní ruch. Zvažovala ještě i jinou vysokou školu se stejným oborem, ale tam ji odradila matematika a reference. **Na vysokou školu nebyla přijata, proto šla na rok na jazykové studium němčiny, které ukončila státnicemi. Poté se přihlásila znovu na stejný obor, zde ovšem studium po 2 semestrech sama ukončila. Důvodem bylo zklamání z úrovně studia. „*Já jsem se vůbec nemusela učit, v podstatě jsem jen využívala maturitní skripta ze střední školy. Takže když jsem dál sondovala, jaké je to v dalších ročnících, tak jsem to radši ukončila. To bylo hrozný, žádný znalosti se neprohlubovaly, žádný nový věci jsem se nedozvěděla... všechno bylo tak, aby to nějak bylo.*“**

Hned po maturitě nastoupila na brigádu, kde pokračovala i během studia na VŠ. Původně se jednalo o přivýdělek přes léto, nebylo to něco, co by ji zajímalo, peníze byly jediná motivace. Poté, co ukončila předčasně VŠ studium, vznikly ve firmě, kde byla na brigádě, zrovna vhodné podmínky a měli volné místo, takže tam nastoupila na hlavní pracovní poměr. Práce nebyla příliš záživná, ale byl tam dobrý kolektiv a dobré podmínky a výhodou bylo, že měla práci již zažitou. „...komunikace perfektní, příjemná jistota, dodržoval se zákoník, výplata, všechno probíhalo suprově... Bylo to výhledově i zajímavé, byla tam vidina postupu. Když jsem nastoupila, nevěděla jsem, jestli tam zůstanu, slíbila jsem na rok, nevěděla jsem, jestli půjdu ještě studovat, ale nakonec jsem tam zůstala a dopadlo to dobře.

Obr. 3: Vzdělávací a profesní dráha paní H.

V této práci zůstala několik let. Z hlediska postupu získala možnost komunikovat s dodavateli v němčině, takže se práce pro ni stala zajímavější. To ji ovlivnilo i v tom, že v průběhu práce rovněž zahájila dálkově překladatelství němčiny na pedagogické fakultě na Masarykově univerzitě. Prezenční studium si nemohla dovolit, protože pracovala na plný úvazek a vzdát práce se nechtěla. Studium se jí, vzhledem k podpoře nadřízených, podařilo se zaměstnáním dobře skloubit. Během studia odešla na mateřskou dovolenou, takže studium přerušila. Předpokládá, že bakalářské studium dokončí. Důvodem, proč se rozhodla pro studium, bylo, že chtěla poznávat němčinu hlouběji a považovala tuto znalost za dobrou alternativu a rozšíření portfolia znalostí směrem k lektorství, kterému by se případně chtěla v budoucnu věnovat. Tedy, že by sama mohla vyučovat a nemusela by dělat jen administrativní práce.

Studium němčiny zároveň zlepšilo její postavení v práci. V práci mi to rozšířilo možnosti. Třeba z Německa, když přijela delegace, tak to bylo fajn, protože jsem byla jediná, kdo uměl německy. Dřív na to museli nabírat překladatelku... Měla jsem možnost dělat něco jiného, bylo to zpestření... Právě ta komunikace v cizím jazyce mě bavila.

Během mateřské dovolené byla nečekaně uzavřena pobočka firmy, ve které pracovala. V současnosti má před sebou ještě několik let na mateřské dovolené, takže další práci momentálně nehledá, ale v budoucnu by si chtěla najít práci v oboru (němčina). Prioritou bude vzhledem k dětem i vzdálenost a pracovní doba. Svoji původní představu o práci v cestovním ruchu přehodnotila na základě zkušenosti, kdy pomáhala kamarádce v oblasti cestovního ruchu a zjistila, že práce v cestovní kanceláři pro ni není lákavá. ...Vodit skupiny turistů. Nechtěla bych se k tomu už asi vrátit, bylo to příliš jednotvárné... Mě baví samotná ta němčina, komunikace s lidmi, člověk nemusí pořád sedět v kanceláři, je to i jiná činnost než jenom bukovat zájezdy, je to přímo i komunikace s tím člověkem.

Vzdělávací dráhu hodnotí jako poměrně chaotickou. Vždycky jsem reagovala na situaci. Velkým přínosem bylo setkání s nadřízenou, která ji hodně naučila. Dost mě nakoplo zaměstnání, poznala jsem úžasný lidi a motivující kolektiv. Bylo to pro mě hodně užitečný, už tady v tom kolektivu, já jsem tam nastupovala v 19 letech na brigádě a to prostředí mě vychovalo, já jsem se tam naučila strašně moc. Ta práce sama o sobě nebyla moc zajímavá, ale bylo zajímavé všechno kolem. Měla jsem úžasnou nadřízenou, to byla paní, která dokázala odhadnout člověka během chvíličky, jeho silné a slabé stránky a ona dokázala ty lidi posouvat, vypracovat je... Za jeden z důvodů úspěšného zapracování považuje nekonfliktní povahu a snahu zapadnout.

Cesta k úspěšnému uplatnění na trhu práce vedla přes flexibilní reagování na změny situace i vlastních zájmů, ochotu doplňovat si vzdělání a rozšiřovat „portfolio“ pracovních možností. Pozitivní vliv měla i skutečnost, že se respondentka v původně přechodném zaměstnání formou brigády dobře zapsala a že jí její nadřazená v roli „koučky“ dala šanci na kariérní postup do pozice zástupce.

Pan V.

Hlásil se na automechanika na střední integrovanou školu. K autům ho to táhlo a o jiných variantách neuvažoval. **V rozhodnutí ho ovlivnila i rodina,** hlavně strýc, se kterým chodil na závody. Rozhodoval mezi dvěma školami a nakonec si **vybral školu mimo velké město, protože předpokládal, že to tam bude klidnější. Nad maturitním oborem nepřemýšlel.**

S učebním oborem byl spíše spokojený, ovšem praktická výuka ani průběh praxe jeho očekávání nesplynily. V rámci praxe se nedostal ke kvalifikované práci a celkově se domnívá, že by si žáci během praxe měli mít možnost „auta sami rozebrat“ a více si to „osahat“, že výuka je příliš teoretická a nezáživná. Vztah k oboru měl i během vyučení pořád pozitivní, ale střední škola dnes není pro jeho práci určující, využívá spíše všeobecné znalosti.

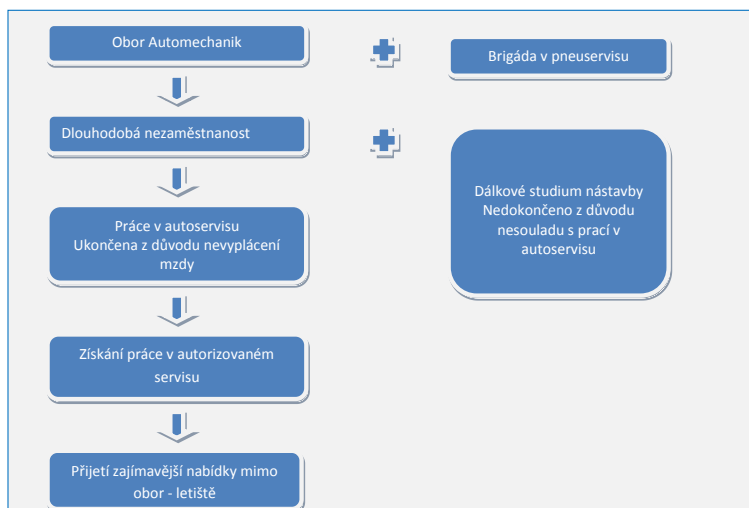
Už během vyučení chodil pracovat brigádně do pneuservisu. Později se tam ale nepohodl a dál v této práci nepokračoval. **Po vyučení byl dlouhodobě nezaměstnaný,** zejména z důvodu chybějící praxe, kdy zaměstnavatelé v období krize neměli kapacitu na to, aby přijímali absolventy, které by museli zaučovat. Přibližně 1,5 roku byl na úřadu práce. **Místo si pak našel sám, ne přes úřad práce. A to tak, že obcházel autoservisy, jestli nepotřebují výpomoc,** protože se mělo přezouvat na zimu. Zaměstnavatel mu slíbil, že ho zaučí, nakonec ale neměl peníze na výplaty a rovněž vznikl problém s uzavřením smlouvy, takže zde po několika měsících práce skončil. *Vydržel jsem tam nějakých 5 měsíců, ale odešel jsem odtamtud, protože jsem nedostával peníze. A navíc to bylo bez smlouvy. Slíboval, slíboval. Uběhl měsíc, no a pak už to začalo jít všechno z kopce. Měl problémy platit, a říkal, že lidi neplatí jemu. Měl problémy a asi si myslel, že já jsem rád, že jsem rád, ale byli tam i další, kterým neplatil.*

V té době, před přijetím do tohoto autoservisu, zahájil dálkově nástavbové maturitní studium, ale vzhledem k tomu, že v práci pro to neměl vhodné podmínky, studia brzy zanechal. *Bylo toho moc, takže školy jsem nechal. A dál už jsem se k tomu pak nikdy nedostal a ani jsem to nepotřeboval.*

Poté dál pokračoval v hledání zaměstnání a **podařilo se mu udělat konkurz do autorizovaného servisu v Brně, kam byl přijat. Mezitím dostal zprávu od bývalého kolegy, že budou přijímat lidi na letišti a že by zde mohl nastoupit. Rozhodl se pro práci na letišti,** která mu přišla výhodnější a atraktivnější z hlediska dojíždění, prostředí, zajímavosti práce i pracovní doby, která byla založena na střídání 12 hodinových směn a 4 dnů volna. *Žádný den není stejný, člověk chodí kolem těch letadel, postará se o ně. Je to zajímavější než auta. Práce je různorodá. Současné zaměstnání hodnotí jako perspektivní, i z toho důvodu, že se jedná o velkou, stabilní firmu. Práce ho baví, ale o postupu neuvažuje ...Tyto možnosti tam nejsou. Kariérní postup pro mě není moc důležitý, nechci zakrňt na nějaký pozici, ale práce mě baví.*

V práci je pro něj podstatná možnost plánovat si směny a skloubit tuto práci s dalšími pracovními aktivitami, ježděním s nákladákem a prací na stavbě. Důvodem těchto aktivit je příjvýdělek a také představují určitou pojistku, kdyby přišel o zaměstnání.

Obr. 4: Vzdělávací a profesní dráha pana V.

Hlavním faktorem úspěchu byla zejména aktivní snaha hledat práci, obcházet firmy a využívat sítě známých a rovněž nebát se začít pracovat v nové oblasti, doplnit si znalosti a učit se nové věci.

Paní B.

Studovala střední školu dopravy a cestovního ruchu. Hlavní impulz pro volbu oboru byla láska k cestování. Chtěla se věnovat něčemu, co ji baví a zajímá. Rozhodování bylo rychlé a jasné. Bavilo ji cestování a **gymnázium nepadalo v úvahu kvůli horšímu prospěchu v matematice.** Zároveň hledala praktičtější orientovanou školu. V době rozhodování o střední škole již měla určitou vizi budoucí profese, líbilo se jí, že obor má široké spektrum uplatnění. Představu o oboru získala na základě zkušeností známých, kteří pracovali v cestovní kanceláři.

Střední škola předčila její očekávání. Obor ji bavil a všeobecně vzdělávací základ byl na úrovni gymnázia, takže nelitovala, že šla na tento obor. *Zpětně všechno, co jsme se učili, jsem využila během dalšího studia.*

Na VŠ nepokračovala úplně ve stejném oborovém zaměření. **Při rozhodování o VŠ se rozmýšlela na základě toho, co bude potřebovat pro budoucí povolání. Chtěla se věnovat především průvodcovské činnosti a památkám a uvědomila si, že potřebuje studovat kunsthistorii a jazyky.** Zároveň nechtěla daleko dojíždět, a proto si nakonec vybrala Slezskou univerzitu v Opavě, kde **studovala učitelství – kombinaci historie – němčina. V průběhu studia se na brigádě při průvodcovské činnosti seznámila s oborem muzejní pedagogika. To ji začalo zajímat a ovlivnilo rozhodnutí rozšířit si vzdělání tímto směrem o návstavbu na pedagogiku.**

Posun zájmu směrem k pedagogice souvisel i s tím, že jí cestovní ruch v určité době přestal připadat výhodný z hlediska případné péče o dítě. Předpokládala, že pokud si udělá alespoň pedagogický základ, nebude případný přesun do muzejní pedagogiky již tak obtížný.

Během studia na vysoké škole chodila na brigády. Kromě přivýdělku byla motivací i možnost zkusit si práci v různých typech prostředí, dokud to šlo, zjistit, jak se pracuje jinde, spíše než si prohlubovat znalosti z oboru. Hlavní brigádu vykonávala přímo v knihovně na univerzitě, takže nebyl problém ji spojit se studiem.

Při přechodu z bakalářského studia musela rok prodlužovat studium kvůli dokončení bakalářské práce. Magisterské studium zvládla v termínu.

Po skončení magisterského pedagogického studia nastoupila do zaměstnání do kulturního a informačního centra. Tuto instituci si vybrala z důvodu zájmu pracovat v tomto oboru a blízkosti bydliště. Navíc je to malá instituce, takže jsem se tam mohla dobře naučit takové ty základy. A říkala jsem si, že mi to zaměstnání dá dobrý základ pro rozvoj v profesi a pro možnost jít pak někam dál.

Zaměstnavatel jí umožnil a zároveň doporučil, aby si doplnila vzdělání o muzejní specializaci a přihlásila se na kurz muzejní pedagogiky a muzejní propedeutiky. Ze začátku zde pracovala na plný úvazek, ovšem později byl úvazek zkrácen z důvodu potřeby posílení administrativních činností.

V období zkrácení úvazku byla asi 4 měsíce evidována na úřadu práce. Největší motivací k tomu, aby si našla práci co nejdříve, byla finanční situace a **velmi frustrující nutnost dojíždět na úřad práce.** *Zde jsem se vždy během 2-3 minut dozvěděla, že pro mě práce není a kdy tam mám přijít znovu.* Rovněž i povinnost dokládat jakýkoli, i velmi malý výdělek, a administrativní náročnost vnímala jako obtěžující. *Mě už to pak bylo úplně jedno, byla jsem ochotná vzít cokoli, abych se s nimi nemusela každý měsíc dohadovat, jestli je ten výkaz takto dobře nebo jestli tam sedí nějaká jiná paní, která si myslí, že má být razítko na jiné straně, což se mi opravdu stalo.*

Z tohoto důvodu se urychleně snažila si najít práci a nastoupila jako referentka muzejní sbírky. Navzdory tomu, že práce byla v oboru, **skutečná náplň práce neodpovídala popisu** a zahrnovala nekvalifikované činnosti, jako prodávat vstupenky nebo stěhovat sbírky. Vzhledem k tomu pro ni představovala práci zklamání, nebyla spokojená s prací ani kolektivem.

V tomto období i nadále udržovala pracovní kontakty s předchozím zaměstnavatelem a **ve chvíli, kdy zde znovu vznikla možnost pracovat na plný úvazek, se do informačního a kulturního centra vrátila.** V práci je spokojená jak s obsahem, tak i s kolektivem. Práce je pro ni naplňující, organizuje kurzy pro děti, plánuje výstavy, stará se o přednášky a podobně. Je v kontaktu s návštěvníky a poskytuje jim informace. Motivací pro práci je hlavně samotná činnost, její náplň i to, že ji práce baví. Jediný problém představují finance. *Člověk se nemůže spoléhat na to, že z tohoto výdělků zabezpečí ještě někoho jiného.* Tento fakt vnímá jako velký problém do budoucna, takže přemýšlí, že by po mateřské dovolené hledala něco finančně zajímavějšího.

Z hlediska dlouhodobých plánů zvažuje, že by v případě mateřství mohla vyučovat na základní škole. Situaci v tomto směru „monitoruje“ a z okolí bydliště má ověřeno, že tyto možnosti jsou a perspektivně i budou.

V práci je pro ni nejdůležitější seberealizace. *Seberealizace je naprosto na vrcholu pyramidy. Kariéra nebo možnost postupu mě moc nezajímá, chci dělat, co mě baví, chtěla bych tam zůstat, pokud to půjde, možná bych mohla v budoucnu kariéerně postoupit, ale že bych nějak cíleně šplhala směrem vzhůru, tak to prostě neřeším.*

Přechod na trh práce hodnotí jako úspěšný. Podářilo se jí přejít do zaměstnání v podstatě okamžitě a najít si práci v oboru, o který měla zájem. Faktory úspěchu jsou podle jejího názoru, aktivita, neustálé = vzdělávání a schopnost použít to,

co umí, a prodat to, rovněž i kvalitní střední škola. Na druhé straně upozorňuje na to, že postavení absolventů není snadné, že zaměstnavatelé jejich situace zneužívají. *Dochází ke zneužívání toho, že zaměstnavatel zkouší, co ten člověk vydrží, jsou tam daleko jiná kritéria než u člověka, který už má praxi a zkušenosti. Hřeší na to, že absolvent prostě vezme a udělá všechno, protože potřebuje nějakou práci rychle a je ochotný dělat za malé peníze i obrovskou práci... docházelo například k tomu, že se sloučilo několik funkcí, které se daly nějakému absolventovi, a řeklo se, že on to přece zvládne a dali mu za to almužnu. A až postupem se dozví, že tohle dělali 3 lidi za dvojnásobný plat.*

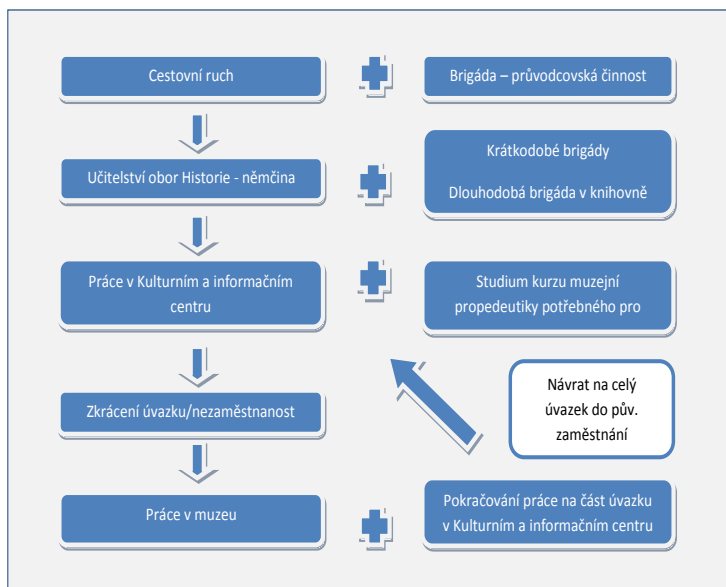
Paní J.

Po ZŠ šla na učební obor pánská krejčí. Měla průměrné známky, trojky, takže neměla šanci na maturitní obor. Navíc jediná škola, která nabízela obor pedagogika pro mateřské školky, byla až v Krnově a respondentka nechtěla dojíždět ani bydlet na internátě. Horší prospěch jí tedy nedovolil jít na obor, o který stála. Vyučení ji vcelku bavilo. *Nepamatuji si, že bych během těch tří let, že bych k tomu měla odpor. Samozřejmě občas mě to nebavilo...*

Přechod na trh práce proběhl úplně hladce. Respondentku oslovil podnikatel, který využil dotaci na platy absolventů a dal jí i několika dalším vyučeným pracovní nabídku. Co se týká platu, on na mě dostával nějaké dotace, takže jsem měla výhodu, že jsem měla peníze, některé paní, co tam byly déle, si stěžovaly, že ony si na ty peníze musí vyšíť, kdežto já ne.

V dílně pracovala asi 10 let v zakázkové výrobě. Práce jí připadala zajímavá, bavilo ji, že dělala práci, jejíž výsledek mohla vidět a která byla tvůrčí. Nebylo to jen šití, vždycky se to muselo ještě vymyslet, bylo tam něco k tomu. Na této práci považovala za přínosné, že se zde pořád učila něco nového, že jí šéf vždy ukázal, jak má dál postupovat. Nevýhodou bylo, zejména v některých obdobích, velké množství práce související s rostoucím počtem zakázek. *I když jsem dělala v úkolu a myslím, že to bylo nastavené celkem šibeničně, tak bylo pořád možné si vydělat, ale bylo to na úkor přesčasů. Tlak na výkon byl asi 2 roky, šéf začal*

Obr. 5: Vzdělávací a profesní dráha paní B.

spolupracovat s Německem a tam jsme šily šaty na tanec, latinu i standart. To bylo prostě, pokud nestihneš, nemáš vyděláno.

Později se firma dostala do problémů, skončila a vyplatila zaměstnancům odstupné. Respondentka přešla do velké firmy v textilním průmyslu na pásovou výrobu. K práci se dostala přes kamarádku, která tam rovněž nastoupila. Práce na pásu jí nevyhovovala. Postupně se ovšem naučila více úkonů a v rámci firmy, i vzhledem k předchozím pracovním zkušenostem v krejčovské dílně, se dostala k zajímavější a komplexnější práci.

Později se respondentka vdala a odešla na mateřskou dovolenou. Tento časový prostor se rozhodla využít k dalšímu studiu, které by jí umožnilo se do předchozí firmy již

nevrátit. Na mateřské jsem pak začala mít strach, že bych se tam musela vrátit, vstávat s dítětem ve 4, to je dost šibeniční. Rozhodnutí o studiu bylo podpořeno maminkou a dále tím, že firma během mateřské dovolené zkrachovala. Na té mé mateřské se mamka o té škole dozvěděla a řekla mi, že celý život od malička jsem chtěla pracovat s dětmi v mateřkách. Tak mi řekla, zkus to, nemělo by to být až tak náročné. Tak jsem se přihlásila, udělala přijímačky.

Respondentka byla přijata k pětiletému maturitnímu studiu oboru Asistent pedagoga. V době nástupu do školy si příliš nevěřila a předpokládala, že bude moct studium ukončit po 2 letech certifikátem. Po změně právních podmínek se ovšem ukázalo, že pro kvalifikaci musí získat maturitu a studium dokončit. První dva roky maturitního studia byla na mateřské dovolené. Ve třetím ročníku si našla zaměstnání na ZŠ a zároveň přitom pokračovala ve studiu. Zaměstnavatel její studium podpořil a doplnění kvalifikace v podstatě stavěl jako podmínku setrvání v zaměstnání. Nakonec **studium úspěšně zakončila maturitou a v současnosti pracuje v základní škole jako asistent pedagoga.**

Práce jí baví, ovšem z hlediska předchozího studia využívá jen malou část znalostí (asi 1/5) a rovněž jí nevyhovuje někdy komplikovaná komunikace s učiteli. *Problém je sladění se s učitelem, vím, kam patřím, kde je moje místo, ale někteří učitelé mi to dají sežrat, já přece nemám co myslet, protože nejsem ten magistr... Jsou učitelé, kteří prostě neunesli, že rodiče mají větší důvěru ke mně, že jsem s tím dítětem větší dobu... a ty informace mi rodiče předávali...*

Tyto zkušenosti ji vedly k úvahám o dalším vzdělávání. **Přihlásila se proto ke studiu speciální pedagogiky. Nebyla přijata, ale v příštím roce se chce lépe připravit a zkusit to znovu.** Pokud se nedostane na tento obor, zvažuje ještě studium oboru Vychovatelství.

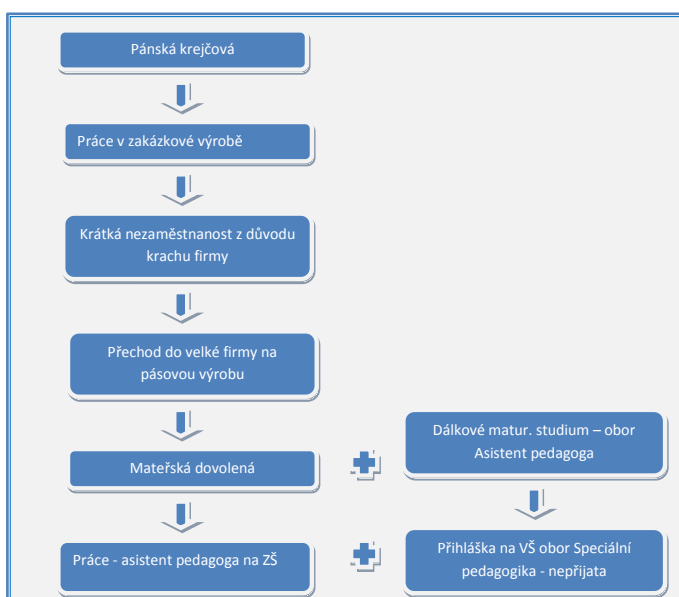
Hlavními faktory úspěchu byla podpora ze strany rodiny, případně dalšího okolí, ke studiu i ochota na sobě pracovat a dále se vzdělávat.

Pan P.

Na střední školu se hlásil na elektrotechniku, která mu ovšem nevyšla. Druhá škola byla ta, kterou pak studoval - **obor elektronické počítačové systémy. Byl to obor, který chtěl studovat ze všeho nejvíc, protože měl od malička vášeň pro počítače. V kraji nebyla škola zaměřená přímo na počítače, proto šel na střední školu do Rokycan a byl kvůli studiu ochoten bydlet i na internátu.** Rodiče ho v rozhodnutí podporovali, ale přímo vzor v rodině neměl.

S úrovní střední školy byl spokojen a ze znalostí čerpal i na vysoké škole. Výuka by ovšem podle jeho názoru měla být orientována více prakticky, měla by zahrnovat prezentaci výsledků, projektové práce, spolupráci ve skupině a podobně. Angličtina by měla být vyučována moderněji s důrazem na komunikaci a měla by být propojena s odbornými předměty.

Obr. 6: Vzdělávací a profesní dráha paní J.

Při rozhodování o VŠ zvažoval studium IT ve Zlíně, obával se ale náročnosti „hardcore předmětů“, matematiky a fyziky a nebyl si jistý, jestli by to zvládl. Zároveň ho jazykový kurz na Maltě inspiroval k možnému studiu v zahraničí. **Přihlásil se na VŠ v Dánsku, obor Computer science, ve kterém bylo IT propojeno s byznysem.** Dánsko si vybral z finančních důvodů, protože je zde vzdělávání pro studenty z EU zdarma. Motivací bylo, že předpokládal, že zahraniční zkušenost bude po návratu do ČR představovat významné plus. Výuku hodnotí jako velice přínosnou, zejména oceňoval spojení praxe s teorií, projekty, prezentace, spolupráci a komunikaci.

Pro studium na zahraniční škole byl po odborné stránce připraven velmi dobře. Tento náskok využil, aby si doplnil potřebnou úroveň angličtiny. *Anglicky jsem rozuměl, ale nebyl jsem moc schopnej mluvit, mluvil jsem jako Tatar. Takže tím, že jsem v technických předmětech měl navrch, tak jsem měl aspoň čas se naučit trošku tu angličtinu.*

V Dánsku absolvoval nejprve první studium, které odpovídalo svojí úrovni VOŠ (AP degree) a zahrnovalo 2 roky výuky ve škole a půl roku praxe ve firmě. Respondent se rozhodl, že by chtěl zkusit praxi v Anglii. Neuměl jsem skoro nic, ale už jsem věděl, co chci dělat, věděl jsem přesně obor a věděl jsem, že chci do Anglie. Vyhledal si vhodné firmy přes Google a obvolával je. Celkově obvolal nebo jinak kontaktoval asi 50 firem v Anglii, než se mu podařilo najít firmu, v níž by mohl absolvovat praxi. *Věřil jsem, že když tam půjdu, že se mi to v dobrém vrátí. A pro ně bylo důležité, že mi vlastně nic neplatili, přijali studenta a vykonal jsem tam prostě nějakou práci.*

Po ukončení této školy pokračoval v Dánsku v dalším navazujícím studiu, které odpovídalo bakalářskému stupni a zahrnovalo 1 rok výuky a půl roku praxe. Aktivně oslovoval, podobně jako v Manchesteru, **firmy v Kanadě,** kdy volal přímo ředitelům firem. *Řekl jsem, já jsem kluk z Čech, žiju v Dánsku a chtěl bych mít u vás praxi. Oni byli překvapení, ale zajímalo je to, že jdu na to takhle přímo.* Firmu v Kanadě už si vybíral cíleně, věděl, jakým směrem se chce ubírat v oboru, a že firma se tomuto oboru věnuje.

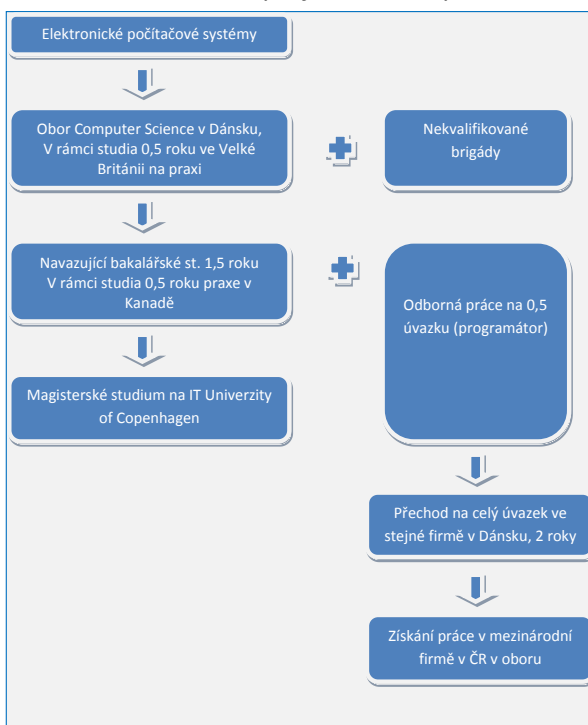
Po dosažení bakalářského stupně pokračoval ve studiu v Dánsku na IT Univerzity of Copenhagen na magisterském studiu. Školu si vybral kvůli její velmi dobré pověsti a proto, že byla specializovaná na obor, který ho zajímal. ...už jsem věděl, že je to menší škola, která je na vysoké úrovni, co se týká vybavení, profesorů, přístupu, možností, podpory Start-up, podpory studentů atd. To byla jasná volba, nikam jinam jsem se snad ani nehlásil.

Hlavní motivací pro studium v zahraničí byla snaha něco dokázat. *Rád opouštím takovou tu komfortní zónu a tím, že jsem to dokázal, tak se mi dařilo.* Dále poznávání nových míst i lidí a výhoda zkušenosti ze zahraničí a jazykové vybavenosti pro další kariéru.

V průběhu studia v Dánsku řešil finanční zajištění, nejdříve si přivydělával pomocí nekvalifikovaných brigád, kdy nabízel v okolí pomoc s úklidem, mytím nádobí, venčením psů a rovněž pracoval jako číšník nebo skladník. V Dánsku je zavedena finanční podpora pro studenty a od roku 2013 mohou tuto podporu dostat i cizinci, pokud odpracují 2 dny v týdnu. Respondent tedy tuto možnost využil a čerpal grant ke studiu a zároveň dál pracoval, postupně i jako programátor. Nutnost pracovat při studiu hodnotí respondent jako náročnou fázi, ovšem z hlediska získání praxe jako přínosnou.

Po skončení studia mu v Dánsku firma, ve které dělal diplomovou práci a pracoval na poloviční úvazek při studiu, okamžitě nabídla

Obr. 7: Vzdělávací a profesní dráha pana P.

práci na celý úvazek. Jednalo se o zajímavou nabídku ve firmě s dobrým jménem, navíc respondent již firmu znal, takže nabídku přijal.

Z dlouhodobého hlediska se rozhodl, že v Dánsku nechce zůstat, ale chtěl zde získat ještě praxi. **Ve firmě proto zůstal 2 roky**, aby se zde něco naučil, a po 2 letech se vrátil do ČR.

V ČR si vybral mezinárodní firmu, protože je zvyklý na mezinárodní prostředí a důležitá je pro něj i komunikace v angličtině a možnost osobního rozvoje. *Nechtěl jsem být na tom našem českém dvorečku.* Důvodem přestěhování do ČR byla i rodina. *Chtěl jsem sloučit to nejlepší ze zahraničí s tím, že budu v Čechách, kde budu mít blízko k rodině a ke kultuře.*

Hlavním důvodem úspěchu byla osobní cílevědomost a píle, řízení „kariéry“, tedy postupné vzdělávání se v oblastech, které byly pro respondenta důležité a rovněž vyhledávání firem a kolegů, od kterých se lze něco naučit a které mohou absolventa dále posunout.

Pan JB.

Rozhodoval se mezi 2 školami, mezi střední odbornou školou a technickým lyceem. V té době jsem ještě nevěděl, na jaký konkrétní obor se bude chtít specializovat. **Zvolil si technické lyceum**, jednak z důvodu, že by na SOŠ musel být na internátu, a jednak proto, že lyceum **bylo technicky zaměřené, ale obecnější**, takže z něj byla možnost pokračovat na stavební, strojírenské i elektrotechnické obory. **Zájem o techniku ovlivnila i rodina**, hlavně otec, který ho k tomu od dětství vedl. Uvažoval i o studiu gymnázia, ale pak dal přednost odbornému vzdělání, které umožňuje získání kvalifikace již absolvováním střední školy.

Studium na střední škole hodnotí pozitivně, zároveň bylo určující pro další studijní dráhu i práci. Po skončení střední školy se rozhodoval mezi studiem chemických oborů nebo energetiky v Brně a rozhodl se pro studium VUT v Brně. **Hlavní motivací pro energetiku byl zájem o tento obor a představa, že bude pracovat v některé z velkých energetických firem**, v nichž lze najít zajímavé uplatnění. *Měl jsem určitou cílovou představu, vizi a hledal jsem školu, která by mi to splnila.*

Střední školu hodnotí pozitivně, znalosti ze střední školy na vysoké škole ještě asi 2 roky využíval. Vysokou školu hodnotí jako přínosnou z hlediska získání celkového rozhledu po energetice. *Když člověk něco hledá, tak vás to nasměruje, vím, o co se jedná, kde hledat.*

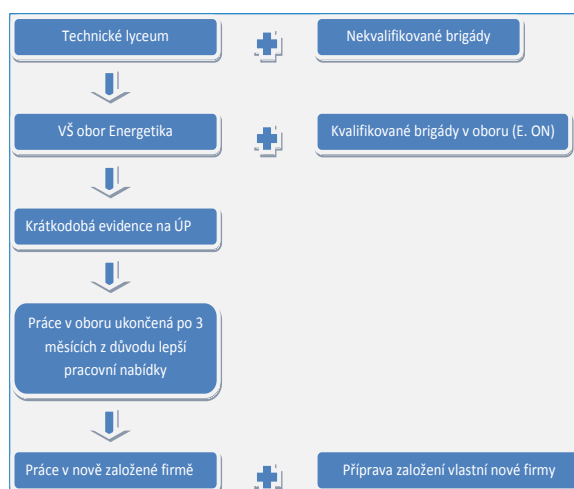
Na druhé straně mu chyběly důležité praktické znalosti, např. jak zpracovat projekt, podle kterých norem, jak fungují postupy řešení, jaké orgány nebo organizace je třeba oslovit a jednat s nimi apod.

Jelikož ten obor byl dost obtížný, pracoval na brigádách hlavně o prázdninách a zpočátku měl brigády mimo obor, nejdříve úklid, pomocné práce, pracoval s elektrikářem, dále pak i v kanceláři zpracovával data v Excelu. **Od 3. ročníku před bakalářskou prací již začal pracovat brigádně v oboru**, například v E. ONU. *Takže jsem se vlastně posouval v těch brigádách směrem ke kvalifikovanější práci. Nejdřív člověk dělal něco všeobecného mimo obor a pak přecházel k oboru blíž a blíž.*

Už v průběhu studia na jaře si začal podávat inzeráty na Jobs.cz a rozesílal životopisy. Asi 3 týdny byl evidovaný na ÚP, zejména kvůli zdravotnímu a sociálnímu pojištění, a potom si našel práci. Výhodou pro získání práce byla praxe z předchozích brigád. *Ten, kdo během školy nějak pracoval, měl nějakou brigádu, tak tam dokončil školu a hned byl přijatý do práce.* I tak byl ale ochoten vzít i něco horšího, s tím, že *„tam chvíli pobude a získá praxi“.* *Bylo to oboustranné, prostě oni chápou, že člověk přišel akorát ze školy a zná kulový.*

První zaměstnání získal v oboru, ale nakonec dal ještě ve zkušební době výpověď, protože kolega přišel s nabídkou jít do nově vzniklé firmy, která měla větší zakázky ze zahraničí. Přešel tedy do této firmy, která má zakázky v oblasti fotovoltaických elektráren a zde

Obr. 8.: Studijní a pracovní dráha pana JB.

zatím pracuje 2,5 roku. **Motivací byla zajímavější práce a lepší plat a rovněž skutečnost, že se jednalo o utvářející se firmu, ve které jsou šance, až se rozroste, na rychlý postup.** Respondenta uspokojuje, že se mohl podílet na jejím vzniku, na zavádění metod, projektové dokumentace, formulářů a podobně...tedy na činnostech, ke kterým by se ve velké, již zavedené firmě nedostal. Nedostatkem současné práce je dlouhé dojíždění a taky skutečnost, že nemůže dělat věci „po svém“, že se v některých případech neshodne s vedením firmy, např. na tom, jakou zakázku přijmout a podobně.

Z tohoto důvodu v současnosti přemýšlí o úplném osamostatnění a založení obchodní společnosti, kde by si mohl sám určovat priority a být vlastním pánem, mít větší svobodu a samostatnost. Podmínkou založení firmy je pro něj ovšem získání dostatečného kapitálu, kontaktů a zakázek.

Hlavními faktory pro úspěch na trhu práce je celková orientace a přehled, získávání kontaktů a pracovních zkušeností už během studia tak, aby se na sebe postupně nabalovaly. *Když jsem hledal brigády, snažil jsem se nějak uchytout a pak navazovat dál. Snažil jsem se vybírat firmy, které by mě mohly potenciálně posunout.*

Pan MP.

Na střední školu nastoupil na technickou školu obor IT. Motivací byl jasný zájem o obor, kterému se věnoval aktivně již od dětství. Informace o vhodné škole získal z brožurky na ZŠ relativně na poslední chvíli. **Zájem o obor vznikl v dětství postupně na základě vlastních aktivit, přímé komunikace a setkávání s lidmi z profese a identifikaci s nimi.** To vedlo k vytvoření vize, kým by se chtěl stát a jakou profesí by chtěl v budoucnu vykonávat. *„Určitě jsem měl nějakou vizi, že bych byl ajťák... vždycky, když jsem někde byl a byli tam nějaký IT servisáciTohle to jsem tehdy viděl a říkal si, že bych to chtěl dělat. To byla moje tehdejší vize.*

Rodiče ho při volbě oboru příliš neovlivňovali, byli rádi, že si byl schopen vybrat sám.

V průběhu rozhodování došlo rovněž na zvažování obtížnosti školy a oboru, kdy **si respondent zvolil obor, který byl jeho srdeční záležitostí navzdory předpokládané větší náročnosti a tomu, že mu ze strany učitelů na ZŠ bylo doporučeno, aby si vybral jednodušší obor.** *Z hlediska obtížnosti školy jsem měl z toho trochu strach, ale takovej ten přirozenej, zdravěj, kdy se člověku chce to zkusit. Učitel mi říkal, že by mi to nedoporučoval, asi mi nevěřil, na základce nemůžu říct, že bych byl zrovna pilný student. Naznačil, že bych se na to měl vybodnout a jít na nějakou lehčí školu... Šel jsem do toho, bez rozmýšlení.*

Škola splnila očekávání, zejména protože obor byl pojatý velmi široce, takže si každý mohl najít podobor, který ho zajímal nejvíc. Vzhledem k tomu, že ho obor zajímal, měl respondent velmi dobrý prospěch, lepší než na ZŠ. Atraktivitu výuky na střední škole významně zvyšovaly stáže a možnost účasti na soutěžích. Respondent byl přitom vzhledem k dobrým známám i znalosti angličtiny vybírán na stáže přednostně. Jako důležitá se tedy kromě nabídky kvalitního a zajímavého studijního programu na škole propojeného s praxí ukázala připravenost samotného žáka, která mu přinášela nové šance. Angličtina byla spíše věcí jeho osobního zájmu než školy. Chtěl umět anglicky a snažil se nasávat angličtinu „ze všeho kolem“, ve zvládnutí angličtiny mu zejména pomohly filmy a hraní her na PC.

Pozitivní roli v této připravenosti sehráli rodiče, kteří rozvoj jazykových kompetencí nad rámec běžné výuky podpořili. *Docházel jsem na různé soukromý kurzy angličtiny, ale angličtinu jsem se naučil převážně sám z hraní videoher a z toho, že jsem dělal na počítači. Ty počítače, když jdete do hloubky, tak je to všechno v angličtině. A v 9. třídě byla možnost vyjet se základkou na výměnný pobyt na měsíc. To jsem samozřejmě chtěl a jel jsem. To mě hodně posunulo*

Praxi na střední škole vykonával respondent ve firmě, kterou znal z dřívějších předchozích kontaktů v rámci svého koníčku. Praxi hodnotil jako přínosnou nejen z odborného hlediska, ale i z hlediska získání znalostí o fungování firmy.

Po absolvování střední školy přerušil vzdělávací i profesní dráhu. Rozhodl se, že na VŠ hned po maturitě nepůjde. O úvaze o studiu vysoké školy uvádí: *„Bál jsem se matematiky, měl jsem opravdu, opravdu velký strach z matematiky. Chtěl jsem si dát rok pauzu... Všichni říkali, nedělej to, už se k tomu nevrátíš. A už jsem se k tomu nevrátil.“*

Přerušeni vzdělávací dráhy se tak ukázalo jako poměrně riskantní krok a respondenti se navíc navzdory předchozímu úspěšnému studiu nepodařilo najít zaměstnání v oboru. Důvod přisuzuje přebytku absolventů na trhu práce. *Trošku si myslím, že jsem zaspal, že kdybych na tenhle obor šel o pět let dřív, že bych se uživil jako ajťák. Ale když jsem skončil, tak nás ajťáků bylo už všude plno. Tisíc ajťáků na jednu pozici...*

V průběhu roční nezaměstnanosti se absolvent velmi intenzivně pokoušel získat zaměstnání jak prostřednictvím úřadu práce, tak i vlastní aktivitou. **Nepříznivou ekonomickou situaci řešil alespoň kratšími brigádami** a byl ochoten vzít i manuální, nekvalifikovanou práci mimo původně vystudovaný obor

Během doby nezaměstnanosti se přes známé dostal k brigádě v agentuře, která se zabývala produkcí kulturních akcí. Nejdřív pracoval manuálně, tahal „repráky“, postupně řešil i technické věci. Byla to jediná práce, která byla „k mání“.

V oboru produkce jsem byl nedobrovolně. Vlastně dobrovolně, situace mě vedla za ručičku, že jsem skončil v audio-video. Postupně vplul do nové profese a začal tomu rozumět. Práce mu připadala zajímavá. Zajímavé pro mě bylo, že jsem se dostal na místa, kam bych se jinak nedostal. Jednou jsme třeba zvučili Karla Gotta, nebo jsme byli ve Varech v nějakém drahém hotelu, na vyhlášení nejlepších sportovců. Takže jsem neměl problém se v tom rozvíjet.

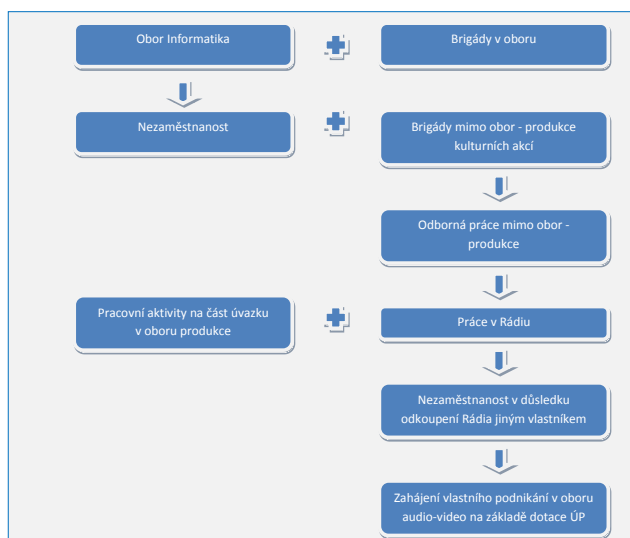
Později dostal prostřednictvím doporučení svého tehdejšího šéfa nabídku pracovat v rádiu jako zvukař. Nabídka souvisela se schopností pracovat s PC a zároveň dobrou znalostí angličtiny. V rádiu začal pracovat jako studiový technik, *nahrával a stříhal zvukové nahrávky a později i videonahrávky. V práci poměrně dost využíval znalosti IT.*

V průběhu zaměstnání v rádiu zvažoval perspektivu a otázku setrvání v této práci. Jako pozitiva hodnotil získání znalostí v zajímavém oboru, jistotu práce v regionu s vysokou nezaměstnaností, a rovněž i skutečnost, že se nejednalo o práci na celý úvazek a bylo možné ji poměrně flexibilně kombinovat s jinými pracovními aktivitami. Na druhé straně nevýhodou byl nízký plat a nemožnost dalšího kariérního postupu a rovněž i výrazný nárůst práce bez odpovídající odměny.

Následně bylo Rádio odkoupeno a respondent práci ztratil. Situaci nezaměstnanosti se rozhodl řešit aktivně pomocí dotace z ÚP, kdy si vytvořil podnikatelský záměr v oblasti audio-video, ve kterém kombinuje dosud získané zkušenosti i částečně znalosti ze střední školy a rovněž předpokládá využití dosud získaných pracovních kontaktů.

Hlavní motivací pro podnikání je kromě řešení aktuální situace nezaměstnanosti i flexibilita, možnost být pánem svého času, volnost a svoboda. Rovněž je to i výzva a možnost dalšího růstu

Obr. 9.: Studijní a pracovní dráha pana MP.

Informační systém o uplatnění absolventů škol na trhu práce

Vítáme Vás v informačním systému ISA+, který Vám nabízí pomoc při hledání vzdělávací a profesní dráhy. Najdete zde všechny školy a obory vzdělání, informace k přechodu na trh práce i do dalšího vzdělávání. Při výběru povolání Vám pomůže i Profi test nebo videoukázky technických profesí. Velkým přínosem je ISA+ pro žáky se zdravotním postižením i pro žáky se studijními problémy.

KAM NA ŠKOLU obory, školy a profese

[Výběr podle oboru](#)
[Výběr podle školy](#)
[Výběr podle povolání](#)
[Výběr podle videa](#)
[Výběr podle obrázků](#)
[Výběr podle činnosti a pracovišť](#)
[Profitest](#)

ABSOLVENTI ŠKOL A TRH PRÁCE

[Vzdělávání a volba oboru](#)
[Využití vzdělání](#)
[Požadavky zaměstnavatelů](#)
[Nezaměstnanost](#)
[Zaměstnanost](#)
[Publikace](#)

BEZ BARIÉR až na trh práce

[Volba školy pro žáky se ZP](#)
[Absolventi se ZP a trh práce](#)
[Předčasné odchody ze vzdělávání](#)
[Žáci se sociálním znevýhodněním](#)
[Statistické přehledy](#)
[Publikace](#)

JAK NA TO rady a doporučení

[Jsem na základce](#)
[Jsem na střední](#)
[Jsem už dospělý](#)
[Jsem poradce](#)

Výrazně inovovaný informační systém ISA+ pomáhá **žákům základních škol** při volbě oboru vzdělání a výběru střední školy, **žákům středních škol** při rozhodování o pokračování ve vzdělávání a při přechodu na trh práce, **výchovným-kariérovým poradcům a učitelům** při poskytování kariérového poradenství a výuce témat Úvodu do světa práce, **managementu škol** při úpravách vlastní vzdělávací nabídky a tvorbě školních vzdělávacích programů.

VÝZNAMNÉ MOŽNOSTI SYSTÉMU:

- možnost **výběru oborů i školních vzdělávacích programů (ŠVP)**,
- **nové videoukázky** – představují práci v technických profesích i přípravu na ně,
- **profitest** – pomůže žákům základních škol při výběru oblasti vzdělávání,
- **výběr podle obrázků** – poskytuje snadnější orientaci ve vzdělávací nabídce SŠ,
- **bez bariér až na trh práce** – nová sekce věnovaná problematice žáků se zdravotním postižením a tématu předčasných odchodů ze vzdělávání,
- **jak na to – rady a doporučení** – různé užitečné informace pro uživatele systému,
- **syntetické stránky** – obsahují soubor informací ke každé skupině oborů,
- **filtry vzdělávací nabídky** – podle zdravotního postižení, vzdálenosti od bydliště, formy studia, zřizovatele, ŠVP,
- **fulltextové vyhledávání** – najde na ISA+ odkazy související se zadaným výrazem.

O inovaci a obsah systému ISA+ se stará Národní ústav pro vzdělávání v rámci udržitelnosti projektu **Kariérové poradenství v podmínkách kurikulární reformy (VIP Kariéra II - KP)**.